

WIADOMOŚCI NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO

T R E Ś Ć:

Sytuacja ekonomiczna Polski w marcu 1949 r.	str. 229
Ważniejsze pozycje bilansowe zagranicznych banków biletowych	„ 252
Przegląd rynków zagranicznych:	
Sytuacja pieniężno-walutowa Szwajcarii — Dr St. Perczyński	„ 253

Dział artykułowy:	
Z zagadnień systemu finansowego przedsiębiorstw radzieckich — Bronisław Blass	str. 257
Planowanie, finansowanie i kontrola gospodarki komunalnej — Dr Kazimierz Niemski	„ 264
Ubezpieczenia rzeczowe i osobowe w Polsce — Jan Urban	„ 270
Ważniejsze pozycje bibliograficzne z zakresu finansów w języku polskim z roku 1948/49	„ 277

SYTUACJA EKONOMICZNA POLSKI W MARCU 1949 r.

(Na podstawie informacji Wydziału Ekonomicznego i sprawozdań oddziałów)

Wstęp. Sytuacja gospodarcza Polski w I kwartale br. charakteryzuje się nader pomyślnymi osiągnięciami przy wzrastającej dynamice sił i środków wytwórczych.

Produkcja przemysłowa utrzymuje nadal wysokie tempo wytwórcze na poziomie przekraczającym wielkości globalne odpowiedniego okresu 1948 r. oraz w stosunku do planów I kwartału 1949 r., przy czym niektóre przemysły, jak maszyn włókienniczych wykonały już 3-letni plan produkcji. Obok podstawowych przemysłów produkujących surowce — węglowego, naftowego, energetycznego, oraz środki dalszego wytwarzania — hutniczego, metalowego, stoczninowego, na czołowe miejsce wysunęły się w miesiącu sprawozdawczym przemysły przetwórczo-spożywcze, które osiągnęły najwyższy ilościowy poziom miesięczny I kwartału, przekraczając wysoko marcowy plan produkcji.

Mrozy i opady śnieżne, jakie miały miejsce w pierwszej połowie marca, po ogólnie łagodnym przebiegu zimy, nie spowodowały ujemnych skutków, opóźniając jedynie rozpoczęcie siewów wiosennych. Rozmiary przygotowań sezonowych w rolnictwie wyraziły się rekordową ilością rozprowadzonych nasion (150 tys. ton) oraz nawozów sztucznych (537 tys. ton), których ilość w stosunku do I kwartału ub. r. wzrosła o 13% oraz wyniosła niemal tyle co roczne zużycie nawozów w roku gospodarczym 1937–38 (570 tys. ton). Zarówno przygotowania materiałowe jak i techniczne umożliwią w sezonie bieżącym planowane wykonanie siewów, których obszar w stosunku do ub. r. wzrośnie o 1 mil. hektarów,

Nader pomyślny przebieg miała akcja kontraktowania zwierząt rzeźnych oraz roślin przemysłowych. Na zaplanowaną na br. ilość 1.150 tys. szt. tuczników i trzody bekonowej, zakontraktowano do dn. 31 marca ok. 800 tys. szt. (ok. 70%) rozprowadzając w ramach tej akcji ponad 106 tys. ton otrąb i mieszanek pastewnych. W dziedzinie kontraktowania roślin ogólny plan obejmujący uprawy na obszarze 508,5 tys. ha został wykonany w ok. 100%, a w niektórych rodzajach roślin przemysłowych przekroczony od 12–23%.

W dziedzinie obrotów towarowych obserwujemy dalsze postępy przy skutecznym opanowywaniu aparatu wymiany przez gospodarkę społeczną, wzroście podaży oraz ogólnej stabilizacji rynku towarowego.

1. Przemysł węglowy w marcu 1949 r. wykonał miesięczny plan produkcji węgla kamiennego w 100,7%, przy ogólnym wydobyciu 6,401 tys. t.

Tabela 1

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu węglowego (w tys. ton)
(za marzec dane tymczasowe)

T r e ś ć	luty 1949 r.	marzec 1949 r.	% wykon. planu w marcu 1949 r.
Węgiel kamienny	5.652	6.401	101
„ brunatny	347	391	92
Brykiety z węgla kamiennego	52	61	109
Koks	274	295	108

Należy w pierwszym rzędzie podkreślić ilościowy wzrost produkcji we wszystkich działach, w stosunku do poprzedniego miesiąca. Odnosi się to głównie do wydobycia węgla kamiennego, które było o 750 tys. t wyższe niż w miesiącu ubiegłym. Przyczyną tego była, poza większą ilością dni roboczych w marcu, dalsza poprawa wydajności o 11 kg na robotniko-dniówkę. W marcu przeciętna wydajność na robotniko-dniówkę wynosiła 1.248 kg, wobec 1.237 kg w lutym. Najlepsze wyniki pod tym względem uzyskało Zjednoczenie Chorzowskie (1.512 kg), następnie Katowickie, Bytomskie i Rudzkie.

Plan załadunku węgla w kopalniach został wykonany w 102,8%, przy czym najlepsze rezultaty osiągnęły Zjednoczenia: Rybnickie, Gliwickie oraz Katowickie. Rozmiary produkcji oraz stopień wykonania planu miesięcznego przez poszczególne zjednoczenia obrazuje poniższe zestawienie:

Tabela 2

**Produkcja przemysłu węglowego
według zjednoczeń
(w tys. ton)**

Zjednoczenie	luty 1949 r.	marzec 1949 r.	% wykonania planu w marcu 1949 r.
Rybnickie	552	635	105,1
Gliwickie	647	729	103,4
Jaworz. - Mikołowskie	548	620	102,5
Dąbrowskie	671	757	101,7
Zabrskie	552	615	100,8
Rudzkie	713	795	100,7
Katowickie	580	675	100,0
Chorzowskie	597	683	100,0
Bytomskie	548	623	100,0
Dolnośląskie	243	269	83,9
Ogółem	5.652	6.401	100,7

2. Przemysł hutniczy wykonał w marcu plan produkcji według danych tymczasowych, następująco:

Nazwa artykułu	Procent wykonania planu	
	luty 1949 r.	marzec 1949 r.
Koks	112	110
Surówka.	108	106
Stal surowa.	111	108
Wyroby walcowane i rury bez szwu	100	99
Wyroby kute i prasowane	94	111

Produkcja marcowa przewyższyła tonażowo, we wszystkich głównych działach, produkcję miesiąca poprzedniego, przy czym produkcja

stali surowej i wyrobów walcowanych osiągnęła nowy rekord nie notowany dotychczas w hutnictwie polskim.

Do osiągnięcia tych rezultatów przyczyniła się w dużej mierze akcja współzawodnictwa pracy, zarówno indywidualnego jak i zespołowego, wzmoczona zobowiązaniami 1-majowymi, przyjętymi przez załogi poszczególnych jednostek produkcyjnych, w ramach ogólnych założeń przedterminowego wykonania planu 3-letniego.

Eksport wyrobów hutniczych wyniósł w miesiącu sprawozdawczym ogółem 23,6 tys. t — czyli około 2-krotnie więcej niż w lutym. Z odbiorców zagranicznych na pierwsze miejsce wysunął się Związek Radziecki importując 7,4 tys. t, w dalszej kolejności zaś odbiorcami były — Szwecja, Jugosławia i Holandia.

W zbycie krajowym, który wyniósł około 118 tys. t wyrobów hutniczych, należy wśród najpoważniejszych odbiorców wymienić Ministerstwo Komunikacji, przemysł metalowy i przemysł węglowy.

Produkcja Zjednoczonych Zakładów Metali Nieżelaznych kształtowała się w miesiącu sprawozdawczym jak następuje:

	Procent wykonania planu (dane prowizoryczne)	
	luty 1949 r.	marzec 1949 r.
Cynk	108	113
Kwas siarkowy 100%	113	114
Siarka	101	108
Ołów.	98	102

Plan produkcji Zjednoczonych Zakładów Metali Nieżelaznych wykonany został, jak widzimy, z poważną nadwyżką. W miesiącu sprawozdawczym nastąpił znaczny wzrost produkcji rud krajowych.

Uruchomiona w grudniu ub. r. rafineria miedzi elektrolitycznej zwiększa stale swoją produkcję, aczkolwiek nie osiągnęła jeszcze planowanego poziomu.

3. Przemysł naftowy wykonał w marcu według danych prowizorycznych miesięczny plan wydobycia ropy naftowej w 107%, gazu ziemnego w 93%, zaś produkcji gazoliny surowej w 123%. Produkcja ilościowa wymienionych produktów wyjściowych przekroczyła poziom ub. miesiąca.

Tabela 3

Wykonanie planu produkcji ważniejszych przetworów przemysłu naftowego
(dane prowizoryczne)

Przetwory	% wykonania planu	
	w lutym 1949 r.	w marcu 1949 r.
Benzyna	96	104
Nafta.	177	94
Olej gazowy	137	106
Oleje smarowe	92	109
Asfalt	131	113
Smary stałe.	130	237
Parafina	104	103

W miesiącu sprawozdawczym nastąpiły w dotychczasowej strukturze »Kopalnictwa Naftowego« zmiany organizacyjne. W miejsce jednej Dyrekcji Kopalnictwa Naftowego z siedzibą w Krośnie, która obejmowała administracyjnie całość górnictwa naftowego w Polsce, zostały utworzone zarządzeniem ministra przemysłu i handlu z dn. 4 marca br. 3 równorzędne, niezależne przedsiębiorstwa, a mianowicie: Krośnieńskie Kopalnictwo Naftowe, Sanockie Kopalnictwo Naftowe i Gorlickie Kopalnictwo Naftowe.

Przedmiotem działalności tych przedsiębiorstw jest wydobywanie ropy i gazu ziemnego, odgazowywanie ropy i przeróbka gazu ziemnego. Przedsiębiorstwa te podlegają ogólnemu kierownictwu i nadzorowi CZPN.

Uzasadnieniem reorganizacji administracyjnej jest zmniejszenie dotychczasowego, zbyt rozległego przestrzennie obszaru objętego działaniem Dyrekcji Kopalnictwa Naftowego.

W ramach akcji oszczędnościowej CZPN przewiduje cały szereg ulepszeń technicznych, jak centralizację kotłowni, centralizację gospodarki ropnej itd.

W zakresie oszczędności rzeczowych, CZPN wprowadzając racjonalne normy zużycia i normy magazynowe, przewiduje zaprowadzenie ścisłej ewidencji i kontroli zużycia materiałów oraz akcji w kierunku podniesienia jakości surowców. Obok tego wprowadzona została racjonalizacja gospodarki odpadkami przez regenerację olejów, powtórne wykorzystanie rur używanych w wiertnictwie poszukiwawczym i w kopalnictwie, zastosowanie materiałów zastępczych, zwłaszcza na miejsce importowanych. Zbiórka olejów zużytych, a następnie przeróbka

ich w rafineriach na pełnowartościowe produkty czyni poważne postępy, umożliwiając efektywne zmniejszenie importu tych produktów.

4. Przemysł energetyczny. Elektrownie zawodowe podległe CZE wytworzyły w marcu br. 371.867 mil. kWh energii elektrycznej (dane prowizoryczne), wykonując plan w 102%. Elektrownie ciepłe wyprodukowały 330.078 mil. kWh, a wodne 41.789 mil. kWh.

Plan kwartalny produkcji energetycznej został wykonany w 100,3%. Zwiększone wykorzystanie i wzrost wydajności parku maszynowego, dzięki racjonalnie przeprowadzonym remontom, były tym czynnikiem, który umożliwił realizację wysokich pozycji planu. Stosowane ograniczenia w zużyciu energii elektrycznej zostały zniesione przez CZE w końcu marca na całym obszarze państwa. W ten sposób zakończono jesienno-zimowy okres szczytu zużycia elektryczności. Był to okres największego w ciągu roku zapotrzebowania mocy, najtrudniejszych warunków eksploatacyjnych i maksymalnego wykorzystania pełnej mocy urządzeń produkcyjnych.

W br., dzięki zwiększonej kontroli przygotowań do szczytu mocy, remontowi parku maszynowego i masowemu współzawodnictwu pracy, nie notowano żadnych poważniejszych wyłączeń i wskutek tego ograniczeń produkcji przemysłowej. ZE Okręgu Łódzkiego kontynuuje prace związane z projektowaniem centrali ciepłno-elektrycznej w Łodzi, a także przeprowadzenie linii wysokiego napięcia 110 KW długości 40 km. Linia ta umożliwi przesyłanie nadwyżek elektrowni tomaszowskiej do Łodzi.

Gazownie wytwórcze w liczbie 171 pozostające pod nadzorem technicznym CZE wyprodukowały w I kwartale br. 79.519.102 m³ gazu, 121.000 ton koksu oraz 7.940 ton smoły.

Najwyższy procent przekroczenia planu produkcji gazu wykazały gazownie w Zjednoczeniach: Krakowskim — 125%, Warszawskim — 120% i Górnośląskim — 107%.

5. Przemysł metalowy. Produkcja przemysłu metalowego w okresie sprawozdawczym kształtowała się na ogół pomyślnie.

Tabela 4

**Produkcja ważniejszych wyrobów Zakładów
Centralnego Zarządu Przemysłu Metalowego**
(dane prowizoryczne w sztukach)

Wyszczególnienie	Wykonano sztuk		% wykonania planu w marcu 1949 r.
	w lutym 1949 r.	w marcu 1949 r.	
1. Obrabiarki do metali i drzewa ogółem . . .	363	386	90
2. Wagony osobowe . . .	18	18	106
3. Węglarki	1.231	824	114
4. Motocykle	167	314	108
5. Maszyny rolnicze . . .	25.218	33.253	117
6. Liny	506	638	95
7. Maszyny włókiennicze. (w tonach)	.	420	97
8. Krosna	40	42	105
9. Głowice Eickhoffa . .	5	5	63

Niewykonanie planu w kilku pozycjach było spowodowane przejściowymi trudnościami surowcowymi i maszynowymi. Natomiast ogólne pomyślnie kształtowanie się produkcji oraz przekraczanie planu przez poszczególne przemysły obrazuje tabela 5.

Tabela 5

Wartość produkcji w I-szym kwartale 1949 r.
(w tys. zł wg cen z 1937 r.)

Przemysł	Planowano na I kw.	Wykonano za I-szy kw.	%
Obrabiarkowy	15.620,9	16.450,6	105
Narzędziowy	12.502,6	13.317,9	106
Tab. i Sprz. Kol.	76.007,8	77.806,4	102
Motoryzacyjny	21.211,0	21.217,0	100
Maszynowy	20.089,7	20.976,2	104
Odlewniczy	26.580,5	29.515,8	111
Wyr. z Blachy	16.003,7	19.347,1	121
Wyr. z Drutu	31.307,2	32.887,2	105
Kotlarski	23.137,3	24.179,3	104

Wykonanie z nadwyżką planu za pierwszy kwartał jest spowodowane w dużej mierze nowymi normami technicznymi oraz nową umową zbiorową w przemyśle metalowym, obowiązującą od 1 stycznia br., która pociągnęła za sobą dalszy wzrost wydajności pracy. Należy podkreślić przede wszystkim osiągnięcia w dziedzinie produkcji obrabiarek służących do wytwarzania dalszych środków produkcyjnych.

Wyjątkowo pomyślnie kształtowała się produkcja Zjednoczenia Przemysłu Maszyn Włókienniczych, które wykonało całkowicie 3-letni plan produkcyjny. Poza najbardziej skomplikowanymi maszynami produkowany jest już obecnie w Polsce szeroki asortyment części

zamiennych. W związku z tym oraz skutkiem przedterminowego wykonania planu, eksport maszyn włókienniczych rozwija się pomyślnie.

6. Przemysł elektrotechniczny wykonał zaplanowaną na I kwartał br. produkcję w 101,4%, według wartości. Wykonanie zwiększonego znaczenie planu produkcji w porównaniu z ub. kwartałem zawdzięczać należy dokonanej reorganizacji przemysłu elektrotechnicznego, dalszemu rozwojowi współzawodnictwa pracy oraz wprowadzeniu nowych norm produkcyjnych przystosowanych do warunków pracy w poszczególnych zakładach.

W marcu przemysł elektrotechniczny wykonał plan w 100% produkując 4.921 tonę artykułów.

Tabela 6 obrazuje osiągnięcia przemysłu elektrotechnicznego w najważniejszych asortymentach.

Tabela 6

Produkcja przemysłu elektrotechnicznego
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	luty 1949 r.	marzec 1949 r.	% wykonania planu w marcu 1949 r.
Maszyny wirujące	sztuk	2.823	3.262	117
Transformatory	"	472	328	109
Liczniki i zegary elektr.	"	14.830	15.830	112
Kable i przewody	ton	2.104	2.251	99
Baterie i ogniwa	"	119	98	136
Żarówki oświetleniowe . .	1000 szt.	1.965	2.423	111
Aparaty telefoniczne . .	sztuk	7.100	3.835	73
Odbiorniki	"	5.893	8.360	111

Plan oszczędnościowy CZPE na 1949 r. zamykał się globalną kwotą 733 mil. zł, jednak po zsumowaniu wszystkich dodatkowych zobowiązań powziętych przez pracowników na naradach oszczędnościowych, ogólny plan oszczędnościowy przemysłu elektrotechnicznego podniesiono o dalsze 400 mil. zł. Największą pozycję oszczędnościową stanowi zwiększenie wydajności pracy robotników przemysłu elektrotechnicznego (o 7,5%), w porównaniu do ubiegłego roku, ze szczególnym uwzględnieniem racjonalnego wykorzystania pracowników wysoko wykwalifikowanych.

Racjonalne wyzyskanie surowców i materiałów pomocniczych oraz paliwa i energii elektrycznej powinno przynieść ok. 270 mil. zł oszczędności. Istotne znaczenie oszczędnościowe będzie miała specjalizacja fabryk oraz zwęże-

nie asortymentu z położeniem nacisku na produkcję asortymentów typowych. Osiągnięciem w strukturze zatrudnienia będzie stworzenie lepszego i ekonomiczniejszego stosunku liczbowego między personelem produkcyjnym i technicznym, a resztą pracowników administracyjnych.

Polski Komitet Normalizacyjny, który w ramach polsko-czeskiego układu o współpracy naukowo-technicznej współpracuje w zakresie zagadnień normalizacyjnych z Československa Spolecnost Normalizacni, powołał m. in. Komisję Elektrotechniki. Komisja ta ustaliła normy na znakowanie elektryczne, taśmy telegraficzne, kable telefoniczne itp.

7. Przemysł chemiczny. Marzec 1949 r. jest miesiącem szczególnie wysokich osiągnięć produkcyjnych przemysłu chemicznego. Wartość produkcji wzrosła o 13,8% w stosunku do poprzedniego miesiąca. W stosunku do średniej miesięcznej wartości produkcji z 1947 r. wartość produkcji w marcu 1949 r. wynosiła 217%. Cyfra ta obrazuje poważny rozwój przemysłu chemicznego w ciągu ostatnich dwóch lat.

Ogólny procent wykonania planu pod względem wartości produkcji wyniósł w marcu 110,8%.

Tabela 7

Produkcja ważniejszych artykułów Centralnego Zarządu Przemysłu Chemicznego

Wyszczególnienie	Ilość wykonana		% wykonania planu w marcu 1949 r.
	w lutym 1949 r.	w marcu 1949 r.	
Kwas solny w przeliczeniu na 100%-wy. . . .	521	461	123
Soda surowa	16.210	17.028	102
„ kalcynowana	9.240	10.461	107
„ kaustyczna	4.162	4.380	107
Karbid	12.027	12.902	101
Azotniak	13.203	14.100	101
Superfosfat	30.464	33.291	100
Smola surowa.	2.163	2.337	114

Jak wynika z tabeli 7 we wszystkich głównych dziedzinach produkcji przemysłu chemicznego plan miesięczny został przekroczony. Odnosi się to w pierwszym rzędzie do kwasu solnego, którego plan produkcji wykonano w 123%. Wzrost ilościowy produkcji w pozostałych asortymentach był również znaczny. Wymienić tu należy nawozy sztuczne, a więc

superfosfat i azotniak oraz dział sodowy, który po raz pierwszy od dłuższego czasu wykazuje znaczny wzrost produkcji. Rezultat ten jest wynikiem dokonanych inwestycji i remontów w wytwórniach sody, które osiągnęły zamierzone cele wyrażające się odpowiednim wzrostem produkcji.

8. Przemysł mineralny wykonał plan w marcu w 130,2%, a wartość produkcji wg cen z 1937 r. wyniosła 27 mil. zł. Jest to najwyższa pozycja miesięcznej produkcji osiągniętej w I-ym kwartale br.

Tabela 8 Produkcja ważniejszych wytworów przemysłu mineralnego

Wyszczególnienie	Jedn. miary	lutym 1949 r.	marzec 1949 r.	% wykonania planu w marcu 1949 r.
Wapno palone . .	ton	45.440	54.688	105
Cement portl. . .	„	144.643	191.753	136
Szkło okienne . .	tys. m ²	929	980	158
Cegła	„ szt.	11.579	11.435	146
Papa smołowana .	„ m ²	2.108	2.319	124

W związku z rozpoczynającym się sezonem budowlanym obserwujemy wzrost produkcji wapna i cementu.

W marcu eksport cementu wyniósł 46.146 ton, a więc blisko o 10.000 ton więcej niż w miesiącu ubiegłym.

W Szczecinie uruchomiono ostatnio cementownię dużych rozmiarów, zatrudniającą 200-osobowy zespół robotników i pracowników umysłowych. Odbudowa tej placówki, wyjątkowo silnie zniszczonej, trwała rok. Uruchomienie tego obiektu ma ważne znaczenie dla całokształtu naszej polityki gospodarczo-morskiej. Cementownia powyższa produkuje bowiem cement specjalnego gatunku, nadający się szczególnie do wznoszenia budowli portowych.

Tegoroczny globalny plan oszczędności przemysłu mineralnego przewiduje uzyskanie kwoty 1.325.000 tys. zł, czyli o 192 mil. zł więcej aniżeli w r. 1948, mimo zwiększonych norm produkcyjnych na rok bieżący. Najpoważniejsze oszczędności osiągnięte zostaną przez podniesienie wydajności pracy w stosunku do ub. roku o 8%. Niezmiernie ważnym czynnikiem planu oszczędnościowego jest podniesienie jakości produkcji, przez zwiększenie ilości I-ch gatunków. Ma to specjalne znaczenie w produkcji ceramiki czerwonej.

9. Przemysł drzewny przekroczył plan na I kwartał 1949 r. o 9%. Wartość produkcji CZPD w marcu wyniosła 14 mil. zł wg cen podstawowych z 1937 r., przekraczając o 3,7 mil. zł wartość produkcji miesiąca poprzedniego. Plan miesięczny został wykonany w 124%. Powyższe dane liczbowe wskazują, że w ostatnim miesiącu I-go kwartału notujemy najwyższe osiągnięcia produkcyjne.

Tabela 9

**Wartość produkcji Centralnego Zarządu
Przemysłu Drzewnego według zjednoczeń**
(w tys. zł według cen z 1937 r.)

Zjednoczenie	lut y 1949 r.	marzec 1949 r.
Dolnośląskie	1.692	2.379
Krakowsko-Śląskie . .	1.406	1.730
Mebli giętych	893	1.110
Zachodnie	1.591	2.747
Centralne	920	1.271
Pomorskie	2.316	2.763
Mazurskie	903	1.818
Zamojskie	153	214
Bydgoskie	414	561

Jak wynika z tabeli 9 we wszystkich bez wyjątku zjednoczeniach nastąpił wzrost produkcji, przy czym w cyfrach absolutnych czołowe miejsce zajmuje Zjednoczenie Pomorskie, natomiast najwyższy wzrost procentowy osiągnęło Zjednoczenie Mazurskie.

Tabela 10

**Produkcja ważniejszych artykułów państwowego
przemysłu drzewnego w marcu 1949**

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Produk- cja	% wyk. planu miesięczn.
Sortymenty tarte:	m ³	17.194	105
a) deski miękkie . . .	"	11.290	.
b) „ twarde	"	3.837	.
c) inne sortym. tarte .	"	2.067	.
Skrzynie:	szt.	306.439	235
a) skrzynie grubości.	"	7.044	.
b) „ cienkości.	"	299.385	.
Mebłe gięte:	"	83.682	107
krzesła	"	67.929	.
fotele	"	3.368	.
inne wyroby gięte. .	"	12.385	.
Beczki:	"	18.037	107
a) beczki do płynów .	"	13.263	.
b) „ do ciał stałych	"	4.774	.
Sklejki i płyty stolarskie	m ³	2.157	110

Produkcja CZPD w marcu we wszystkich pozycjach przekroczyła poziom ub. miesiąca, przy

czym największy (dwukrotny) wzrost zaznaczył się w produkcji skrzyń cienkościennych.

W związku z przeprowadzoną reorganizacją przemysłu drzewnego na podstawie zarządzenia ministra przemysłu i handlu z dnia 31.7.1948 r. nastąpi likwidacja zjednoczeń przemysłu drzewnego. Na miejsce likwidowanych zjednoczeń utworzone zostaną przedsiębiorstwa państwowe wyposażone w osobowość prawną, podporządkowane ogólnemu kierownictwu Centralnego Zarządu Przemysłu Drzewnego.

Reorganizacja ta ma na celu usprawnienie gospodarki państwowego przemysłu drzewnego przez zwiększenie operatywności ośrodków produkcyjnych.

Plan oszczędnościowy CZPD przewiduje w br. zaoszczędzenie 336.418 tys. zł. Najważniejsze pozycje stanowią oszczędności na materiałach — 213.383 tys. zł (m. i. przez racjonalne wykorzystanie tzw. odpadków) oraz zmniejszenie przerostów (personalnych — 97.687 tys.) zł oszczędności.

10. Przemysł włókienniczy. Procentowe wykonanie planu miesięcznego w poszczególnych branżach przemysłu włókienniczego przedstawiało się następująco:

Przemysł bawełniany	105,3%
„ wełniany	108,6%
„ włókien lękowych	114,7%
„ jedwabn.-galant.	103,8%
„ dziewiarski	113,5%
„ włókien sztucz.	114,4%
„ art. i tkanin techn.	107,0%
Rosznienie lnu i konopi	105,0%

Łącznie wartościowy plan produkcji przemysłu włókienniczego wykonany został w marcu 1949 r. w 108,2% (wg cen podstawowych z 1937 r.).

Stan zatrudnienia w marcu w zakładach przemysłu włókienniczego wynosił 308.369 pracowników, w tym pracowników fizycznych 280.818 i umysłowych 27.551. W porównaniu do m-ca poprzedniego stan zatrudnienia wzrósł o 1.826 osób, z czego w przemyśle bawełnianym o 715, w przemyśle wełnianym o 766 i w innych przemysłach o 345 osób.

Wykonanie planu produkcji w poszczególnych branżach kształtowało się w ważniejszych artykułach w marcu 1949 r. następująco:

Tabela 11

Produkcja przemysłu włókienniczego

(dane prowizoryczne)

Rodzaj przemysłu i artykuł	Jedn. miary	Ilość wyprodukowana		% wykonania planu w marcu 1949 r.
		w lutym 1949 r.	w marcu 1949 r.	
Bawełniany:				
przędza cienkoprzęd.	ton	296	390	109
„ odpadkowa	„	778	931	112
tkaniny bawełniane.	tys. m	29.868	32.583	106
Wełniane:				
przędza zgrzebna. .	ton	2.902	.	.
„ czesankowa	„	759	924	116
tkaniny wełniane. .	tys. m	3.279	4.104	103
Włókien łykowych:				
tkaniny lniane. . .	„	2.667	3.182	110
„ jutowe . . .	„	638	332	147
Włókien sztucznych				
włókna zgrzebne . .	ton	999	987	.
przędza »Artex« . .	„	33	38	.

Kwartalny plan produkcji w przemyśle włókienniczym wykonany został ilościowo w 108%. W branży bawełnianej osiągnięto 108%, wełnianej 102,8%, włókien łykowych 111% wykonania planu.

Należy specjalnie podkreślić fakt, że jakość wyrobów uległa znacznej poprawie, podczas gdy ilość braków równocześnie zmalała. Wyniki te osiągnięto pomimo zwiększonych wymogów klasyfikacji produkowanych towarów.

Procentowy udział pierwszych gatunków poszczególnych artykułów, wyprodukowanych w I kw. br. wynosi:

tkaniny	bawełniane	— 61.1%
„	wełniane	— 83.1%
„	lniane	— 89.7%
„	jedwabne	— 63.6%
plusze		— 76.3%
dywany i chodniki		— 95.4%

Dużym sukcesem przemysłu włókienniczego jest również spadek ilości godzin postojowych i ogólny wzrost wydajności, przy czym coraz większa liczba włókniarzy bierze udział we współzawodnictwie pracy.

11. Przemysł odzieżowy. Wykonanie planu w poszczególnych działach przemysłu odzie-

żowego przedstawia się w miesiącu sprawozdawczym następująco:

przemysł konfekcyjny, państwowy	102,5%
„ „ prywatny (nakłady)	62,5%
„ guzikarski	114,1%
„ kapelusznicy	109,4%

Ogólny plan produkcji przemysłu odzieżowego w marcu 1949 r. wykonany został w 98%. Planowana wartość produkcji wg cen z r. 1937 wynosiła 26.357.000 zł, wykonana—25.834.000 zł.

Na ultimo marca 1949 r. stan uruchomienia maszyn wynosił 8.232, tj. 63,3%. Stan zatrudnienia w m-cu sprawozdawczym nie wykazał większych zmian i wyniósł ogółem 43.244 pracowników, z czego 39.161 fizycznych i 4.083 umysłowych. W porównaniu z IV kwartałem 1948 r. ilość zatrudnionych wzrosła o ca 700 osób. Dążeniem CZP Odzież. jest zlikwidowanie lokalnych przerostów osobowych i zatrudnienie maksymalnej ilości osób przy bezpośredniej produkcji.

Plan produkcji na I kwartał wykonał przemysł odzieżowy w 91,5%. Niepełne wykonanie planu było spowodowane wprowadzeniem nowych norm produkcyjnych, o przeszło 100% wyższych od dotychczasowych i związanej z tym reorganizacji technologicznego układu taśm, co spowodowało przejściowe obniżenie wydajności. Zjawisko to występowało w styczniu, w mniejszym stopniu w lutym, w marcu zaś nowe normy zostały opanowane i wykonane.

W związku z dalszym rozszerzaniem współzawodnictwa pracy nastąpił wzrost jej wydajności i zarobków pracowniczych. Wprowadzono nowe regulaminy i zasady finansowania współzawodnictwa. Do indywidualnego współzawodnictwa przystąpiło w I kwartale około 5.612 osób, do zespołowego 13.116 osób w 672 zespołach. Należy nadmienić, że równocześnie jakościowa analiza produkcji wykazuje stałą poprawę wytwarzanych artykułów.

12. Przemysł skórzany. Wykonanie planu produkcyjnego w marcu br. kształtowało się pomyślnie we wszystkich pozycjach. Obrazuje to nam tabela 12.

Tabela 12

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu skórzanego
(dane prowizoryczne)

A r t y k u ł	Jedn. miary	Ilość wykonana		% wykonania planu w marcu 1949 r.
		w lutym 1949 r.	w marcu 1949 r.	
Produkcja garbarska				
w przeliczeniu na skóry surowe	t	3.331,3	3.801,7	120,5
Produkcja ważniejszych gatunków skór:				
podeszwowych	t	930,0	1.060,8	117,7
juchtowych	t	65,3	74,1	128,0
technicznych	t	30,7	22,2	135,3
blankowych.	t	12,1	21,1	111,0
wierzchnich.	tys. m ²	103,3	119,1	115,2
Produkcja obuwia				
ogółem	tys. par	760,7	926,5	107,0
w tym skórzane.	" "	501,4	606,6	103,3
Produkcja artyk. technicznych	t	33,4	44,4	134,2
" skór rękawiczn. . . .	t	14,8	11,7	127,0
" rękawiczek	tys. par	15,2	16,6	110,7
" chemikaliów i garbnika	t	59,0	73,5	116,7

Łączny plan produkcyjny przemysłu skórzanego w marcu 1949 r. został wykonany w 108,1%.

Stan zatrudnienia wykazał wzrost o 314 osób i wynosił 20.290 pracowników, z czego 18.027 fizycznych i 2.263 umysłowych.

Zbiórka skór surowych w marcu 1949 r. wyniosła 1.759,4 t, co stanowi 118% planu. Duże osiągnięcia są do zanotowania w dziedzinie zbiórki skór cielęcych, która wykazała prawie dwukrotną wyżkę w stosunku do m-ca poprzedniego i przekroczyła poziom normalnej wyżki sezonowej. Plan zbiórki skór świńskich o wadze 345 ton został wykonany w 139%.

Zbiórka skór niereglementowanych dała w marcu dobre wyniki, z wyjątkiem skór szlachetnych, których podaż była nadal niewielka.

Dostawy do garbarni skór reglementowanych i niereglementowanych, łącznie ze świńskimi a bez futerkowych — wyniosły w marcu 3.880 t wagi zielonej, z czego skóry krajowe 1.685 t i importowane 2.195 t. Stan namoków wynosił 3.445 t, co stanowi 104% wykonania planu. W stosunku do lutego nastąpił wzrost o 664 t, a procent wykonania planu wzrósł o 9,3%.

W okresie sprawozdawczym nadeszły z Bułgarii transporty skór jagnięcych w ilości 80.250 sztuk wagi 5.863 kg, przeznaczone do przeróbki uszlachetniającej.

Plan produkcji przemysłu skórzanego w I kwartale 1949 r. wykonany został w 105,4% (wg wartości).

Wykonanie planu w poszczególnych działach było następujące:

garbarstwo (ilościowo)	116,8%
branża obuwkowa (ilościowo)	104,8%
" " (wartościowo)	96,4%
białoskórnic.-rękawicz. (wart.)	106,6%
skóry pasowe (ilościowo)	103,5%
produkcja pomocnicza (wart.)	115,7%

W dziale przemysłu obuwkowego plan na I kwartał 1949 r., w stosunku do IV kwartału ub. roku, zwiększony był o 27%. Zwiększenie to nastąpiło w związku z nową umową zbiorową wprowadzającą system prac akordowych. Należy podkreślić, że w okresie sprawozdawczym współzawodnictwo pracy objęło robotników nie tylko zakładów obuwkowych, lecz także garbarskich i futrzarskich oraz pracowników umysłowych.

Ilość czynnych zakładów CZP Skórzanego zmniejszyła się na skutek przeprowadzonej komasacji z 99 na 96.

13. Przemysł papierniczy. Ogólna wartość produkcji przemysłu papierniczego w marcu 1949 r. wyniosła wg cen z r. 1937 zł 35.079.000 przy czym plan wykonano w 109,1%. Z powyższej sumy przypada na przemysł wytwórczy zł 22.857.000 i przetwórczy zł 12.222.000.

Osiągnięcia produkcyjne w poszczególnych asortymentach przedstawia tabela 13.

Tabela 13

Produkcja przemysłu papierniczego
(dane prowizoryczne w tonach)

Wyszczególnienie	I l o ś ć		% wykonania planu w marcu
	luty 1949 r.	marzec 1949 r.	
Miazga drzewna . . .	8.847	10.558	113
Celuloza (sulf. i natr.)	9.473	10.494	103
Papier.	20.165	23.797	109
Tektura	3.186	3.482	106

W stosunku do lutego produkcja przemysłu papierniczego wzrosła zarówno jakościowo jak również pod względem procentowego wykonania planu we wszystkich działach. Szczególnie wysoki wzrost wykazała produkcja papieru, która osiągnęła najwyższą dotychczasową miesięczną produkcję.

Na ultimo marca czynne były 93 zakłady a ilość zatrudnionych wynosiła 30.081 pracowników, z czego 26.613 fizycznych i 3.468 umysłowych.

Plan produkcji na I kwartał przemysł papierniczy ukończył w 103,9% wg cen z 1937 r.

Wykonanie planu w poszczególnych artykułach było następujące:

	Produkcja w I kw. 1949 r. ilość	% planu kwart.	% planu rocznego
Miazga drzewna ton	28.163	104,1	26,2
Celuloza „	29.936	101,3	25,5
Papier „	64.298	165,6	26,2
Tektura „	9.920	105,0	26,0

Stopień wykonania planu produkcji rocznej w I kwartale br. wskazuje na przekroczenie poziomu kwartalnego tak, że produkcja roczna osiągnięta zostanie przed terminem. Zasługuje to tym więcej na podkreślenie, bowiem plan na rok 1949 jest znacznie wyższy w stosunku do lat ubiegłych.

Celem podniesienia jakości produkcji utworzona została inspekcja techniczna, której zadaniem jest badanie, aby wyprodukowany towar odpowiadał jakościowo potrzebom rynku.

Zaopatrzenie przedsiębiorstw przebiegało w okresie sprawozdawczym prawie normalnie. Częściowo dał się tylko odczuć brak dostatecznej ilości barwników i chemikaliów potrzebnych do wyrobu ołówków kopiowych.

14. Przemysł spożywczy. W związku ze zmianą organizacji naczelných władz gospodarki narodowej w dniu 18 marca br. zostało powołane do życia Ministerstwo Przemysłu Rolnego i Spożywczego.

Do zakresu działania ministra przemysłu rolnego i spożywczego należą sprawy przemysłu cukrowniczego, fermentacyjnego, tłuszczowego, cukierniczego, surogatów kawy i namiastek spożywczych, ziemniaczanego, spirytusowego oraz tytoniowego. W szczególności do zakresu kompetencji nowego resortu należy kierowanie całokształtem działalności podległych mu przemysłów, planowanie gospodarcze oraz polityka inwestycyjna.

Ministerstwo sprawuje także nadzór nad działalnością przemysłową Centrali Spółdzielni Spożywców »Społem« i Centrali Rolniczej Spółdzielni »Samopomoc Chłopska«.

W stosunku do monopolu tytoniowego i spirytusowego minister skarbu zachowuje nadal uprawnienia nadzoru skarbowego i ochrony przywileju wyłączności.

W związku z omawianą reorganizacją postanowiono w stan likwidacji Centralny Zarząd Przemysłu Spożywczego. Od dnia 1 kwietnia Zjednoczenie Przemysłu Drożdżowego podporządkowuje się Centralnemu Zarządowi Państwowego Przemysłu Fermentacyjnego, zaś pozostałe zjednoczenia wchodzące dotychczas w skład CZPS, tj. Cukiernicze, Surogatów Kawy i Namiastek Spożywczych oraz Ziemniaczane będą podlegały bezpośredniemu nadzorowi Ministerstwa Przemysłu Rolnego i Spożywczego jako przedsiębiorstwa wydzielone.

Przemysł spożywczy wyprodukował w marcu br. ogółem artykułów spożywczych 10.512 t, wartości 20,5 mil. zł wg cen podstawowych z 1937 r. wykonując plan miesięczny w 130,4%. W stosunku do miesiąca poprzedniego wzrost wartości produkcji wyniósł 5,6 mil. w zł 1937 r.

Tabela 14

Produkcja państwowego przemysłu spożywczego
z podziałem na zjednoczenia (w tonach)

Zjednoczenie	w lutym 1949 r.	w marcu 1949 r.
Cukiernicze	2.447	3.172
Drożdżowe	560	766
Surogat. Kawy i Nam. Spoż.	2.336	3.137
Ziemniaczane	2.891	3.437
Ogółem	8.234	10.512

Produkcja wszystkich zjednoczeń wykazała poważny wzrost w porównaniu do produkcji ub. miesiąca.

Tabela 15

**Produkcja ważniejszych artykułów
przemysłu spożywczego
(w tonach)**

Rodzaj artykułu	w lutym 1949 r.	w marcu 1949 r.
Cukierki i czekolada	1.398	1.936
Makaron	737	850
Drożdże prasowane	504	614
Surogaty kawy	2.111	2.719
Mąka ziemniaczana	149	356

Zakłady CZP Spożywczego wykonały przewidziany na I kwartał br. plan produkcyjny w 120,5%. W branży cukierniczej przekroczono plan o 20%, w branży drożdżowej — o 24,2%, w branży surogatów kawowych i namiastek spożywczych — o 26,5%. Jedynie przemysł przetworów kartoflanych nie wykonał w całości planu na I kwartał. Niedobór ten spowodowany był trudnościami w dostawach kartofli.

15. Przemysł fermentacyjny. W marcu produkcja przemysłu fermentacyjnego przekroczyła we wszystkich pozycjach wytwórczość miesiąca poprzedniego.

Tabela 16

**Produkcja ważniejszych artykułów
przemysłu fermentacyjnego
(dane prowizoryczne)**

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Osiągnięta produkcja		% wykonania planu w marcu 1949 r.
		lutym 1949 r.	marcem 1949 r.	
Piwo	hl	133.000	174.000	106
Wino	"	4.210	5.976	128
Ocet	"	9.348	10.590	114
Słód	ton	4.775	5.019	87

Systematycznie wzrastająca produkcja zakładów podległych CZPF, stanowi o coraz bardziej przodującej roli państwowego przemysłu fermentacyjnego w produkcji krajowej tej branży. Tak np. udział CZPF w produkcji przemysłu piwowarsko-słodowniczego wynosi obecnie ca 77,6% produkcji ogólnokrajowej, w przemyśle octowym 41,6%, a w przemyśle winiarskim — według planu operatywnego 37,2%.

W br. konsumpcja piwa na głowę mieszkańców osiągnie 8,3 l, co stanowi wzrost o 24% w stosunku do spożycia w 1948 r.

CZPF kładzie obecnie coraz większy nacisk na produkcję owocu płynnego. Pełne wykonanie tego programu uwarunkowane jest pokonaniem trudności na odcinku produkcji, w postaci zaopatrzenia w konieczne do tego celu na-

czynia ciśnieniowe oraz koniecznością powiększenia kadr fachowców branżowych.

16. Przemysł konserwowy wykonał plan miesięczny w 144%, przy czym najlepsze wyniki osiągnęła branża mięsna.

Plan produkcji I kwartału został wykonany z nadwyżką 32%, przekraczając znacznie ogólny poziom poprzedniego kwartału.

Tabela 17 ilustruje kształtowanie się produkcji w marcu br., która w porównaniu do lutowej, wykazuje wzrost we wszystkich najważniejszych pozycjach, z wyjątkiem branży rybnej.

Tabela 17

**Produkcja ważniejszych artykułów państwowego
przemysłu konserwowego
(dane prowizoryczne w tonach)**

Wyszczególnienie	luty 1949 r.	marzec 1949 r.
Branża mięsna:		
Tłuszcze świeże	90	89
" topione	80	163
Wędliny	295	330
Bekony	457	624
Wyroby pekl. i wędzone . .	13	29
Konserwy mięsne	288	286
Mięso w połówkach	1.310	1.342
Branża owoc-warzywna:		
Marmolady i powidła . . .	623	765
Konserwy owocowe	—	0,15
Branża rybna:		
Konserwy rybne	201	182

Przemysł konserwowy przystąpił do racjonalnej gospodarki, która ma na celu podniesienie wydajności oraz zmniejszenie kosztów produkcji. Cel ten zostanie osiągnięty przez wprowadzenie ekonomicznych norm zużycia surowców i materiałów pomocniczych oraz wykorzystanie w większym stopniu odpadków surowcowych (krwi zwierzęcej, szczeciny itp.).

W roku bieżącym w ramach przemysłu konserwowego zostanie poważnie rozbudowany aparat chłodniczy. Powstanie chłodnia w Rzeszowie, a także znaczne sumy inwestycyjne przewidziane są dla unowocześnienia i rozbudowy istniejących chłodni w Bytomiu, Lublinie, Warszawie i Poznaniu.

17. Przemysł tłuszczowy wykonał plan kwartalny w 109% wytwarzając produkty o wartości 64,9 mil. zł, wg cen podstawowych z 1937 r.

W marcu wartość produkcji CZPT wyniosła 25,9 mil. zł wg cen z 1937 r., a plan miesięczny został przekroczony o 17%. Obie te pozycje są najwyższymi miesięcznymi osiągnięciami w I kwartale br.

Tabela 18

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu tłuszczowego
(w tonach)

Rodzaj artykułu	luty 1949 r.	marzec 1949 r.
Olej surowy	3.301	3.962
„ rafinowany	2.055	2.584
Margaryna	1.444	1.714
Mydło do prania	2.118	2.562

We wszystkich wymienionych pozycjach przekroczono rozmiary produkcji ub. miesiąca. Przerób nasion wzrósł z 6.776 ton w lutym do 8.103 ton w miesiącu sprawozdawczym.

Podkreślić należy, że polskie fabryki margaryny stosują witaminowanie tego artykułu, przez co produkt ten uzyskuje dodatkowe wartości odżywcze. Produkowany obecnie proszek do prania zawiera dwukrotnie zwiększoną zawartość mydła, natomiast cena tego artykułu pozostała na obniżonym poziomie ustalonym w styczniu br.

Zaplanowane na r. 1949 oszczędności w przemyśle tłuszczowym mają wynieść ok. 500 mil. zł. Kwota ta zostanie osiągnięta dzięki właściwemu wykorzystaniu surowca, zwiększeniu wydajności pracy (o 16,6%), oraz usprawnieniom organizacyjnym i administracyjnym aparatu wytwórczego. W szczególności w br. położony będzie nacisk na modernizację urządzeń i metod produkcyjnych olejarni i fabryk mydła. Przewiduje się, że dzięki zastosowaniu nowoczesnych metod tłoczenia oleju z nasion, zwiększy się współczynnik wykorzystania surowca i osiągnie dodatkową produkcję 150 tys. kg tłuszczu. Również usprawnienie metod technologicznych i zastosowanie surowców zastępczych w produkcji mydła pozwoli na zmniejszenie kosztów wytwarzania i wzrost produkcji tego artykułu. Planowana rozbudowa sieci nowoczesnych magazynów umożliwi oszczędną gospodarkę w zakresie przechowywania surowców i towarów gotowych.

18. Rolnictwo. Prace związane z dokonywaniem siewów wiosennych br. wykonywane były pod hasłem zagospodarowania reszty odlogów, zwiększenia kultury uprawy ziemi i osiągnięcia lepszych plonów.

Dostawy maszyn rolniczych przez przemysł krajowy oraz drogą importu znacznie zwiększyły park maszynowy i realne możliwości pracy Technicznej Obsługi Rolnictwa oraz Spółdzielczych Ośrodków Maszynowych.

Wzrost siły pociągowej zwierzęcej w okresie zimowym na skutek importu i przyrostu pogłowia koni roboczych również przyczynił się do sprawnego wykonania wiosennych prac rolniczych.

W ramach wiosennej akcji siewnej rozprowadzono w marcu ca 20 tys. t zboża siewnego i ca 13 tys. t ziemniaków-sadzeniaków. Łączne zaopatrzenie drobnych rolników wyrazi się cyfrą około 150 tys. t zbóż i nasion strączkowych jadalnych, strączkowych pastewnych i innych roślin pastewnych, warzyw itp. Plan kontraktacji upraw wykonano w różnych częściach kraju od 85 do 123%.

Przemysł państwowy postawił do dyspozycji na wiosenną akcję siewną nawozów produkcji krajowej: azotowych ponad 217,6 tys. t i fosforowych ca 192 tys. t. Niezależnie od tych ilości importowano 18.140 t nawozów azotowych oraz 220.700 t potasowych. Łącznie na wiosenne siewy rozprowadzone zostało prawie 650 tys. t nawozów sztucznych, tj. o 13% więcej niż wyniosły dostawy wiosenne w ub. r. Dla gospodarstw indywidualnych przeznaczono 379.046 t, resztę zaś otrzymują majątki przynależności publicznej.

Pomoc dla gospodarstw rolnych w formie pomocy kredytowej wyrażała się sumą 1.350 mil. zł, przeznaczoną na akcję siewną, orkę i nawozy sztuczne oraz 300 mil. na zakup pasz i prosiąt hodowlanych.

Uspołecznione gospodarstwa rolne, a więc majątki państwowe, gospodarstwa nasienne, fermi hodowlane itp. zdobywają coraz większe znaczenie. Spełniają one nie tylko rolę t. zw. »fabryk zboża i mięsa«, ale są także ośrodkami postępowej gospodarki pod względem technicznym i społecznym.

W marcu br. utworzono Centralny Zarząd Państwowych Gospodarstw Rolnych (PGR) jako przedsiębiorstwo państwowe działające w ramach ogólnego planu gospodarczego. Do zadań nowoutworzonego zarządu będzie należało przede wszystkim ogólne kierownictwo, koordynacja i kontrola działalności wydzielonych z administracji państwowej przedsiębiorstw rolnych. Nadzór nad PGR sprawować będzie minister rolnictwa.

W połowie marca odbyła się ogólna narada produkcyjna PGR, na której uchwalono między innymi podjęcie prac w kierunku podniesienia produkcji zwierzęcej i roślinnej, usprawnienia administracji i zwiększenia rentowności i oszczędności gospodarczej. Przewiduje się, że produkcja zwierzęca w majątkach państwowych wzrośnie przez zwiększenie ilości macior do 30 tys. szt., dzięki zaś odpowiedniej hodowli, przeciętna mleczność krów podniesie się do 2.500 litrów mleka rocznie.

Na odcinku produkcji roślinnej postanowiono dążyć poprzez intensyfikację upraw do uzyskania w br. przeciętnych plonów z ha: pszenicy ozimej 15 q, żyta 13,5 q, jęczmienia i owsa 14,6 q, rzepaku ozimego 11 q, buraków cukrowych 195 q, ziemniaków 135 q.

W zakresie oszczędności państwowe majątki rolne mają osiągnąć ca 6.535 tys. zł oszczędności na różnych odcinkach gospodarki, podnosząc jednocześnie jakość produktów. W br. nastąpi realizacja planu w zakresie zakładania gnojowni, pogłębiania obór i zakładania przyzm kompostowych. Do wykonania tego planu w II kwartale br. będzie dostarczone około 30 tys. t. cementu i 6 tys. t. żelaza zbrojeniowego. Pozwoli to na wybudowanie 23 tys. nowych gnojowni i pogłębienie 12,5 tys. obór. W obecnych warunkach na skutek zmniejszenia się pogłowia bydła rogatego, sprawa gospodarki kompostowej, jako zwiększenia ilości nawozu naturalnego ma ważne znaczenie w gospodarce rolnej.

Akcja kontraktacji trzody chlewnej rozwija się pomyślnie w całym kraju. Według danych komisarza do spraw hodowlanych, od 18 lutego br., tj. od dnia rozpoczęcia tej akcji, do 31 marca br. zakontraktowano 675 tys. sztuk tuczników (do 10 kwietnia nawet 815.819 szt., co stanowi 76,7% planu).

Całkowity plan kontraktacji wykonało już woj. pomorskie — 100,5%, a w bliskich granicach planu — łódzkie — 98,1%, krakowskie — 97,1%, rzeszowskie — 87%. Pierwsze dostawy zakontraktowanych tuczników przewiduje się na maj br. Akcja szczepień ochronnych objęła do końca marca 930 tys. sztuk trzody chlewnej (szczepionka przeciwróżycowa) i 207 tys. szt. drobiu. Do końca maja br. przewiduje się zaszczepienie około 3 mil. sztuk trzody chlewnej. Na podstawie opracowanego planu podjęta została szeroka akcja przerzutów prosiąt z okręgów posiadających nadwyżki hodowlane do okręgów deficytowych. Plan przewiduje przerzut w cią-

gu najbliższych 3 miesięcy — 154 tys. prosiąt z woj. lubelskiego, poznańskiego, rzeszowskiego, krakowskiego, kieleckiego, warszawskiego i białostockiego. Prosięta rozdzielane będą między województwa: dolnośląskie, szczecińskie, śląsko-dąbrowskie, pomorskie, olsztyńskie i gdańskie.

Państwowe Gospodarstwa Rolne przystąpiły do akcji kontraktowania cieliczek dla państwowych obór hodowlanych i gospodarstw produkcyjnych. Do końca marca br. majątki państwowe otrzymały kredyt w wysokości 1.600 mil. zł na zakup ponad 20 tys. sztuk bydła. W najbliższym czasie PGR przewidują zakup 20 tys. sztuk cieląt. Rolnicy, którzy podejmą się odchowania cieląt w okresie pierwszych trzech miesięcy, otrzymają po podpisaniu specjalnych umów zaliczki w kwocie 13 tys. zł. Dla rozwoju hodowli bydła duże znaczenie mają organizowane poradnie żywieniowe. Do 31 marca zorganizowano już 177 takich poradni, obejmują one około 68 tys. gospodarstw ze 163 tys. krów.

19. Leśnictwo. Obszar powierzchni lasów państwowych w pierwszym kwartale br. zwiększył się o 151 tys. ha i wynosił na dzień 1 kwietnia 1949 r. 6.257 tys. ha. Przybytek powierzchni wiąże się z akcją przejmowania lasów samorządowych, a także pewna ilość obszaru leśnego została przez Ministerstwo Leśnictwa przejęta spod zarządu Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych.

Rabunkowa gospodarka i dewastacja lasów dokonana przez okupanta w dużym stopniu zmniejszyła powierzchnię produkcyjną drzewa, która obecnie stanowi zaledwie ok. 3,5 mil. ha ogólnego obszaru leśnego pozostającego w administracji Ministerstwa Leśnictwa. Zwiększenie obszarów produkcyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem drzewostanu liściastego (stanowi tylko 13% drzewostanu leśnego), drogą racjonalnego zagospodarowania lasów — jest naczelnym zadaniem władz państwowych.

Zasadnicze zmiany w systemie gospodarki leśnej wprowadzane w br. przez Min. Leśnictwa polegają na zaniechaniu zrębów zupełnych i częściowych, a oparciu się na wydzieleniach siedlisk eksploatacyjnych oraz przebudowie drzewostanów w kierunku uzyskania różnowiekowości i urozmaicenia składu gatunkowego przez zwiększenie obszarów ochrony i pielęgnacji drzewostanów liściastych.

Poczyniono przygotowania do wiosennej kampanii odnowieniowej, w kierunku wykonania największej powierzchni zalesień w granicach przyznanych kredytów. W tym celu dokonano zbiórki szyszek sosnowych, świerkowych i modrzewiowych w ilości 131.850 hl uzyskując ponad 34 t nasion.

W zakresie ochrony lasów poczyniono intensywne przygotowania do akcji opylania drzewostanów przeciwko szkodnikom z gatunku osnu gwiazdzistej na powierzchni ca 20 tys. ha oraz dokonano lepowania drzewostanów przeciwko barczatce.

W ramach planu inwestycyjnego na 1949 r. zostało przeznaczone 1.070 mil. zł na zalesienie i ochronę lasów państwowych.

20. Rybołówstwo morskie. Połowy bałtyckie w marcu, na skutek korzystnych warunków atmosferycznych i połowowych, osiągnęły 7.095 t ryb, przekraczając połowy miesiąca poprzedniego o 150%.

Połowy bałtyckie

(w tys. kg)

1949 r.

	luty	marzec
ogółem	2.890	7.095
w tym: dorsze	2.605	6.595
płocie	108	181
sandacze	61	59
łososie	15	22
plastugi	25	24
śledzie	19	35
szproty	18	56
leszcze	21	55
inne	18	68

Pomyślne warunki atmosferyczne pozwoliły kutrom na codzienne dokonywanie połowów dających bardzo dobre wyniki, gdyż kutry łowiły przeciętnie od 3–4 t na 1 kutro/dzień. Najlepsze wyniki osiągnęli rybacy w rejonie Wielkiej Wsi, wylławiając przeciętnie 4–5 t dorszy dziennie. Sezon wiosenny połowów łososia rozwija się również pomyślnie. Wyniki dzienne połowów łososia (obok innych ryb) wynoszą od 25–30 szt. na kuter. Także szproty odławiane są w większych ilościach. Szczególnie duże ilości tej ryby ukazały się w pobliżu cypla helskiego, gdzie łwione były sieciami zastawnymi i dryfującymi.

Ogólna obserwacja rynku rybnego wskazuje, iż jest on na ogół w dostatecznej mierze nasycony towarem we wszystkich asortymentach, rozprowadzanym za pośrednictwem Centrali Rybnej.

Eksport ryb w miesiącu sprawozdawczym wyniósł 829.872 kg ryb świeżych i mrożonych (dorsze, sandacze, karpie, szczupaki, łososie), wysłanych do Niemiec — 633 t, Czechosłowacji — 138 t i Anglii 58,8 t.

Import dokonany przez Centralę Rybną w marcu br. obejmował: śledzie świeże 2.159 t, śledzie mrożone 824 t, śledzie solone 1.041 t, sprowadzone ze Szwecji, Norwegii, Anglii.

Z dniem 10 marca br. weszło w życie zarządzenie ministra żeglugi w sprawie ustalenia połowów morskich i klasyfikacji kutrów. Na podstawie tego zarządzenia Morskie Urzędy Rybackie opracowują dla każdego trawlera, kutra i łodzi rybackiej plan połowu na okres roczny z podziałem na poszczególne miesiące.

Zarządzeniem min. żeglugi, przedsiębiorstwo »Stocznie Rybackie Sp. z o. o.« przekształcone zostało na przedsiębiorstwo państwowe »Stocznie Rybackie« z siedzibą w Gdyni. W skład nowego przedsiębiorstwa wchodzi dodatkowo, jako jego oddziały — Stocznie Rybackie w Gdyni, Uście i Świnoujściu.

21. Sprawy morskie. Obroty portów polskich w marcu wykazały wzrost w stosunku do poprzednich miesięcy br. osiągając 1.573 tys. t, przy czym szczególnie wzrosły przeładunki węgla.

Na uwagę zasługują osiągnięcia portu szczecińskiego, który przekroczył liczby planowane na marzec we wszystkich działach przeładunku.

Wszystkie porty polskie przekroczyły planowane obroty w I kwartale br., a mianowicie:

Gdańsk—Gdynia	— 119%
Szczecin	— 110%
Ustka, Darłowo i Kołobrzeg	— 145%
Wszystkie porty łącznie	— 118%

W porównaniu do analogicznego okresu 1948 r. przeładunek w portach morskich osiągnął w I kwartale br. 140%.

W porcie Szczecin—Świnoujście stosunek wykonania planu za I kwartał 1949 r. w stosunku do I kwartału 1948 r. wyniósł nawet 283%.

Polska flota handlowa przewiozła w I kwartale br. około 340 tys. t towarów i przeszło 5 tys. pasażerów, tj. 124% planowanego transportu towarowego i 128% w dziale pasażerskim.

Zarządzeniem ministra żeglugi zostały utworzone dwa przedsiębiorstwa państwowe żeglugi przybrzeżnej: »Żegluga Przybrzeżna w Gdańsku«, która będzie obsługiwała wybrzeża od Braniewa do Darłowa oraz »Żegluga Przybrzeż-

na w Szczecinie», na trasie od Darłowa do Szczecina.

Reorganizacja żeglugi przybrzeżnej ma głównie na celu usprawnienie obsługi żeglugowej między poszczególnymi portami w Zatoce Gdańskiej i na Zalewie Szczecińskim.

Rozbudowa portów następuje w silniejszym tempie po okresie zimowym. Po wykończeniu nabrzeża Wschodniego i Zachodniego w Basenie Kaszubskim, który jest największym z rozbudowywanych basenów, przystąpiono do prac przy ostatnim nabrzeżu basenu.

Z najważniejszych prac wykonanych w małych portach Pomorza Zachodniego wymienić należy remont urządzeń holowniczych Kołobrzegu oraz zabezpieczenie i remont zniszczonej przez ostatnie sztormy głowicy mola wschodniego. W stadium prób technicznych znajduje się 10 dźwigów wykonanych w Czechosłowacji. W Stoczni Gdańskiej trwają końcowe roboty montażowe trzeciego rudowęglowca »Jedność Robotnicza«. Na koniec kwietnia planuje się ukończenie czwartego rudowęglowca w ramach akcji czynu pierwszo-majowego. Wartość produkcji polskich stoczni morskich osiągnęła w I kwartale br. 102% planu, a w porównaniu do I kwartału ub. r. wartość produkcji wyniosła w bieżącym kwartale 161%.

22. Handel a) Państwowa Centrala Handlowa w I kwartale br. wykazuje dalszy wzrost obrotów we wszystkich prawie pionach organizacyjnych. Suma obrotów osiągnęła cyfrę 32,7

mlrd. zł, wobec 29,1 mlrd. zł uzyskanych w kwartale ubiegłym, przy czym w przeważającej ilości placówek plany obrotów zostały przekroczone ze znaczną nadwyżką. Możliwości powiększenie obrotów PCH wzrastają równoległe do podaży towarów, cieszących się dużym popytem na rynku oraz z rozwojem aparatu dystrybucyjnego.

Rozwój sklepów detalicznych przybrał w I kwartale br. nienotowane dotychczas rozmiary. Na dzień 1 kwietnia 1949 r. istniało 720 sklepów detalicznych, z tej liczby 555 powstało w kwartale sprawozdawczym.

Mimo trudności lokalowych i ograniczenia artykułów »chodliwych« obrotu sklepów państwowych zwiększyły się ośmiokrotnie w porównaniu z ub. kwartałem.

Obroty poszczególnych miesięcy I kwartału przedstawiają się następująco:

styczeń *) — 9.374 mil. zł
luty *) — 10.348 „ „
marzec *) — 12.879 „ „

Obroty, według pionów organizacyjnych i branżowych PCH, osiągnięte w marcu oraz łącznie w I kwartale br. ilustruje tabela 19.

b) Powszechne Domy Towarowe. Obroty Powszechnych Domów Towarowych wyniosły w marcu br. 3.688,9 mil. zł wobec 2.920,1 mil. zł osiągniętych w lutym br., wykonując plan utargów w 127%.

Tabela 19

Obroty P. C. H.

(dane prowizoryczne)

(w mil. zł)

Nazwa centrali branżowej	luty 1949 r.	marzec 1949 r.	I kwartał 1949 r.
Centr. Biuro Hurt. Spoż.-Przem. . .	5.990,8	7.352,8	18.751
Centr. Biuro Obr. Art. Rolnymi . .	1.289,8	1.129,5	3.646
Centr. Biuro Sprzed. Wyr. Cuk. . .	782,7	1.039,6	2.579
Centr. Biuro Sprzed. Drożdży . . .	222,4	209,6	634
Centr. Biuro Sprzed. Surog. Kawy i Namiastek Spożywczych . . .	266,9	370,3	912
Centr. Biuro Sprzed. Przet. Ziem. .	110,7	127,8	342
Centr. Biuro Sprzed. Olej. Rośl. . i Przetw.	611,0	938,1	2.144
Centr. Biuro Sprzed. Win, Octu i Przetworów Owocowych . . .	166,3	327,5	723
Oddział Morski.	33,7	26,4	87
Sklepy detaliczne PCH	873,3	1.465,0	2.883
Ogółem . .	10.347,6*)	12.986,6	32.601

*) dane skorygowane

W porównaniu z marcem ub. r. (1.432 mil. zł) obroty PDT wzrosły w miesiącu sprawozdawczym więcej niż dwukrotnie.

Tabela 20

Obroty PDT wg grup towarowych (w mil. zł)

Nazwa grupy towarowej	luty 1949 r.		marzec 1949 r.	
	Osiągnięty obrót	% wykonania planu	Osiągnięty obrót	% wykonania planu
Spożywcza.	414	148	539,4	164
Tkaniny.	1.344	137	1.582,9	135
Konfekcja.	470	92	635,0	108
Metale.	90	129	106,9	130
Papier.	45	131	51,1	122
Szkło i ceram.	27	127	30,9	116
Chemiczna.	117	146	192,2	206
Drzewo i zabawki.	18	106	21,0	82
Skóra.	353	82	492,8	95
Tow. mieszane.	42	136	36,7	97
Ogółem.	2.920	119	3.688,9	127

W okresie sprawozdawczym PDT obsłużyły 4.928.176 klientów. Uruchomiono dalsze domy towarowe w Gliwicach, Wałbrzychu, Brodnicy i Żabkowicach Śląskich.

W ramach planu oszczędnościowego na 1949 r. PDT zadeklarowały suwę 900 mil. zł oszczędności.

c) **Polskie Zakłady Zbożowe** zakupiły w okresie sprawozdawczym 109.150 t zboża, w tym 4.689 t stanowi pobór z tytułu podatku gruntowego. Planowany zakup został zrealizowany w 100%.

Tabela 21

Skup i odbiór zbóż dokonany przez oddziały Polskich Zakładów Zbożowych (w tonach)

Oddziały	1 9 4 9 r.	
	luty	marzec
Białystok.	5.105	4.002
Bydgoszcz.	20.523	20.727
Gdańsk.	4.312	4.132
Kielce.	1.919	1.295
Kraków.	656	686
Lublin.	6.747	3.013
Łódź.	10.015	5.341
Olsztyn.	4.686	3.568
Poznań.	27.407	24.319
Rzeszów.	141	91
Szczecin.	10.864	6.911
Warszawa.	10.412	7.097
Wrocław.	18.884	19.815
Zabrze.	9.544	8.153
Razem.	131.215	109.150

W ogólnej masie zbożowej poszczególne gatunki stanowiły:

żyto	— 72.880 t
pszenica	— 22.383 t
owies	— 7.729 t
jęczmień	— 4.753 t
gryka	— 306 t
proso	— 80 t
inne	— 1.019 t

Rozprowadzenie zbóż i przetworów zbożowych, dokonywane przez Polskie Zakłady Zbożowe wyniosło 9.376 t zbóż oraz 142.627 t przetworów zbożowych w postaci mąki, kaszy, płatków, otrąb itp. Na akcję »H« wyprodukowano i sprzedano w marcu 47.526 t otrąb, wykonując tym samym plan w 119%.

Eksport zboża w miesiącu sprawozdawczym objął ponad 22 tys. t owsa i około 19 tys. t żyta do Danii, Bizonii i Belgii. PZZ zakontraktowały celem eksportu do Bizonii 35 tys. t żyta i 30 tys. t owsa, z czego wysłano w marcu br. 18,8 tys. t żyta oraz 9,6 tys. t owsa.

W ramach importu zakontraktowano w omawianym okresie pszenicę z Węgier i Rumunii po 10 tys. t. Poza tym otrzymamy jeszcze z Bizonii ponad 11 tys. pszenicy. W marcu br. importowano z Bizonii 20,4 tys. t pszenicy.

W ramach powszechnej akcji oszczędnościowej Polskie Zakłady Zbożowe zadeklarowały osiągnięcie 1.141 mil. zł oszczędności drogą przyspieszenia obrotów, zmniejszenia rozkurzu przy przemiale zboża w młynach oraz przez obniżenie kosztów handlowych.

23. Spółdzielczość. a) **Spółdzielczość rolnicza** wzięła czynny udział w akcji siewnej. Poprzez spółdzielnie gminne dostarcza ona rolnikom nawozy sztuczne i nasiona oraz materiały pędne do maszyn rolniczych; poprzez ośrodki maszynowe dostarcza maszyny. Pierwszym etapem w przygotowaniach do akcji siewnej było wyremontowanie w okresie zimowym 1.380 traktorów i maszyn oraz około 4 tys. siewników. Należy dodać, że mało- i średniorolni chłopcy korzystają z kredytów umożliwiających im zakup nawozów. Uruchomiony na ten cel kredyt wynosił 750 mil. zł. Również i spółdzielnie, zajmujące się rozprowadzaniem nawozów, otrzymały z BGS kredyt w wysokości 3 mlrd. zł.

Obok nowoczesnych maszyn i nawozów sztucznych rolnictwo otrzymuje za pośrednictwem spółdzielczości odpowiednie wysokowartościowe nasiona. W akcji siewnej w 1949 r. Centrala Rolnicza dostarczy rolnikom 1.954 t nasion zakwalifikowanych i jednolitych pszenicy,

3.511 t jęczmienia i 8.131 t owsa. Ponadto Centrala Rolnicza dostarczy nasiona roślin pastewnych, m.in. 700 t okopowych pastewnych, 13 tys. t strączkowych pastewnych, 11,3 tys. t motylkowych, 400 t nasion końskiego zębu i 30 t lucerny.

W akcji siewnej prowadzonej przez gminne spółdzielnie »Samopomoc Chłopska« przychodzi z pomocą Ministerstwo Roln. i Ref. Roln., które przeznaczyło z gospodarstw państwowych około 14 tys. t sadzeniaków jednolitych, niekwalifikowanych na tereny deficytowe i dotknięte rakiem oraz około 2.700 t sadzeniaków kwalifikowanych do rozprowadzenia na tzw. bloki nasienne.

Centrala Rolnicza podjęła akcję kontraktowania ziemniaków jadalnych u rolników mało- i średniorolnych w woj. katowickim, wrocławskim, łódzkim, warszawskim, szczecińskim i gdańskim. W akcji tej występują dwa zasadnicze momenty:

- a) pomoc rolnikom w formie wypłacania zaliczek i dostawy materiału do sadzenia,
- b) zapewnienie dostaw ziemniaków jadalnych na jesieni br. dla świata pracy.

W następnej kolejności stoi zapotrzebowanie na ziemniaki jadalne w miastach i na ziemniaki przemysłowe. Planowany skup ziemniaków na powyższe cele, w skali ogólnokrajowej, wynosi 175 tys. t nie wliczając potrzeb gorzelni spółdzielczych.

Centrala Rolnicza Spółdzielni »Samopomoc Chłopska« w planie gospodarczym na rok 1949 przewiduje sprzedaż wszelkich towarów na sumę 65.215 mil. zł. Z tego na grupę artykułów przemysłowych przypada suma 47.813 mil. zł i 17.402 mil. zł na produkty rolne.

Większość obrotów dokona Centrala bez składowania towarów u siebie, zalecając wysłanie ich bezpośrednio ze składów fabrycznych do odbiorców.

Powiatowe Związki Gminnych Spółdzielni »Samopomoc Chłopska« w zakresie hurtu planują na r. 1949 następujące obroty:

1. Rozprowadzenie artykułów przemysłowych, rolniczych i monopolowych na kwotę 129.070 mil. zł.
2. Skup artykułów rolnych na sumę 17.569 mil. zł.
3. Wyprodukowanie i rozprowadzenie towarów własnej produkcji na kwotę 22.400 mil. zł, co w łącznej sumie wynosi 149.039 mil. zł.

Gminne Spółdzielnie Samopomocy Chłopskiej ustaliły na br. plan sprzedaży towarów wszelkiego rodzaju na 141.825 mil. zł. Plan skupu żywca i artykułów rolnych, tudzież odpadków wynosi 130.418 mil. zł. Plan produkcji własnych zakładów wytwórczych przewiduje kwotę 20.915 mil. zł, a wartość usług ma wynieść kwotę 4.410 mil. zł. Łączna zatem planowana suma obrotów wynosi 297.568 mil. zł.

Inne Spółdzielnie przetwórcze i rolne zostaną w ciągu roku bieżącego włączone do gminnych Spółdzielni »Samopomoc Chłopska« i dlatego plany gospodarcze tych spółdzielni nie przewidują większego rozwoju.

b) Centrala Spółdzielni Mleczarsko-Jajczarskich zaplanowała obroty na r. 1949 w wysokości 55 mlrd. zł, z czego na obroty eksportowe przypada 5.355 mil. zł oraz na obroty wewnętrzne (jajami) — 16.731 mil. zł.

Na pozostałą część obrotów składają się: mleko, twaróg, drób, pierze, artykuły techniczne oraz margaryna i smalec z importu. Na sfinansowanie importu margaryny i smalcu udzielone zostały CSMJ w I kwartale 1949 r. specjalne kredyty w wysokości 1.500 mil. zł.

Plan obrotów spółdzielni mleczarsko-jajczarskich na rok bieżący wyraża się kwotą 43 mlrd. zł. Zapotrzebowanie na kredyty obrotowe dla tych spółdzielni wzrosło znacznie. Fakt ten tłumaczy się przejściem spółdzielni mleczarsko-jajczarskich na bezpośrednie kredytowanie bankowe przy jednoczesnym zaprzestaniu udzielania zaliczek przez Centralę Spółdzielni Mleczarsko-Jajczarskich.

c) Centrala Spółdzielni Ogrodniczych w ramach obrotów krajowych zaopatrywać będzie branżowe spółdzielnie terenowe w nasiona, chemikalia i narzędzia ogrodnicze. W roku 1949 ogólna wartość obrotu wyniesie 1.877 mil. zł. Ministerstwo Handlu Wewnętrznego zaleciło CSO zakupienie 10 tys. t jabłek o wartości 800 mil. zł, jako zapas na miesiące zimowe. W związku z tym MHW spowodowało udzielenie kredytu inwestycyjnego CSO w wysokości 125 mil. zł na budowę magazynów i przechowalni owoców. Również na zlecenie Ministerstwa Handlu Wewnętrznego CSO zorganizuje w tym roku przedsiębiorstwo nasienne, w zakresie obrotu nasionami warzyw i kwiatów oraz sadzonek. Prowadzić ono będzie także szkółki drzew owocowych. Ogólny obrót tego przedsiębiorstwa ma wynieść kwotę 250 mil. zł.

Spółdzielnie ogrodniczo-warzywnicze z planu obrotów na rok bieżący wycofały artykuły nie wchodzące w zakres branży ogrodniczo-warzywniczej i przejęły niektóre funkcje spełniane dotychczas przez CSO. Plan obrotów tego typu spółdzielni przedstawia się następująco:

Skup	zł 10.917 mil.
Wartość produkcji . . „	2.422 „
Sprzedaż	1.408 „
Razem zł 14.747 mil.	

d) Spółdzielnie skupu żywca i mięsne w dotychczasowej formie ulegną likwidacji, a ich funkcje w zakresie zorganizowania dostaw zakupionego żywca przejmie Centrala Mięsna, a zadania w zakresie skupu — Gminne Spółdzielnie »Samopomoc Chłopska«.

Dlatego też plan finansowo-gospodarczy tego typu spółdzielni nie wykazuje większego wzrostu. Obejmuje on tylko te spółdzielnie mięsne, które mają charakter spółdzielni pracy.

e) Spółdzielnie rybne i rybackie. Ministerstwo Leśnictwa łącznie z Ministerstwem Rolnictwa i Reform Rolnych wydały zarządzenie w sprawie przejęcia w bezpośrednią administrację obszarów wodnych, które dotychczas były dzierżawione przez spółdzielnie rybne i rybackie. W związku z tym spółdzielnie te w większości wypadków zostaną rozwiązane. Nadal będą prowadzić swą działalność morskie spółdzielnie rybne o charakterze spółdzielni pracy.

24. Handel zagraniczny. Nowoutworzone Ministerstwo Handlu Zagranicznego otrzymało w marcu tymczasowy statut organizacyjny.

Umowy. W końcu marca br. została podpisana w Berlinie między Polską, a radziecką strefą okupacyjną Niemiec umowa handlowa na 1949 r. Zgodnie z umową obroty handlowe między obu stronami wyniosą 152 mil. dolarów, co dwukrotnie przekracza obroty dokonane w roku ubiegłym. Z Polski będą eksportowane: węgiel, koks, benzol, naftalen, żelazo lite, wyroby walcowane, metalowe, ryby, konserwy itp. Z radzieckiej strefy okupacji Niemiec Polska otrzyma: sole potasowe, urządzenia maszynowe dla przemysłu górniczego i poligraficznego, narzędzia precyzyjne i optyczne, chemikalia itp.

W okresie sprawozdawczym Polska przeprowadziła z Rumunią rokowania w sprawie rozszerzenia obrotów handlowych przewidzianych

umową na 1949 r. W wyniku pertraktacji powiększono wysokość planowanych obrotów o 30% (układ handlowy polsko-rumuński na 1949 r. przewidywał wartość wzajemnej wymiany towarowej na około 25 mil. dolarów). W ramach tego układu Polska eksportuje koks, wyroby hutnicze, maszyny i narzędzia przemysłowe, sprzęt elektrotechniczny, wyroby włókiennicze i inne; otrzymuje natomiast z Rumunii — rudy, drzewo, mięso, tłuszcze i inne artykuły spożywcze.

Dzięki zwiększeniu obrotów Polska otrzyma m.in. dodatkowe transporty mięsa i tłuszczów. Jednocześnie rozszerzony eksport do Rumunii zwiększy się o dodatkowe ilości koksu, wyroby przemysłu hutniczego, metalowego, elektrotechnicznego, chemicznego i mineralnego.

Eksport wewnętrzny. Akcja eksportu wewnętrznego rozwija się coraz pomyślniej osiągając korzystne wyniki gospodarcze.

Szczególnie wysokie nasilenie zleceń paczkowych zanotowano w marcu, jako miesiącu przedświątecznym. W tym okresie wpłynęło z USA 2.837 zleceń, które wykonano jeszcze przed świętami; termin w jakim doręczono odbiorcom krajowym paczki na podstawie zleceń, (opłaconych w USA przed 1 kwietnia br.) świadczy o dużej sprawności aparatu obsługi pocztowej w kraju. Rezultaty marcowe br. są wyższe od liczby zleceń, jakie wpłynęły za cały okres od rozpoczęcia akcji eksportu wewnętrznego, tj. od czerwca ub. r. Przeważały zlecenia na wyroby włókiennicze i paczki żywnościowe, zaobserwowano również dość dużą liczbę zleceń na narzędzia i maszyny rolnicze.

25. Ceny. Obserwowana od kilku miesięcy tendencja wzrostu cen artykułów żywnościowych oraz spadku cen artykułów przemysłowych uległa w miesiącu sprawozdawczym dalszemu pogłębieniu. Ilustrację tego zjawiska stanowi obliczenie wskaźnikowe cen detalicznych w Warszawie, dokonane przez Instytut Gospodarstwa Narodowego.

	W 1949 r.	styczeń	luty	marzec
I. Wskaźnik ogólny . .	149,2	148,6	149,7	
A. Żywność i użytki				
ogółem	123,8	125,1	127,5	
1) Żywność.	123,4	124,7	127,2	
2) Użytki	131,0	132,5	132,1	
B. Artykuły przemysłowe				
ogółem	174,6	172,0	171,9	
1) Opał i nafta	76,1	76,1	76,1	
2) Półfabrykaty	251,2	249,1	248,7	
3) Wyroby gotowe . .	196,5	190,9	190,8	

Na rynku zbożowym panował nastrój spokojny i ceny nie wykazywały większych odchyleń od cen rynkowych wyznaczonych dla skupu i obrotu zbożem chlebowym. Na rynku notowano w dalszym ciągu wzmożony popyt na mięso przy ograniczonej podaży. Wskaźnik cen mięsa (wg IGN) wzrósł w stosunku do lutego o 2,7 punktu. Cena wolnorynkowa ziemniaków wykazała w marcu dalszą zwyżkę przeciętnie o 2 zł na 1 kg. W marcu podniosła się cena masła (w Warszawie o 38 zł na kg.), głównie z powodu nawrotu zimowej pogody a także zmniejszonych dostaw tłuszczów zwierzęcych, natomiast ceny jaj i mleka uległy niższe. Jest to wynik wzmagającej się podaży sezonowej.

Jeśli chodzi o artykuły przemysłowe, to spadek cen nastąpił przede wszystkim w odniesieniu do węgla o 5 pkt. wskaźnikowych, papy o 4,7, papieru o 9,9 i mydła o 2,9 punktu.

Kształtowanie się kosztów utrzymania w Warszawie na tle struktury ważniejszych pozycji budżetów robotniczych przedstawia poniższe zestawienie wskaźników (wg GUS-u 1947=100).

Rodzaj wydatków	I kwartał 1949 r.		
	styczeń	luty	marzec
Wskaźnik ogólny	108,3	109,2	109,5
w tym:			
Żywność	107,3	109,3	110,1
Alkohol	120,5	120,5	120,5
Mieszkanie	130,5	129,7	129,2
Opał i światło	85,3	85,3	85,3
Odzież i obuwie	99,5	98,2	97,4
Higiena i zdrowie	120,9	119,2	117,2
Wyd. kult. i ośw.	100,5	95,2	95,2
Inne	217,2	217,2	217,2

Porównanie wskaźników kosztów utrzymania wykazuje dużą stałość wydatków i cen a więc i siły nabywczej pieniądza, czego wyrazem jest fakt, że tak poszczególne pozycje jak i ogólny wskaźnik kosztów utrzymania w okresie I kwartału br. utrzymywały się niemal bez zmiany. Pewne wahania wystąpiły w pozycjach: higiena, odzież, obuwie, oświata i kultura (minus) przy zwiększeniu wydatków na żywność.

26. Działalność instytucji kredytowych.

A. Finansowanie produkcji i wymiany. Stan i dynamikę kredytów udzielonych na finansowanie produkcji i wymiany przez banki,

KKO i NBP (kredyty bezpośrednie) na przestrzeni poszczególnych miesięcy I kwartału 1949 r., przedstawia tabela 22.

Tabela 22.

Stan na ultimo miesiąca	Kredyty obrotowe	
	mil. zł	%
Grudzień 1948 r.	251.526	100
Styczeń 1949 r.	264.346	105
Luty „	296.744	118
Marzec „	306.775	122

Stan kredytów obrotowych wykazany w tabeli nie obejmuje pewnej części kredytów obrotowych BGS. Bank Gospodarstwa Spółdzielczego, w myśl dekretu z dnia 25. X. 1948 r. uległ likwidacji, przekazując swoje operacje do następujących banków: PBR, BZSZ, BGK i NBP. Na koniec marca nie wszystkie jeszcze kredyty zostały przejęte przez wyszczególnione wyżej banki, natomiast BGS nie sporządza już zestawień statystycznych i w związku z tym stan kredytów obrotowych jest w rzeczywistości nieco wyższy. Różnice te są stosunkowo nieznaczne, gdyż gros kredytów zostało już objęte wykazami statystycznymi banków, tak, że w omówieniu akcji kredytowej będziemy posługiwali się cyframi wykazanymi w tabeli 22.

Ogólny stan kredytów obrotowych wzrósł w marcu o 10.031 mil. zł do stanu 306.775 mil. zł. Dla porównania podamy jak kształtowały się kredyty obrotowe w miesiącu poprzednim. Otóż w lutym kredyty obrotowe wzrosły znacznie, gdyż o 32.398 mil. zł.

Wyżej wykazana dynamika kredytów obrotowych w świetle cyfr wskaźnikowych przedstawia się następująco: w lutym notujemy wzrost o 13 punktów, a w marcu już tylko o 4 punkty wskaźnikowe przy podstawie ultimo 1948 r. Stosunkowo słaby wzrost kredytów obrotowych w miesiącu sprawozdawczym, spowodowany był akcją uzupełniania środków obrotowych za pomocą dotacji z r-ku wyrównawczego środków obrotowych, oraz akcją wyrównywania przejściowej deficytowości cen rozliczeniowych, z rachunku wyrównawczego różnic cen.

Tabela 23.

Kredyty obrotowe wg grup gospodarczych

Grupa kredytobiorców	Stan na ultimo lutego 1949 r.		Zmiany w marcu 1949 r.		Stan na ultimo marca 1949 r.	
	mil. zł	%	mil. zł		mil. zł	%
Przemysł	107.829	36	+ 8.358		116.187	38
Budownictwo	8.228	3	— 7.138		1.090	0
Rzemiosło	2.074	1	+ 436		2.510	1
Rolnictwo	23.623	8	+ 2.657		26.280	9
Leśnictwo	5	0	+ 254		259	0
Handel	147.920	50	+ 2.541		150.461	49
Transport i Komunikacja	4.403	1	+ 2.084		6.487	2
Inne	2.660	1	+ 841		3.501	1
R a z e m	296.742	100	+ 10.033		306.775	100

Dane w powyższej tabeli, dotyczące obliiga grup gospodarczych na koniec marca i jego zmian w tymże miesiącu, nie są kompletne, z przyczyn podanych na wstępie.

Uwidoczniony w tabeli wzrost ogólnego stanu kredytów obrotowych w ciągu marca, wynoszący 10.033 mil. zł, odbiega nieznacznie od wielkości faktycznej i jest niewielki w porównaniu z rozwojem tych kredytów w lutym (+ 34.012 mil. zł).

Jeśli idzie o rozwój kredytów obrotowych w ramach poszczególnych grup gospodarczych, to należy przede wszystkim wziąć pod uwagę pewne zmiany, jakie zaszły w klasyfikacji niektórych rodzajów kredytów BGK. Mianowicie kredyty udzielane przedsiębiorstwom budowlanym i montażowym przez ten bank są zaliczane od marca br. do grupy »przemysł«, a nie, jak dotychczas do grupy »budownictwo«. Stan tych kredytów na ultimo marca wynosił 6.803 mil. zł, stąd też dla porównywalności danych z lutego i marca br. należałoby przyjąć, że obliigo krótkoterminowe w grupie »przemysł« wzrosło w marcu o 1.555 mil. zł, osiągając na koniec tego miesiąca stan 109.384 mil. zł, w grupie zaś »budownictwo« zadłużenie spadło o 335 mil. zł, doprowadzając na koniec marca do stanu 7.893 mil. zł.

Ze znaczniejszych zmian obliiga w ramach poszczególnych grup gospodarczych wymienić należy ponadto wzrost kredytów krótkoterminowych na potrzeby handlu (+ 2.541 mil. zł), rolnictwa (+ 2.657 mil. zł) oraz transportu i komunikacji (+ 2.084 mil. zł). Poza tym obliigo grupy »rzemiosło« wzrosło o 436 mil. zł, grupy zaś »leśnictwo« — o 254 mil. zł, co przy stanie 5 mil. zł z końca lutego stanowi wzrost relatywnie bardzo silny. W grupie »inne« zadłużenie wzrosło o 841 mil. zł.

Nowe kredyty obrotowe dla przemysłu były uzasadnione rosnącymi potrzebami zaopatrzenia

nia i produkcji. W dziale zaopatrzenia najpoważniejszą pozycją były zakupy surowca zagranicą dla przemysłu włókienniczego.

Zapotrzebowanie na nowe środki obrotowe w dziale produkcji zostało spowodowane zmianą cen niektórych surowców i półfabrykatów oraz zmianą cen robocizny na skutek nowej siatki płac. Zmiany powyższe przyczyniły się przede wszystkim do wzrostu zapotrzebowania na kredyty o charakterze przejściowym.

Ten drugi wypadek tłumaczy się tym, że nie zawsze jednocześnie ze zmianą kosztów produkcji były przeprowadzane zmiany cen rozliczeniowych fabrycznych. Stąd też powstawały w niektórych zakładach pewne deficyty, rósł natomiast rachunek wyrównawczy różnic cen. Z rachunku tego przejściowe deficyty, a z kolei i przejściowe kredyty były pokrywane w formie udzielanych zakładom dotacji.

W wyniku tych dotacji, jak również i dotacji z rachunku wyrównawczego sum obrotowych na potrzeby normatywne, obserwujemy stosunkowo niewielki wzrost zadłużenia przemysłu, a mianowicie w kwocie 1.555 mil. zł (po wyeliminowaniu kredytów zaliczonych poprzednio do grupy budownictwa).

Zadłużenie rolnictwa wzrosło w związku z zakupami nawozów i maszyn rolniczych do prac wiosennych i letnich oraz potrzebami rozwijającej się hodowli. Z nowych kredytów korzystały w równym mniej więcej stopniu majątki państwowe, indywidualne gospodarstwa rolne i Centrala Rolnicza »Samopomocy Chłopskiej«.

Kredyty dla leśnictwa zostały uruchomione na cele eksploatacyjne z planu kredytowego na I kwartał.

Wzrost obliiga grupy »handel« był wypadkową dwóch wielkości. Z jednej strony rosły potrzeby handlu zagranicznego (finansowanie importu) i rolniczych spółdzielni handlowych

w związku z sezonowymi robotami w polu — z drugiej zaś strony znacznie spadło zadłużenie PCH i Polskich Zakładów Zbożowych dzięki upłynięciu remanentów w okresie świątecznym.

Nowe kredyty na potrzeby transportu i komunikacji przeznaczone zostały prawie w całości na realizację podwyżki płac na PKP.

B. Finansowanie inwestycji. W modelu finansowania inwestycji z planu na rok bieżący kierowniczą rolę pełni Bank Gospodarstwa Krajowego (Bank Inwestycyjny).

Rola BGK sprowadza się do trzech zasadniczych zadań:

- 1) do akumulacji środków na cele inwestycyjne,
- 2) do dystrybucji gromadzonych środków pomiędzy inwestorów bezpośrednio, lub za pośrednictwem innych banków,
- 3) do kontroli i sprawozdawczości z wykonania całości planu inwestycyjnego.

Odróżniamy trzy rodzaje środków przeznaczonych na finansowanie inwestycji z planu na rok 1949:

- 1) środki limitowane bezzwrotne,
- 2) „ „ „ zwrotne,
- 3) „ „ „ nielimitowane własne.

ad 1). Środki limitowane bezzwrotne gromadzone są w budżecie Skarbu Państwa i następnie rozprowadzane przez BGK oraz banki współdziałające pomiędzy poszczególnych inwestorów w formie bezzwrotnych dotacji budżetowych. Stanowią one około 86% ogółu środków przeznaczonych na realizację Planu Inwestycyjnego na rok 1949.

ad 2). Środki limitowane zwrotne, gromadzone również w budżecie Skarbu Państwa,

otrzymują inwestorzy w formie kredytów bankowych. O ile w poprzednich latach kredyty bankowe były podstawą finansowania planów inwestycyjnych, o tyle w planie na rok bieżący rola ich ogranicza się zaledwie do 8% wartości planowanych inwestycji.

ad 3). Środki nielimitowane własne akumulują poszczególni inwestorzy w tym banku, który ich finansuje. Wyплаты dla poszczególnych inwestorów mogą być dokonywane jedynie w granicach dokonanych przez nich wpłat.

Ustalony przez BGK procentowy udział banków współdziałających przy rozprowadzaniu środków na finansowanie inwestycji, przedstawia się następująco:

- 1) Państwowy Bank Rolny — ca 14% planowanych inwestycji na 1949 r.
- 2) Banki komunalne — ca 7% planowanych inwestycji na 1949 r.
- 3) Bank Związku Spółek Zarobkowych — ca 1% planowanych inwestycji na 1949 r.

Należy podkreślić, że sumy pobrane przez banki współdziałające, z rachunku BGK w NBP muszą ściśle odpowiadać dokonany wypłatom na cele inwestycyjne.

Środki rozprowadzone w miesiącu sprawozdawczym przez poszczególne banki dotyczyły realizacji planów za lata 1948 i 1949.

Wielkość tych środków w poszczególnych grupach kredytobiorców oraz ogólny stan realizacji obejmujący również plany za lata poprzednie i kredyty pozaplanowe ilustruje tabela 24. Nie uwzględnia ona jednak całości środków rozprowadzonych na inwestycje, ponieważ brak w niej tej części kredytów Banku Gospodarstwa Spółdzielczego, która do dnia 31 marca br. nie została przejęta przez inne banki.

Tabela Nr 24

Realizacja środków na finansowanie inwestycji

Grupa gospodarcza	Stan na ult. lutego 1949 r.		Zmiany w marcu 1949 r.	Stan na ult. marca 1949 r.	
	mil. zł	%	mil. zł	mil. zł	%
1	2	3	4	5	6
Przemysł	119.052	49	+ 20.522	139.584	51
Transport i komunikacja . .	62.439	26	+ 5.060	67.499	25
Budownictwo	27.750	12	+ 2.763	30.513	11
Rolnictwo	22.328	9	+ 513	22.841	9
Leśnictwo	1.052	0	+ 57	1.109	0
Handel	3.856	2	+ 2.386	6.242	2
Rzemiosło	113	0	— 4	109	0
I n n e	4.663	2	+ 758	5.421	2
R a z e m :	241.263	100	+ 32.055	273.318	100

Należy nadmienić, że wykazana w tabeli 24 kwota 273.318 mil. nie ilustruje wszystkich nakładów. Nie zostały bowiem nią objęte wypłacone dotacje budżetowe z planów za lata 1945 — 1948. Dotacje te rozprowadzały Izby Skarbowe, a w roku 1948 również i niektóre banki.

Dane bankowe jednak nie uwidoczniły bezwrotnych środków budżetowych w swojej sprawozdawczości inwestycyjnej.

W porównaniu z lutym stan wypłat na ultimo marca powiększył się o kwotę 32.055 mil., z czego na kredyty z planu na rok 1948 oraz na kredyty poza planem przypada 27.096 mil., a reszta na realizację planu na rok 1949.

Jeśli chodzi o udział poszczególnych grup gospodarczych, to jak widać z tabeli 24 udział przemysłu jest dominujący. Stanowi on bowiem przeszło 50% ogólnego stanu na ultimo marca. Następnie poważne środki zrealizował transport i komunikacja 25% oraz budownictwo i rolnictwo, odpowiednio 11% i 9%.

Stan na ultimo marca środków zrealizowanych z planów i poza planem wg grup gospodarczych oraz stosunki procentowe każdej pozycji do ogólnej kwoty środków ilustruje tabela 25.

Przy analizowaniu powyższych danych nasuwają się następujące uwagi:

- 1) decydująca przewaga nakładów inwestycyjnych objętych planami w stosunku do pozaplanowych — o ile pierwsze stanowią 92,3%, to drugie zaledwie 7,5% ogólnego stanu środków.
- 2) relatywnie najsilniej wykorzystują środki pozaplanowe rolnictwo a następnie transport i komunikacja.

C. Operacje bierne

1. Pieniądz bezgotówkowy NBP

Wzrost pieniądza bezgotówkowego NBP (+12.962 mil.) był wynikiem wzrostu pozycji »przelewy żyrowe w drodze«, której to pozycji nie można dokładnie zanalizować oraz pozostałości na r-kach PKO, handlu spółdzielczego, przedsiębiorstw niekredytowanych bezpośrednio i przemysłu węglowego.

Tabela Nr 26

Pieniądz bezgotówkowy NBP

Stan na ultimo miesiąca	Stan r-ków żyrowych i bieżących NBP		Stosunek obrotów bezgotówkowych do obrotów ogólnych.
	mil. zł	%	
Grudzień 1948 r.	72.008	100	94,7
Styczeń 1949 r.	78.574	109	94,4
Luty „	92.408	128	94,1
Marzec „	105.370	146	94,3

Obroty na r-kach bieżących i żyrowych (łącznie z rachunkami żyrowymi specjalnymi) wykazały w marcu poważny wzrost o 289.215 mil., jednak w porównaniu do obrotów w ostatnim miesiącu 1948 r. obroty obniżyły się o 51.033 mil. Sytuacja powyższa ilustrowana cyframi wskaźnikowymi przedstawia się następująco; w marcu obroty wzrosły o 17 punktów wskaźnikowych, a w stosunku do obrotów w grudniu 1948 r. obniżyły się o 3 punkty. Procentowy udział obrotów bezgotówkowych w obrotach ogólnych wykazał w miesiącu sprawozdawczym wzrost o 0,2% i wynosił w marcu 94,3%.

Tabela Nr 25

Stan środków zrealizowanych z planów i poza planem wg grup gospodarczych

Grupa gospodarcza	Z p l a n u		P o z a p l a n e m		R a z e m
	mil. zł	% w stosunku do ogółu zrealizowanych środków (273.318 mil.)	mil. zł	% w stosunku do ogółu zrealizowanych środków (273.318 mil.)	mil. zł
1	2	3	4	5	6
Przemysł	133.221	48,7	6.263	2,3	139.584
Transport i komunikacja	64.361	22,8	5.138	1,9	67.499
Budownictwo	29.243	10,7	1.270	0,5	30.513
Rolnictwo	16.759	6,1	6.082	2,2	22.841
Leśnictwo	1.100	0,4	9	0	1.109
Handel	5.056	1,8	1.186	0,4	6.242
Rzemiosło	106	0	3	0	109
I n n e	4.905	1,8	516	0,2	5.421
R a z e m :	252.751	92,3	20.567	7,5	273.318

2. Pieniądz bezgotówkowy banków.

Pieniądz bankowy wykazał w marcu poważny rozwój, wzrastając w cyfrach absolutnych o 6.669 mil., w cyfrach wskaźnikowych o 9 punktów przy podstawie ultimo 1948 r.

Analizę pieniądza bankowego przeprowadzimy obserwując jego rozwój w poszczególnych grupach wkladców.

Najpoważniejszy wzrost pozostałości na rachunkach bieżących notujemy w grupie przedsiębiorstw państwowych (+ 10.125 mil.). Oprócz tego notujemy znacznie już słabszy wzrost pozostałości w następujących grupach: urzędy i instytucje komunalne (+ 523 mil.), przedsiębiorstwa komunalne (+ 424 mil.) oraz osoby i firmy prywatne (+ 235 mil.).

Powyższy przyrost osłabiony został odpływem kwot z rachunków przedsiębiorstw spółdzielczych (— 1.375 mil.), instytucji ubezpieczeniowych (— 906 mil.), stowarzyszeń i organizacji społecznych (— 338 mil.), urzędów państwowych (— 273 mil.), oraz innych wkladców (— 1.746 mil.).

Tabela 27

Pieniądz bezgotówkowy banków operacyjnych i KKO

Stan na ult. m-ca	Pieniądz bankowy		Stan kas i pozostałości na r-kach żywych w NBP		Kreowany pieniądz bankowy	
	mil. zł	%	mil. zł	%	mil. zł	%
1	2	3	4	5	6	7
grudzień 1948 r.	75.528	100	11.395	100	64.133	100
%	100		15,0			
styczeń 1949 r.	70.101	92	10.340	91	59.761	93
%	100		14,7			
luty 1949 r.	75.195	99	13.065	115	62.130	97
%	100		17,3			
marzec 1949 r.	81.864	108	14.847	130	67.017	104
%	100		17,6			

3. Wkłady terminowe i lokaty.

Wkłady terminowe i oszczędnościowe nie wykazują poważniejszej dynamiki. Wzrost tych wkładów w miesiącu sprawozdawczym wyraża się kwotą 77 mil. (2 punkty wskaźnikowe przy

podstawie ultimo 1948 r.) a na przestrzeni całego I kwartału kwotą 123 mil. (4 punkty wskaźnikowe),

Z kwoty 3.209 mil. przypada na wkłady terminowe 931 mil., a na wkłady oszczędnościowe 2.278 mil. zł.

Lokaty celowe i środki bezzwrotne, których stan na koniec marca wynosił 208.170 mil. powiększyły się o 18.200 mil., co wyrażone w cyfrach wskaźnikowych daje wzrost o 18 punktów.

Lokaty celowe i środki bezzwrotne składają się z następujących pozycji: lokaty Skarbu Państwa, lokaty z akumulacji społecznej (SFO i Fund. Gosp. Mieszk.), lokaty z akumulacji inwestorów, inne lokaty celowe (lokaty PZUW, ZUS itp.) i wreszcie ze środków bezzwrotnych. Wyżej wyszczególnione elementy wykazały w marcu następujące zmiany. Najpoważniej wzrosły lokaty Skarbu Państwa (+11.036 mil.), następnie środki bezzwrotne (+4.417 mil.), a więc lokaty akumulowane w budżecie państwowym. Wzrosły również lokaty celowe (+1.881. mil.), lokaty z akumulacji społecznej

Tabela 28

Wkłady terminowe i lokaty

Stan na ult. m-ca	Wkłady terminowe i oszczędnościowe		Lokaty celowe i środki bezzwrotne		R a z e m	
	mil. zł	%	mil. zł	%	mil. zł	%
Grudzień 1948 r.	3.076	100	171.879	100	174.955	100
Styczeń 1949 r.	3.277	106	178.860	104	182.137	104
Luty „ „	3.132	102	189.970	110	193.102	110
Marzec „ „	3.209	104	208.170	121	211.379	121

4. Środki uzyskane z NBP

Na odcinku kredytów refinansowych notujemy obniżenie się stanu zadłużenia z tego tytułu banków w NBP. Spadek kredytów refinansowych wynosił w marcu 729 mil., tj. obniżył się o 1 punkt wskaźnikowy przy podstawie ultimo 1948 r.

Tabela 29

Stan środków uzyskanych z NBP

Stan na ult. m-ca	Kred. refin. NBP		Stopień refinansowania akcji kred. w NBP
	mil. zł	%	
Grudzień 1948 r.	135.767	100	35.7
Styczeń 1949 r.	129.639	95	34.0
Luty „ „	138.302	102	34.8
Marzec „ „	137.573	101	31.8

Jeżeli chodzi o poszczególne rodzaje kredytów refinansowych, to spadek notujemy w zakresie kredytów udzielonych na finansowanie produkcji i wymiany (−939 mil. do stanu 83.787 mil.) Natomiast kredyty udzielone przez NBP bankom na cele nieobrotowe nieznacznie wzrosły (+210 mil. do 53.786 mil.).

W świetle przytoczonych powyżej cyfr stwierdzić należy korzystną tendencję, jaka przejawia się w marcu. Otóż notujemy poważny wzrost środków wygospodarowanych (+11% przy podstawie ultimo 1948 r.) oraz środków pieniężnych bezgotówkowych (pieniądz bezgotówkowy NBP wzrósł o 18%, a pieniądz bezgotówkowy banków wzrósł o 9%) przy spadku środków pieniężnych o charakterze emisyjnym (spadek kredytów refinansowych o 1%).

Ważniejsze pozycje bilansowe zagranicznych banków biletowych
(w milionach odpowiednich jednostek monetarnych)

WYSZCZEGÓLNIENIE	1949 rok		1948 r.	WYSZCZEGÓLNIENIE	1949 rok		1948 r.
	II	I	XII		II	I	XII
U. S. A. (12 banków Fed. Rez.)				Wkłady zablokowane . . .	661	769	891
Parytet menn. 1 \$ = 0,8887 g czystego złota				„ inne	95	94	212
Certyfikaty złote	23.045	23.025	22.966	Narodowy Bank			
Walory państwowe	22.342	22.109	23.333	Szwajcarski			
Dyskonto, pożyczki przem. i akcepty	251	456	223	Kurs urzęd. 1 \$ = 4,29 fr. szw.			
Obieg banknotów	23.528	23.609	24.161	Złoto	5.848	5.834	5.821
Wkłady banków członk.	19.617	19.540	20.479	Dewizy	276	233	236
Wkłady rządowe	1.423	1.514	1.123	Pożyczki i dyskonto	136	124	125
Inne i zagraniczne wkłady	1.194	1.194	1.189	Banknoty w obiegu	4.291	4.307	4.594
				Natychmiast płatne zobow.	1.602	1.521	1.243
Bank Anglii				Bank Szwecji			
Parytet 1 £ = 4,03 \$.				Kurs urzęd. 1 \$ = 3,60 k. sz.			
Banknoty — w obiegu	1.233	1.227	1.293	Złoto	177	177	178
Banknoty — w dep. bankow.	67	73	32	Walory państw. i pożyczki Narod. Urzędu Długów	3.338	3.137	3.324
Złote monety i sztaby	—	—	—	Weksle krajowe i pożyczki	210	235	216
Długi rządowe i walory	1.299	1.299	1.324	Obieg banknotów	2.952	2.934	3.113
Wkłady publiczne	9	9	12	Wkłady państwowe	693	728	679
Wkłady banków	306	299	314	„ inne	336	228	459
Inne wkłady	93	90	92	Czechosłowacki Bank			
Bank Francji				Narodowy			
Kurs 1 \$ = 318,10 fr. fr. *)				Parytet 1 \$ = 50 kor. czes.			
Złoto	52.817	52.817	52.817	Złoto i dewizy	3.765	4.420	4.186
Portfel walorów. pryw. i publ.	242.568	243.825	247.183	Dyskonto	22.560	23.156	25.260
Pożyczki rządowe:				Lombard walorów	2.772	2.895	3.269
a) za koszty okupacji.	426.000	426.000	426.000	Banknoty w obiegu	69.188	70.489	71.997
b) pożyczki tymczasowe	165.800	146.200	150.900	Rachunki żyrowe	452	562	2.039
c) pożyczki stałe (3 poz.).	120.000	120.000	120.000	Węgierski Bank Narodowy			
Obieg banknotów	1.024.814	972.604	987.621	Urzędowy kurs 1 \$ = 11,83 forintów (sprzedaż)			
Salda kred. r-ków bieżących	165.103	164.335	172.589	Złoto	608	607	566
Bank Belgii				Dewizy	196	195	153
Parytet 1 \$ = 43,83 fr.				Dyskonto i walory	9	17	50
Złoto	27.873	27.741	27.334	Dług rządowy	334	335	337
Dewizy	10.491	10.673	11.100	Obieg banknotów	2.756	2.735	2.817
Prywatne pożyczki i r-ki	5.441	4.765	4.044	Natychmiast płatne zobow.	4	7	29
Pożyczki rządowe	34.991	34.997	35.000	Bank Finlandii			
Obieg banknotów	84.368	82.973	83.176	Kurs clearin. 1 \$ = 135 mkf.			
Prywatne r-ki bieżące	2.457	2.553	2.469	Złoto	269	268	268
Bank Holenderski				Dewizy	1.685	2.003	2.027
Parytet 1 \$ = 2,65 guld.				Weksle krajowe	31.233	33.246	32.821
Złoto	444	443	443	Walory krajowe	3.634	765	1.697
Dewizy	335	403	452	Banknoty w obiegu	27.353	25.782	27.369
Pożyczki i dyskonto	160	193	155	Salda rachunków bieżących	680	2.019	1.463
Długi rządowe i obligacje	3.300	3.300	3.300	Salda zagranicznych r-ków clearingowych	2.159	2.244	2.199
Obieg bank. (now. i starych)	3.153	3.161	3.226				
Wkłady rządowe	174	265	179				

*) Wolnorynkowy kurs dolara w dniu 24 lutego 1949 r.

PRZEGLĄD RYNKÓW ZAGRANICZNYCH.

Dr S. Perczyński

SYTUACJA PIENIĘŻNO – WALUTOWA SZWAJCARII.

Życie gospodarcze Szwajcarii, ulegające wpływom zewnętrznym w silniejszym stopniu niż w latach ubiegłych, przejawiało w końcowych miesiącach 1948 r. tendencje koniunktury lekko spadkowej przy wzroście bezrobocia zarówno pracowników w pełni jak i częściowo zatrudnionych. Jednocześnie nastąpił wzrost kosztów utrzymania. Wzrost płac w tym czasie był stosunkowo mniejszy, co wpłynęło poważnie na pogorszenie stopy życiowej świata pracy. Ceny hurtowe zwiększające w czwartym kwartale 1948 r., wykazały w pierwszych miesiącach 1949 r., podobnie jak w trzech pierwszych kwartałach roku ubiegłego, tendencję spadkową na skutek trudności zbytu w kraju i za granicą. Restrykcje importowe stosowane przez zagranicę w związku z trudnościami dewizowymi, z drugiej zaś strony trudności zbytu na rynku krajowym dotknęły przede wszystkim przemysł włókienniczy. W przeciwieństwie do branży tekstylnej, przemysł maszynowy, stanowiący jeden z głównych przemysłów eksportowych Szwajcarii, wykazywał nadal pomyślną koniunkturę i zdołał nawet zwiększyć swój wywóz za granicę, maszyn, aparatów i instrumentów.

Pomimo różnych trudności dewizowo-restrykcyjnych zagranicą, eksport szwajcarski osiągnął w ostatnim kwartale ub. r. najwyższe obroty, częściowo pod wpływem sezonowym. Poważny wzrost obrotów w tym czasie w porównaniu do III kwartału nastąpił również po stronie importu. Rekordową sumę roczną osiągnął jednak import szwajcarski głównie na skutek progresywnego jego wzrostu w ciągu pierwszego półroczu 1948 r. Saldo wymiany towarowej Szwajcarii z zagranicą wykazało silny spadek deficytu, szczególnie w drugim półroczu. Ujemne saldo bilansu handlowego malało z kwartału

na kwartał i wyniosło za ostatnie trzy miesiące 1948 r. łączną sumę 119 mil. fr. szw. w porównaniu do 630 mil. fr. szw. za pierwszy kwartał. Roczny deficyt bilansu handlowego przy imporcie wartości 5 mld. i eksporcie – 3,436 mil. fr. szw. osiągnął również poziom rekordowy w wysokości 1.564 mil. fr. szw., z czego na pierwsze półrocze przypadało 1.218 mil. fr. szw., zaś na drugie, tylko 346 mil. fr. szw. Styczeń 1949 r. przyniósł znów wzrost deficytu bilansu handlowego. Nastąpił poważny spadek zarówno importu jak i eksportu, a saldo ujemne osiągnęło 111 mil. fr. szw., w porównaniu do przeciętnego salda biernego w ostatnim kwartale 1948 r. w wysokości ca 40 mil. fr. szw. miesięcznie. Wprawdzie głównym nabywcą i dostawcą pozostawały nadal U.S.A., jednak zmniejszyły one poważnie swój import ze Szwajcarii. Zmniejszenie przywozu ze Szwajcarii wykazały również inne kraje amerykańskie, szczególnie zaś Argentyna w drugim półroczu 1948 r. Spadły też zakupy Szwecji. Obrót towarowy Szwajcarii wzrósł natomiast bardzo poważnie z Niemcami. W imporcie szwajcarskim nastąpiło w 1948 r. w porównaniu do 1947 r. pewne przesunięcie kierunku na niekorzyść interesów zamorskich.

Zmiana, jaka nastąpiła latem 1948 r. w obrocie towarowym Szwajcarii z zagranicą, przyniosła nowy dopływ złota i dewiz, zwłaszcza wzrost dochodów dolarowych z eksportu towarów do różnych krajów. Dzięki temu wykazany za 1948 r. deficyt ca 1,5 mld. fr. szw. nie wzbudzał niepokoju z punktu widzenia bilansu płatniczego. Ujemny, bieżący bilans handlowy Szwajcarii posiadał dostateczne pokrycie w niewidzialnych pozycjach bilansu płatniczego oraz posiadał dostateczne pokrycie w istniejących rezerwach monetarnych Narodowego Banku Szwajcarskiego.

Ważniejsze pozycje bilansu Narodowego Banku Szwajcarskiego
w mil. fr. szw.

D a t a	Złoto	Dewizy	Portfel wekslowy	Pożyczki zastawowe	Papiery wartościowe	Obieg banknotów	Pozostałe natychmiast płatne zobowiązania
31. XII. 1947 r. . .	5.256	102	135	247	48	4.383	1.172
31. III. 1948 r. . .	5.625	67	139	91	47	4.185	1.148
30. VI. „ . .	5.659	117	179	69	48	4.221	1.246
30. IX. „ . .	5.774	174	89	53	48	4.322	1.326
31. XII „ . .	5.821	237	125	79	47	4.594	1.243
31. I. 1949 r. . .	5.834	233	124	35	47	4.307	1.521
15. II. „ . .	5.839	259	131	31	48	4.160	1.701
15. III. „ . .	5.853	298	122	29	48	4.179	1.734

Zapas złota i dewiz osiągnął na koniec 1948 r. poziom rekordowy w dotychczasowej działalności Narodowego Banku Szwajcarskiego, który prócz normalnego przyływu z zagranicy przyjął ponadto od rządu szwajcarskiego złoto zgromadzone w poprzednich latach w związku z ówczesną polityką sterylizacyjną. W ciągu całego roku 1948 rezerwy złota i dewiz Narodowego Banku Szwajcarskiego wzrosły o 700 mil. fr. szw. Przyływ złota i dewiz w drugim półroczu, szczególnie w ostatnich miesiącach, nastąpił dzięki zmniejszeniu importu przy pewnej zmianie kierunków eksportu szwajcarskiego. Na zwiększony dopływ złota i dolarów wpłynęło przede wszystkim regulowanie przez poszczególne kraje (w ramach umów o obrocie płatniczym) szwajcarskich nadwyżek rozrachunkowych drogą przekazywania złota i dolarów. Tak np. w dopływie złota 67 mil. fr. szw. w listopadzie i grudniu 1948 r. główną część stanowiło złoto przekazane przez zagraniczne banki biletowe w ramach układów płatniczych. Przejęte pewne sumy dolarów pochodziły również z usług tranzytowych. Trwający wzrost rezerw monetarnych w pierwszych miesiącach 1949 r. wynikał również z przejścia złota i dolarów w ramach układów płatniczych, przy czym doszły również wpływy z obrotu kapitałów. Ogółem zapasy złota i dewiz Narodowego Banku Szwajcarskiego osiągnęły w połowie marca 1949 r. najwyższą dotychczas cyfrę— 6.151 mil. fr. szw. przy wzroście od początku roku o 93 mil. fr. szw.

Na uwagę zasługuje dokonywana okecznie rewizja prawa menniczego z 1931 r. Jak wiadomo, w 1936 r. wprowadzono na miejsce stałego, t. zw. ramowy parytet monetarny zezwalający na dewaluację franka szwajcarskiego w granicach 25,94%—34,556%. Następnie na podstawie układu zawartego z USA, W. Brytanią i Francją również w 1936 r., Narodowy Bank Szwajcarski postanowił utrzymywać 30% odchylenie od przeciętnej stopy dewaluacji w granicach 1,03% powyżej i 1,08 poniżej tej stopy. Określony w ten sposób stosunek parytetowy utrzymywany był do obecnej chwili. Obecnie propozycja rządowa idzie w kierunku nadania podstaw konstytucyjnych, drogą ustawy parlamentarnej mającej zatwierdzić utrzymanie dotychczasowego parytetu podewaluacyjnego. Ustawa ma usankcjonować, by cena złota w transakcjach zakupu-sprzedaży, dokonywanych z zagranicznymi bankami biletowymi, nie odchyłała się od parytetu poniżej 1% i powyżej $1\frac{1}{2}\%$. Tak więc zamiast zmiennego, zosta-

nie ustawowo zafiksowany stosunek między jednostką pieniężną a kruszcową. Według nowego prawa menniczego zawartość czystego złota w jednym franku szwajcarskim wynosić będzie 0,20322 grama, czyli 1 kg czystego złota odpowiadał będzie $4920\frac{40}{63}$ fr. szw. Nie będzie to jednak waluta złota o obiegu monet złotych. Wprawdzie frank szwajcarski ma być nadal przywiązany do złota i ma mieć zafiksowany parytet. Złoto pozostawać będzie w Narodowym Banku Szwajcarskim i służyć będzie zasadniczo do regulowania zobowiązań płatniczych Szwajcarii z zagranicą. Ma ono również stanowić pokrycie banknotów, bowiem dawna stopa pokrycia obiegu banknotów w wysokości 40% ma pozostać nadal w mocy. Narodowy Bank Szwajcarski w dalszym ciągu, jak od 1936 r., zwolniony będzie od wymiany banknotów na złote monety, których bicie w mennicy na rachunek prywatny wymagać będzie każdorazowo zgody rządu. Na odcinku handlu złotem należy nadmienić, że ustawa z 29.XII.1948 r. wprowadziła obowiązek zezwoleń nie tylko na przywóz i wywóz, lecz także na tranzyt złota przez Szwajcarię. Reglamentacja handlu dolarami pozostała w mocy bez zmian, bowiem Narodowy Bank Szwajcarski kupuje po kursie oficjalnym nadal tylko t. zw. dolary handlowe, t. zn. pochodzące z transakcji eksportowych. Dolary finansowe, t. j. pochodzące z innych źródeł niż z eksportu szwajcarskiego, są zbywane po kursie wolnorynkowym na rynku dewizowym poza Narodowym Bankiem Szwajcarskim.

Transakcje na rynku dewizowym w 1948 r. ograniczyły się prawie wyłącznie do dolarów, osiągając w ciągu roku poważne cyfry obrotów. Transakcje dolarami handlowymi dokonywane były po kursie oficjalnym $4,28-4,31\frac{1}{2}$ fr. szw. za 1 dolara am. Ożywiony ruch obrotowy notowano na odcinku dolara finansowego, zwłaszcza w pierwszych miesiącach 1948 r., kiedy kurs jego, w związku z pewnym elastycznym stanowiskiem Narodowego Banku Szwajcarskiego wobec transferu kapitałów, osiągnął najwyższe notowanie— 4,23 fr. szw. Po przejściowym osłabieniu i spadku do najniższego poziomu 3,84, kurs dolara finansowego wzrósł z pourotem i osiągnął na koniec 1948 r. poziom 4 fr. szw. Te wahania kursowe nie wywierały szkodliwego wpływu na gospodarkę szwajcarską. Dostarczały one tylko materiału do krytyki polityki walutowej Narodowego Banku Szwajcarskiego, szczególnie

w odniesieniu do różnego traktowania dolarów — handlowych i finansowych.

Rozwój rezerw monetarnych nie pozostawał bez wpływu na wysokość obiegu pieniężnego, powodując wzrost zarówno banknotów jak i rachunków żyrowych. Obieg banknotów osiągnął na koniec 1948 r. najwyższy dotychczas stan — 4.594 mil. fr. szw. Po silniejszym rozszerzeniu obiegu banknotów w grudniu 1948 r., w porównaniu do grudnia 1947 r., nastąpił jednocześnie relatywnie silniejszy spadek w styczniu i lutym 1949 r. Ostatecznie obieg banknotów obniżył się w połowie lutego 1949 r. do 4160 mil. fr. szw., wykazując jednak w ciągu następnego miesiąca lekką tendencję wzrostu. Jak już wspomniano, na wzrost obiegu banknotów w 1948 r. dominujący wpływ miały zakupy złota i dewiz. Wzrost obiegu banknotów i wkładów żyrowych w drugiej połowie 1948 r. nie zawsze okazywał się zjawiskiem pożądanym, bowiem nowe zastrzyki środków pieniężnych często nie mogły być dostosowane w odpowiednim czasie do potrzeb rynku pieniężnego. Narodowy Bank Szwajcarski musiał często troszczyć się o hamowanie rozwoju tendencji inflacyjnych. Opanowanie nadmiernej płynności na przełomie 1948/49 r. nie wymagało jednak większego wysiłku.

W pierwszym półroczu 1948 r. notowano na rynku pieniężnym i kapitałowym wyraźną ciasnotę; z drugiej strony zaopatrzenie towarowe kraju było na ogół bardzo zadowalające. Dzięki wytworzonej ciasnocie, Narodowy Bank Szwajcarski uzyskał na początku 1948 r. ścisły kontakt z tym rynkiem. Trwająca wówczas jeszcze ożywiona działalność gospodarcza kraju wymagała zwiększenia środków pieniężnych. Zapotrzebowanie życia gospodarczego na kredyt Narodowego Banku Szwajcarskiego, powstałe na przełomie 1947/48 r., trwało dłuższy czas. Działalność kredytowa Narodowego Banku Szwajcarskiego stała istotnie w okresie ciasnoty pieniężnej w pierwszym półroczu 1948 r. pod znakiem wzrostu zarówno portfela wekslowego jak i pożyczek lombardowych. W okresie letnim 1948 r. nastąpiło zdecydowane odprężenie na rynku pieniężnym. Zapotrzebowanie gospodarki szwajcarskiej na kredyt Narodowego Banku Szwajcarskiego zostało w drugim półroczu 1948 r., szczególnie zaś w końcu tego roku silnie zredukowane. Oprócz zmniejszania kredytów dla gospodarki szwajcarskiej, Narodowy Bank Szwajcarski udzielał znacznie mniejszej pomocy kredytowej dla rządu federalnego. Wy-

jątek stanowiło tu wezwanie Narodowego Banku Szwajcarskiego przez rząd, do ułatwień w finansowaniu przymusowych zapasów towarowych tworzonych w związku z niepewną sytuacją międzynarodową. Ostatecznie ogólna suma kredytów wekslowych i lombardowych w wysokości 204 mil. fr. szw. na koniec 1948 r., spadła wobec stanu na koniec grudnia 1947 r. prawie o połowę. W ciągu pierwszego kwartału 1949 r. pożyczki lombardowe spadały w dalszym ciągu, osiągając na 15 marca najniższą dotąd kwotę — 29 mil. fr. szw. W tym samym czasie dyskonto weksli, po przejściowym wzroście w połowie lutego, wykazało 122 mil. w porównaniu do najniższego poziomu — 66 mil. na koniec października 1948 r. i najwyższego — 264 mil. fr. szw. na koniec kwietnia 1948 r. Utrzymanie się dość wysokiego portfela wekslowego wynikało głównie z finansowania wspomnianych przymusowych zapasów towarowych.

W polityce kredytowej Narodowego Banku Szwajcarskiego i banków handlowych w 1948 r. istniała na ogół duża zgodność zdań i ocen odnośnie zachodzących procesów gospodarczych w kraju. Banki handlowe odnosiły się dość nieufnie do niezdrowych przejawów boom'u gospodarczego i ze względu na własny interes starały się ograniczać udzielanie kredytów, kierując je tylko tam, gdzie wydawało się to bezpieczne i konieczne ze względów gospodarczych. Wiele banków ograniczyło w poważnej mierze swoje interesy giełdowe i komisowe. Pod wpływem znacznego usztywnienia rynku pieniężnego w pierwszym półroczu 1948 r. w polityce kredytowej i procentowej banków prywatnych doszło do wprowadzenia mniej lub więcej ostrych procesów dostosowawczych w stosunku do wytworzonej sytuacji. Ogólne wysiłki Narodowego Banku Szwajcarskiego w kierunku wpływania na przebieg koniunktury, drogą polityki kredytowej, zostały przez wszystkie banki przyjęte z pełnym zrozumieniem. Temu stanowisku banków prywatnych, odnośnie wysiłków Narodowego Banku Szwajcarskiego, należy zawdzięczać, że dotychczas nie doszło do nadmiernego rozszerzenia wolumenu kredytowego. Ogólna suma kredytów, udzielanych przez banki kantonalne w ciągu roku 1948, wzrosła tylko o 233 mil. fr. szw., do 9022 mil. fr. szw., czyli zaledwie o 2,6%. Stan kredytów, udzielanych przez t. zw. »wielkie banki«, wzrósł w pierwszym półroczu 1948 r. z 5141 mil. fr. szw. do 5543 mil., spadając w następnym półroczu do poziomu 5471 mil. fr. szw. Należy nadmienić,

że udział banków prywatnych w finansowaniu inwestycji przemysłowych był, podobnie jak w ubiegłych kilku latach, niezbyt duży, bowiem dokonywane one były drogą samofinansowania się przedsiębiorstw z osiągniętych nadwyżek rocznych. Większy nieco udział banków zanotowano od czasu wojny jedynie na odcinku finansowania ruchu budowlanego.

Zaspokajanie silnego jeszcze popytu życia gospodarczego na kredyt w pierwszym półroczu 1948 r. było dla banków o tyle trudne, że odczuwały one w tym okresie skutki małej płynności rynku pieniężnego i musiały walczyć o utrzymanie stanu wkładów klientów. Wkłady czekowe i oszczędnościowe w bankach kantonalnych wzrosły w ciągu pierwszego półrocza 1948 r. tylko o 41 mil. fr. szw., a następnie do końca listopada o dalsze 74 mil. fr. szw. do ogólnej sumy 5274 mil. fr. szw. Roczny przyrost wkładów w wielkich bankach stanowił 117 mil. fr. szw. przy ogólnym stanie tych wkładów na koniec grudnia 1948 r., w wysokości 4609 mil. fr. szw. Należy nadmienić, iż banki handlowe starały się pozyskać pieniądze publiczności drogą pewnej podwyżki oprocentowania. Punkt kulminacyjny nastąpił w marcu 1948 r., kiedy na rynku kapitałowym doszło, przy spadku kursów, do podniesienia rentowności pierwszorzędných obligacji państwowych, z 3,35% z końcem 1947 r., do 3,55%. Wzrost ten zmuszał banki do podniesienia stopy procentowej od interesów biernych. Banki kantonalne podwyższyły oprocentowanie wkładów oszczędnościowych z 2,31% do 2,33%. Stopa procentowa od obligacji kasowych banków kantonalnych wzrosła stopniowo z 2,94% w grudniu 1947 r. do 2,96% w marcu i 3,13% w czerwcu 1948 r. W t. zw. wielkich bankach doszło tu do wzrostu oprocentowania z 2,85% w grudniu 1947 r. do 3,12% w kwietniu 1948 r. Jednocześnie nastąpił ruch wyrównawczy na odcinku kredytodawczym. Stopa procentowa od pożyczek lombardowych utrzymywana była przez banki uprawdzie bez zmian, jednak w operacjach wekslowych nastąpiło pod wpływem polityki kredytowej banku centralnego podwyższenie prywatnej stopy dyskontowej z 1,37% w grudniu 1947 r. do 1,50% w styczniu 1948 r. Od lipca 1948 r. włącznie, stopa ta ustalona została w granicach 1,50%—1,75%. Przedsięwzięte powyższe posunięcia w polityce procentowej banków handlowych, doprowadziły po pewnym czasie do procesów wyrównawczych przy interesach czynnych i biernych, z wyjątkiem pożyczek hipo-

tecznych. Mimo podwyższonego oprocentowania z 3,55% do 3,68% nie doszło w tym ostatnim wypadku do pokonania zastoju i dopływu nowych długoterminowych środków pieniężnych. Należy nadmienić, że w drugim półroczu, zwłaszcza w ostatnich miesiącach 1948 r., doszło do ustabilizowania stopy procentowej na wszystkich odcinkach interesów bankowych, a na rynku obligacji nastąpił nawet spadek rentowności do 3,32%. Obfity dopływ środków w styczniu 1949 r. skłaniał banki do ostrożnego ustosunkowania się do emisji obligacji kasowych, których oprocentowanie spadło w bankach kantonalnych do 3,13%, a w wielkich bankach nawet do 3,06%. Spadek ten był dowodem wzrostu płynności na rynku średnioterminowym. Umożliwiło to uplasowanie na 200 mil. fr. szw. bonów skarbowych przy stopie $1\frac{1}{2}\%$ dla jednorocznych i 2% dla dwuletnich. Wzrost płynności notowano również na rynku kapitałowym. Popyt na papiery długoterminowe był w pierwszym kwartale 1949 r. bardzo ożywiony, co przy stosunkowo ograniczonej podaży musiało prowadzić do wzrostu ich kursu, a więc spadku rentowności. Przeciętna rentowność obligacji państwowych spadła w ciągu stycznia 1949 r. z 3,32% do 3,20%, a w ostatnim tygodniu marca 1949 r. z 3,02% do 2,96%.

Wzrastająca płynność na rynku pieniężnym w pierwszym kwartale 1949 r., odzwierciedlająca się m. i. we wzroście zobowiązań żyrowych Narodowego Banku Szwajcarskiego z 1243 mil. do 1734 mil. fr. szw., umożliwiła obniżenie stopy procentowej dla pieniądza dziennego z $1\frac{1}{2}\%$ do $1\frac{1}{4}\%$. Stopa dyskontowa banków handlowych pozostawała jednak bez zmian w dawnych granicach $1\frac{1}{2}\%$ — $1\frac{3}{4}\%$. Stopy procentowe Narodowego Banku Szwajcarskiego pozostawały również bez zmian, oficjalna stopa dyskontowa wynosiła (od 1938 r.) 1,50%, a stopa lombardowa 2,50%. Mimo licznych głosów domagających się zastosowania polityki taniego pieniądza, Narodowy Bank Szwajcarski był zdania, że umiarkowana stopa procentowa i powolny jej rozwój służy najlepiej życiu gospodarczemu Szwajcarii w obecnym stadium koniunktury. Polityka taniego pieniądza odpowiada bowiem okresowi depresji gospodarczej, kiedy brak jest inicjatywy przedsiębiorców, a nie okresowi wysokiej koniunktury, jaką jeszcze Szwajcaria wykazuje.

Dobra ogólnie koniunktura znalazła swój wyraz w żywej aktywności emisyjnej. Działalność emisyjna na rynku kapitałowym w 1948 r. wy-

raziła się w ogólnej wartości nominalnej wyemitowanych obligacji szwajcarskich 769 mil. fr. szw., przewyższając odnośną wartość z roku poprzedniego o 153 mil. fr. szw. Po odjęciu pożyczek konwersyjnych, nowe emisje na rynku obligacji stanowiły 472 mil. w porównaniu do 276 mil. fr. szw. w 1947 r. Z pożyczek zagranicznych emitowana była jedna — 4%-wa Towarzystwa Narodowego Kolei Żelaznych Belgii na sumę nominalną 50 mil. fr. szw. Zaoferowana do subskrypcji publicznej przy kursie 99% pożyczka ta uzyskała pełny sukces. Do powyższych dwóch sum 472 mil. i 50 mil. fr. szw. należy dodać dalsze 88 mil. fr. szw. z tytułu wyemitowanych akcji. Z drugiej strony spłata pożyczek obligacyjnych w 1948 r. wynosiła 565 mil., a kapitałów akcyjnych — 34 mil. fr. szw. W ostatecznym efekcie nastąpiło wyczerpanie środków na rynku kapitałowym w wysokości 11 mil. fr. szw. w porównaniu do ich ostatecznego dopływu w 1947 r. w sumie 297 mil. fr. szw. Należy nadmienić, że popyt na obligacje wykazywał w ciągu 1948 roku różny stopień natężenia. Główną rolę odgrywały obligacje 3½%-we. Dziesięcioletnia pożyczka rządowa 300 mil. fr. szw., wyemitowana jesienią 1948 r., po kursie 99,40%, przy stopie 3¼%, nie została całkowicie subskrybowana, jakkolwiek w tym czasie nastąpiło na rynku kapitałowym pewne odprężenie sytuacji. Od początku grudnia 1948 r. rynek obligacji wykazywał już, w związku z polepszoną płynnością wielu banków, poważny i trwały popyt. Wzrost kursów spowodował obniżenie rentowności pożyczek państwowych do najniższego poziomu od jesieni 1947 r. Na dzień 25 lutego 1949 r. stanowiła ona 3,10%, a w tydzień później — 3,05% wobec jeszcze 3,32% na koniec 1948 r.

Na giełdzie akcyjnej nie notowano większych wahań kursowych. Od października 1948 r. do lutego 1949 r., ogólny wskaźnik wzrósł tylko o 3 punkty, do poziomu 228, przy czym wskaźnik akcji przemysłowych spadł w tym czasie o 5 punktów, do 343. Tendencję ogólnie słabą wykazywały przede wszystkim akcje przemysłu chemicznego. W przeciwieństwie do tego, akcje przemysłu maszynowego i metalowego przejawiały dużą zdolność oporu wobec tendencji niżkowych. Akcje bankowe przejawiały dość poważne tendencje wzrostowe. Liczbowo emisja akcji w 1948 r. była znacznie liczniejsza niż w roku poprzednim, jednak łączna ich wartość nominalna była o 4 mil. fr. szw. mniejsza i wynosiła 88 mil. fr. szw.

Tak więc rozwój szwajcarskiego rynku pieniężnego i kapitałowego przebiegał w 1948 r. i w pierwszym kwartale 1949 r. bez większych zmian przełomowych. Rezerwy walutowe Narodowego Banku Szwajcarskiego wykazały dalszy wzrost. Wzrastająca płynność na rynku pieniężnym od połowy 1948 r. umożliwiła pełne i bezturbacyjne zaspokojenie zapotrzebowania sezonowego na pieniądź w miesiącu ultimowym, czego wyrazem była nieznaczna tylko w tym czasie pomoc kredytowa Narodowego Banku Szwajcarskiego. Zwiększony silnie na ultimo 1948 r. obieg banknotów zmniejszył się następnie w styczniu i lutym w jeszcze silniejszym stopniu i osiągnął poziom notowany przed rokiem. Zwiększona płynność na rynku pieniężnym doprowadziła do znacznego odprężenia również na rynku średnio — i długoterminowym. Do poważnego odprężenia doszło też na odcinku kształtowania się stopy procentowej od pieniądza dziennego oraz rentowności pożyczek średnio — i długoterminowych.

DZIAŁ ARTYKUŁOWY

Bronisław Blass.

Z ZAGADNIENI SYSTEMU FINANSOWEGO PRZEDSIĘBIORSTW RADZIECKICH *)

System finansowy państwa radzieckiego oddał wielkie usługi przy budowie społeczeństwa socjalistycznego i organizowaniu socjalistycznego systemu gospodarczego. Umożliwił on realizację olbrzymiego programu industrializacji państwa w ramach pięcioletek stalinowskich. W okresie

wojennym radziecki system finansowy potrafił zwycięsko pokonać trudności związane z zaspokojeniem ogromnych wydatków, jakie za sobą pociągała konieczność prowadzenia wojny przeciw hitlerowskiemu najeźdźcy. Po zakończeniu wojny radziecki system finansowy skutecznie rozwiązuje zadania gospodarcze w zakresie odbudowy zniszczeń i dalszej rozbudowy życia

*) (Referat wygłoszony na kursie pracowników Banku Gospodarstwa Krajowego).

gospodarczego, stając się środkiem realizacji przejścia od zakończonego etapu budowy socjalizmu do ugruntowania ustroju komunistycznego. Doniosłym faktem w rozwoju radzieckich finansów jest przeprowadzenie reformy walutowej oraz zniesienie kartkowego zaopatrzenia ludności w artykuły żywnościowe i przemysłowe (grudzień 1947 r.). Reforma ta połączona z poważną obniżką cen artykułów spożywczych i konsumpcyjnych artykułów przemysłowych przyniosła wzrost realnej płacy zarobkowej o 51%. Umożliwiła ona również dalszą obniżkę cen (kwiecień 1948 r.) stanowiąc tym samym etap przyspieszonego wzrostu dobrobytu ludności.

System finansowy radziecki jest ściśle i integralnie związany ze strukturą socjalistycznej ekonomiki. Ekonomika radziecka jest planowa, życie gospodarcze tego kraju poddane świadomemu kierownictwu rozwija się w kierunku umocnienia społeczeństwa socjalistycznego oraz budowy komunizmu. Taki sam charakter ma radziecki system finansowy, którego rola w systemie ekonomicznym nie jest jednak bierna. System finansowy jest nie tylko częścią składową systemu ekonomicznego, nie tylko z systemu tego wynika, ale system finansowy, dając pieniężne uogólnienie procesów gospodarczych, zakreśla ramy finansowe działalności gospodarczej, działalność tę kontroluje oraz dostarcza dodatkowych bodźców dla rozwoju gospodarczego.

Zasięgiem swym radziecki system finansowy obejmuje: 1) system budżetowy, 2) system bankowo-kredytowy, 3) system kas oszczędności, 4) system ubezpieczeń społecznych, 5) system ubezpieczeń rzeczowych i osobowych, 6) system przedsiębiorstw państwowych oraz 7) system przedsiębiorstw i gospodarstw spółdzielczych.

Przedmiotem wykładu są zagadnienia systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych oraz jego powiązanie z systemem budżetowym i bankowo-kredytowym.

Podstawą, na jakiej opiera się system finansowy przedsiębiorstw radzieckich jest zasada rozrachunku gospodarczego (chozrasczot). Rozrachunek gospodarczy, jako forma organizacji finansowej przedsiębiorstwa, jest specyficzny dla gospodarki socjalistycznej i nierozdzielnie związany z planowym charakterem ekonomiki radzieckiej. Dla zrozumienia istoty tego systemu konieczne jest omówienie struktury majątkowej przedsiębiorstwa oraz jego powiązań

z państwowym systemem finansowym a mianowicie, z budżetem państwa oraz systemem bankowo-kredytowym.

Bazą majątkową przedsiębiorstwa radzieckiego jest jego fundusz statutowy stanowiący wydzieloną część majątku państwowego, oddaną przedsiębiorstwu na własność dla wykonania określonych planem zadań gospodarczych. Przedsiębiorstwo jako całość, a nie poszczególne części składowe jego majątku, stanowi własność państwa (odmiennie niż w Polsce, gdzie, na podstawie dekretu z dnia 3. 1. 1947 r., majątek nieruchomy stanowiąc własność Skarbu Państwa, oddany jest przedsiębiorstwu tylko w zarząd i użytkowanie). Odpowiedzialność przedsiębiorstwa za długi ogranicza się tylko do części funduszu statutowego, a mianowicie do majątku obrotowego przedsiębiorstwa, ponieważ jego majątek trwały stanowi »res extra commercium« i jako wyjęty z obrotu, nie może służyć na zaspokojenie wierzycieli. Rozmiary funduszu statutowego przedsiębiorstw radzieckich wynikają z ich zadań gospodarczych określonych planem. Ponieważ zadania te są zmienne — bo planowa gospodarka socjalistyczna jest gospodarką rozwijającą się, o stale wzrastającym zasięgu — zmienna jest również wysokość funduszu statutowego przedsiębiorstw. W związku z tym proces wydzielania z ogółu majątku państwowego środków materialnych, a tym samym środków finansowych dla poszczególnych jednostek gospodarczych jest procesem ciągłym związanym z dynamiką zadań gospodarczych przedsiębiorstw.

Fundusz statutowy przedsiębiorstwa radzieckiego składa się z dwóch części, z których jedna stanowi równowartość jego majątku trwałego, druga równowartość majątku obrotowego. Zakres wyposażenia przedsiębiorstwa w środki trwałe, tym samym zaś wysokość tej części funduszu statutowego, która jest odpowiednikiem rozmiarów majątku trwałego, określa plan inwestycyjny. Dotyczy to zarówno pierwszego wyposażenia przedsiębiorstwa jak i dalszej jego rozbudowy. Przyrost majątku trwałego, oparty o plan inwestycyjny, powoduje zwiększenie funduszu statutowego, ponieważ środki inwestycyjne wydawane są przedsiębiorstwom państwowym bezzwrotnie, w formie dotacji. Źródłami sfinansowania planu inwestycyjnego w ZSRR są: 1) nadwyżka funduszu amortyzacyjnego, ponad część przenoszona na kapitalne remonty, 2) zysk przedsiębiorstw, po potrące-

niu wpłat budżetowych i części przeznaczonej na akumulację środków obrotowych, 3) mobilizacja wewnętrznych rezerw budownictwa, 4) część funduszu dyrektorskiego, 5) dotacja z budżetu państwowego.

Środki te podlegają przeważnie akumulacji w bankach inwestycyjnych, które wydają je w formie dotacji (finansowanie robót kapitałowych), zatem w formie umożliwiającej bezpośrednie odniesienie przyrostu majątku trwałego na powiększenie funduszu statutowego.

Charakterystyczna jest technika księgowania zaszłości wynikających z działalności inwestycyjnej. W ciągu roku operacyjnego nakłady inwestycyjne aktywuje się jako »inwestycje w toku« wzgl. »inwestycje zakończone«. Równocześnie uznaje się konto »finansowanie inwestycji« sumami otrzymanymi z banku inwestycyjnego. Te księgowania mają w zasadzie miejsce w wyodrębnionej księgowości działalności inwestycyjnej. Jeżeli zakończona inwestycja zostaje przekazana do eksploatacji, aktywuje się wartość nabytego lub wytworzonego dobra trwałego, przy równoczesnym zwiększeniu konta funduszu statutowego. Mamy zatem równoległy przyrost aktywów »majątek trwały« i pasywów »fundusz statutowy« w bilansie działalności eksploatacyjnej przedsiębiorstwa. Zaszłości zaksięgowane na kontach »inwestycje zakończone« i »finansowanie inwestycji« wyksięguje się dopiero z końcem roku. W ten sposób przyrost majątku trwałego jest wyraźny, i już w momencie przekazania obiektu do eksploatacji, elementem powiększenia funduszu statutowego.

Dalszymi przyczynami zmian w wysokości części funduszu statutowego, pokrywającej majątek trwały, są: bezpłatne przekazanie lub otrzymanie obiektu podlegającego zarachowaniu do majątku trwałego oraz amortyzacja majątku trwałego. Przedmioty majątku trwałego, a więc budynki, maszyny, urządzenia techniczne, środki transportowe, sprzęt i inwentarz (wartości powyżej 200 rubli i użyteczności powyżej 1 roku) są jak wspomniano w Związku Radzieckim wyjęte z obrotu, chyba, że chodzi o nabycie ich od wytwarzających je przedsiębiorstw lub rozprowadzających je central handlowych. Przeniesienie obiektu majątku trwałego pomiędzy przedsiębiorstwami następuje w związku z tym, pod tytułem darmym, na podstawie zarządzenia nadrzędnej organizacji. Obrót taki nie ma zatem charakteru obrotu handlowego, lecz jest wynikiem planowego rozmieszczenia środków

produkcji dla ich lepszego wykorzystania. Z tego tytułu powstaje w przedsiębiorstwie przekazującym — zmniejszenie, w przedsiębiorstwie zaś otrzymującym — zwiększenie wartości majątku trwałego. Równocześnie następuje odpowiednio zmniejszenie lub zwiększenie funduszu statutowego. Przy spisaniu z bilansu, względnie przejęciu na bilans obiektu majątku trwałego następuje równocześnie spisanie, względnie przejęcie funduszu amortyzacyjnego przypadającego na ten obiekt. Dzieje się tak dlatego, że gdyby przejęcie danego obiektu przez jedną fabrykę od drugiej następowało według wartości netto, a więc po potrąceniu amortyzacji, mielibyśmy w całości gospodarstwa narodowego zmniejszenie wartości majątku trwałego brutto, bo jedno przedsiębiorstwo spisałoby z bilansu obiekt według wartości początkowej, a drugie przejęło do bilansu obiekt według wartości zmniejszonej o kwotę amortyzacji. Ponieważ w skali ogólnej gospodarki narodowej nie zaszła, przez fakt przeniesienia obiektu z jednego przedsiębiorstwa do drugiego, zmiana wartości majątku trwałego brutto — przejęcie obiektu następuje według jego wartości początkowej, to jest takiej, z jaką figurował on w bilansie przedsiębiorstwa oddającego. Korekturą tej wartości jest przejęcie do bilansu, przez przedsiębiorstwo otrzymujące, również wartości amortyzacji.

Wyrazem zużycia majątku trwałego w procesie produkcji jest amortyzacja. Rata amortyzacyjna jest częścią składową kosztów produkcji, przedsiębiorstwo otrzymuje ją w cenie uzyskiwanej za sprzedaną produkcję. Część funduszu amortyzacyjnego przeznaczona jest na sfinansowanie planu kapitałowych remontów, pozostała część na sfinansowanie działalności inwestycyjnej. Amortyzowanie majątku trwałego wynika zatem z faktu jego zużywania się powodującego zmniejszanie się wartości majątku trwałego, kompensowanej przez zwiększenie środków płatniczych (utarg za sprzedaną produkcję). Zmniejszenie wartości majątku trwałego (drogą zużycia) powoduje zmniejszenie wartości funduszu statutowego w części pokrywającej majątek trwały.

Jeżeli np. majątek trwały wyraża się sumą 1.000 a fundusz statutowy sumą 1.600 (z czego 1.000 pokrywa majątek trwały) to w wyniku zużycia rocznego wynoszącego np. 10% mielibyśmy z końcem roku wartość majątku trwałego 900 i funduszu statutowego 1.500. Z przyczyn statystycznych utrzymuje się w bilansach

gospodarczego, stając się środkiem realizacji przejścia od zakończonego etapu budowy socjalizmu do ugruntowania ustroju komunistycznego. Doniosłym faktem w rozwoju radzieckich finansów jest przeprowadzenie reformy walutowej oraz zniesienie kartkowego zaopatrzenia ludności w artykuły żywnościowe i przemysłowe (grudzień 1947 r.). Reforma ta połączona z poważną obniżką cen artykułów spożywczych i konsumpcyjnych artykułów przemysłowych przyniosła wzrost realnej płacy zarobkowej o 51%. Umożliwiła ona również dalszą obniżkę cen (kwiecień 1948 r.) stanowiąc tym samym etap przyspieszonego wzrostu dobrobytu ludności.

System finansowy radziecki jest ściśle i integralnie związany ze strukturą socjalistycznej ekonomiki. Ekonomia radziecka jest planowa, życie gospodarcze tego kraju poddane świadomemu kierownictwu rozwija się w kierunku umocnienia społeczeństwa socjalistycznego oraz budowy komunizmu. Taki sam charakter ma radziecki system finansowy, którego rola w systemie ekonomicznym nie jest jednak bierna. System finansowy jest nie tylko częścią składową systemu ekonomicznego, nie tylko z systemu tego wynika, ale system finansowy, dając pieniężne uogólnienie procesów gospodarczych, zakreśla ramy finansowe działalności gospodarczej, działalność tę kontroluje oraz dostarcza dodatkowych bodźców dla rozwoju gospodarczego.

Zasięgiem swym radziecki system finansowy obejmuje: 1) system budżetowy, 2) system bankowo-kredytowy, 3) system kas oszczędności, 4) system ubezpieczeń społecznych, 5) system ubezpieczeń rzeczowych i osobowych, 6) system przedsiębiorstw państwowych oraz 7) system przedsiębiorstw i gospodarstw spółdzielczych.

Przedmiotem wykładu są zagadnienia systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych oraz jego powiązanie z systemem budżetowym i bankowo-kredytowym.

Podstawą, na jakiej opiera się system finansowy przedsiębiorstw radzieckich jest zasada rozrachunku gospodarczego (chozrasczot). Rozrachunek gospodarczy, jako forma organizacji finansowej przedsiębiorstwa, jest specyficzny dla gospodarki socjalistycznej i nierozdzielnie związany z planowym charakterem ekonomiki radzieckiej. Dla zrozumienia istoty tego systemu konieczne jest omówienie struktury majątkowej przedsiębiorstwa oraz jego powiązań

z państwowym systemem finansowym a mianowicie, z budżetem państwa oraz systemem bankowo-kredytowym.

Bazą majątkową przedsiębiorstwa radzieckiego jest jego fundusz statutowy stanowiący wydzieloną część majątku państwowego, oddaną przedsiębiorstwu na własność dla wykonania określonych planem zadań gospodarczych. Przedsiębiorstwo jako całość, a nie poszczególne części składowe jego majątku, stanowi własność państwa (odmiennie niż w Polsce, gdzie, na podstawie dekretu z dnia 3. 1. 1947 r., majątek nieruchomy stanowiąc własność Skarbu Państwa, oddany jest przedsiębiorstwu tylko w zarząd i użytkowanie). Odpowiedzialność przedsiębiorstwa za długi ogranicza się tylko do części funduszu statutowego, a mianowicie do majątku obrotowego przedsiębiorstwa, ponieważ jego majątek trwały stanowi »res extra commercium« i jako wyjęty z obrotu, nie może służyć na zaspokojenie wierzycieli. Rozmiary funduszu statutowego przedsiębiorstw radzieckich wynikają z ich zadań gospodarczych określonych planem. Ponieważ zadania te są zmienne — bo planowa gospodarka socjalistyczna jest gospodarką rozwijającą się, o stale wzrastającym zasięgu — zmienna jest również wysokość funduszu statutowego przedsiębiorstw. W związku z tym proces wydzielania z ogółu majątku państwowego środków materialnych, a tym samym środków finansowych dla poszczególnych jednostek gospodarczych jest procesem ciągłym związanym z dynamiką zadań gospodarczych przedsiębiorstw.

Fundusz statutowy przedsiębiorstwa radzieckiego składa się z dwóch części, z których jedna stanowi równowartość jego majątku trwałego, druga równowartość majątku obrotowego. Zakres wyposażenia przedsiębiorstwa w środki trwałe, tym samym zaś wysokość tej części funduszu statutowego, która jest odpowiednikiem rozmiarów majątku trwałego, określa plan inwestycyjny. Dotyczy to zarówno pierwszego wyposażenia przedsiębiorstwa jak i dalszej jego rozbudowy. Przyrost majątku trwałego, oparty o plan inwestycyjny, powoduje zwiększenie funduszu statutowego, ponieważ środki inwestycyjne wydawane są przedsiębiorstwom państwowym bezzwrotnie, w formie dotacji. Źródłami sfinansowania planu inwestycyjnego w ZSRR są: 1) nadwyżka funduszu amortyzacyjnego, ponad część przenoszona na kapitalne remonty, 2) zysk przedsiębiorstw, po potrące-

niu wpłat budżetowych i części przeznaczonej na akumulację środków obrotowych, 3) mobilizacja wewnętrznych rezerw budownictwa, 4) część funduszu dyrektorskiego, 5) dotacja z budżetu państwowego.

Środki te podlegają przeważnie akumulacji w bankach inwestycyjnych, które wydają je w formie dotacji (finansowanie robót kapitałowych), zatem w formie umożliwiającej bezpośrednie odniesienie przyrostu majątku trwałego na powiększenie funduszu statutowego.

Charakterystyczna jest technika księgowania zaszłości wynikających z działalności inwestycyjnej. W ciągu roku operacyjnego nakłady inwestycyjne aktywuje się jako »inwestycje w toku« wzgl. »inwestycje zakończone«. Równocześnie uznaje się konto »finansowanie inwestycji« sumami otrzymanymi z banku inwestycyjnego. Te księgowania mają w zasadzie miejsce w wyodrębnionej księgowości działalności inwestycyjnej. Jeżeli zakończona inwestycja zostaje przekazana do eksploatacji, aktywuje się wartość nabytego lub wytworzonego dobra trwałego, przy równoczesnym zwiększeniu konta funduszu statutowego. Mamy zatem równoległy przyrost aktywów »majątek trwały« i pasywów »fundusz statutowy« w bilansie działalności eksploatacyjnej przedsiębiorstwa. Zaszłości zaksięgowane na kontach »inwestycje zakończone« i »finansowanie inwestycji« wyksięguje się dopiero z końcem roku. W ten sposób przyrost majątku trwałego jest wyraźny, i już w momencie przekazania obiektu do eksploatacji, elementem powiększenia funduszu statutowego.

Dalszymi przyczynami zmian w wysokości części funduszu statutowego, pokrywającej majątek trwały, są: bezpłatne przekazanie lub otrzymanie obiektu podlegającego zarachowaniu do majątku trwałego oraz amortyzacja majątku trwałego. Przedmioty majątku trwałego, a więc budynki, maszyny, urządzenia techniczne, środki transportowe, sprzęt i inwentarz (wartości powyżej 200 rubli i użyteczności powyżej 1 roku) są jak wspomniano w Związku Radzieckim wyjęte z obrotu, chyba, że chodzi o nabycie ich od wytwarzających je przedsiębiorstw lub rozprowadzających je central handlowych. Przeniesienie obiektu majątku trwałego pomiędzy przedsiębiorstwami następuje w związku z tym, pod tytułem darmym, na podstawie zarządzenia nadrzędnej organizacji. Obrót taki nie ma zatem charakteru obrotu handlowego, lecz jest wynikiem planowego rozmieszczenia środków

produkcji dla ich lepszego wykorzystania. Z tego tytułu powstaje w przedsiębiorstwie przekazującym — zmniejszenie, w przedsiębiorstwie zaś otrzymującym — zwiększenie wartości majątku trwałego. Równocześnie następuje odpowiednio zmniejszenie lub zwiększenie funduszu statutowego. Przy spisaniu z bilansu, względnie przejęciu na bilans obiektu majątku trwałego następuje równocześnie spisanie, względnie przejęcie funduszu amortyzacyjnego przypadającego na ten obiekt. Dzieje się tak dlatego, że gdyby przejęcie danego obiektu przez jedną fabrykę od drugiej następowało według wartości netto, a więc po potrąceniu amortyzacji, mielibyśmy w całości gospodarstwa narodowego zmniejszenie wartości majątku trwałego brutto, bo jedno przedsiębiorstwo spisałoby z bilansu obiekt według wartości początkowej, a drugie przejęło do bilansu obiekt według wartości zmniejszonej o kwotę amortyzacji. Ponieważ w skali ogólnej gospodarki narodowej nie zaszła, przez fakt przeniesienia obiektu z jednego przedsiębiorstwa do drugiego, zmiana wartości majątku trwałego brutto — przejęcie obiektu następuje według jego wartości początkowej, to jest takiej, z jaką figurował on w bilansie przedsiębiorstwa oddającego. Korekturą tej wartości jest przejęcie do bilansu, przez przedsiębiorstwo otrzymujące, również wartości amortyzacji.

Wyrazem zużycia majątku trwałego w procesie produkcji jest amortyzacja. Rata amortyzacyjna jest częścią składową kosztów produkcji, przedsiębiorstwo otrzymuje ją w cenie uzyskiwanej za sprzedaną produkcję. Część funduszu amortyzacyjnego przeznaczona jest na sfinansowanie planu kapitałnych remontów, pozostała część na sfinansowanie działalności inwestycyjnej. Amortyzowanie majątku trwałego wynika zatem z faktu jego zużywania się powodującego zmniejszanie się wartości majątku trwałego, kompensowanej przez zwiększenie środków płatniczych (utarg za sprzedaną produkcję). Zmniejszenie wartości majątku trwałego (drogą zużycia) powoduje zmniejszenie wartości funduszu statutowego w części pokrywającej majątek trwały.

Jeżeli np. majątek trwały wyraża się sumą 1.000 a fundusz statutowy sumą 1.600 (z czego 1.000 pokrywa majątek trwały) to w wyniku zużycia rocznego wynoszącego np. 10% mielibyśmy z końcem roku wartość majątku trwałego 900 i funduszu statutowego 1.500. Z przyczyn statystycznych utrzymuje się w bilansach

ewidencję wartości początkowej majątku trwałego (nabycia lub wytworzenia) a fundusz amortyzacyjny ewidencjonuje się oddzielnie. W konsekwencji bilans danego przedsiębiorstwa ulegnie w ciągu roku, w związku z odpisem zużycia, następującemu przekształceniu:

A k t y w a	Na początek roku	Na koniec roku
1) Majątek trwały . . .	1.000	1.000
2) Majątek obrotowy . .	600	600
Razem . .	1.600	1.600
P a s y w a		
1) Fundusz statutowy . .	1.600	1.500
2) Fundusz amortyzac. .	—	100
Razem . .	1.600	1.600

W podanym przykładzie narastanie funduszu amortyzacyjnego, jako wyraz zmniejszenia wartości majątku trwałego, powoduje wyraźnie zmniejszenie funduszu statutowego (o sumę 100). W związku z tym w księgowości przedsiębiorstw radzieckich tworzenie funduszu amortyzacyjnego następuje bezpośrednio w ciężar funduszu statutowego.

W ten sposób omówiliśmy trzy najistotniejsze elementy zmian funduszu statutowego przedsiębiorstw radzieckich w części pokrywającej majątek trwały a mianowicie: 1) zwiększenie tego funduszu drogą działalności inwestycyjnej, 2) jego zwiększenie lub zmniejszenie przy bezpłatnym przekazaniu lub otrzymaniu obiektów majątku trwałego oraz 3) jego zmniejszenie w związku z zużywaniem się majątku trwałego i tworzeniem funduszu amortyzacyjnego.

W pozostałej części fundusz statutowy przedsiębiorstwa pokrywa majątek obrotowy. Według zasad systemu finansowego Związku Radzieckiego, państwowe przedsiębiorstwa produkcyjne, z nielicznymi wyjątkami, mają prawo i obowiązek posiadania własnych środków obrotowych w wysokości pokrywającej normatyw środków obrotowych. W jaki sposób ustala się wysokość tej części funduszu statutowego przedsiębiorstwa jaka służy na cele obrotowe, stanowiąc t. zw. środki własne w obrocie?

W każdym przedsiębiorstwie istnieje ciągła zmienność lokaty środków majątkowych, czyli sposobu ich wykorzystania. Przykładem takich zmian jest np.: wydanie pieniędzy z kasy, materiałów z magazynów, przejście produktu z jednej fazy do drugiej lub wypłata robocizny.

Środki majątkowe przedsiębiorstwa są ciągle w stanie ruchu polegającego na zmianie ich formy. Jakąś określoną dyslokację tych środków w przedsiębiorstwie na dany moment można otrzymać tylko jako przekrój, jako fotografię migawkową. Taką fotografią jest bilans przedsiębiorstwa sporządzany na określoną datę (na koniec roku, kwartału, miesiąca).

Zasada normowania środków obrotowych oparta jest o plan dyslokacji środków pieniężnych w przedsiębiorstwie, z tym, że faktyczna dyslokacja podlega następnemu sprawdzeniu na podstawie bilansu. Ten plan dyslokacji nie jest dostosowany do każdego momentu działalności przedsiębiorstwa. Jest on wyrazem tendencji do jak najbardziej racjonalnego wykorzystania środków przedsiębiorstwa, wskazuje przeciętną sposobu ich dyslokacji. Normowanie środków obrotowych polega zatem na ustaleniu, jaka ilość tych środków w rozmaitych formach ich rozmieszczenia (w kasie, na rachunku bankowym, w postaci surowców, materiałów pomocniczych, gotowych i półgotowych wyrobach, w niezakończonych produkcji, w rozliczeniach międzyokresowych) jest minimalnie niezbędna dla zabezpieczenia niezakłóconej działalności przedsiębiorstwa.

Przy uruchomieniu przedsiębiorstwa państwo wyposaża je we własne środki obrotowe, w granicach normatywów. Rosnące potrzeby przedsiębiorstw, w zakresie środków obrotowych, związane z rozwojem produkcji, pokrywane są z części zysków. Jeżeli przeznaczona na ten cel część zysku nie zaspokaja potrzeb przedsiębiorstwa, otrzymuje ono dodatkowo uzupełnienie środków obrotowych z budżetu państwowego. Nadmiar środków obrotowych przedsiębiorstwo zgodnie z planem przelewa do budżetu państwowego. Wyposażenie przedsiębiorstwa w środki obrotowe z budżetu, przeznaczenie części zysku na powiększenie własnych środków obrotowych, zwiększa fundusz statutowy przedsiębiorstwa, przelew nadwyżki środków obrotowych do budżetu — fundusz ten zmniejsza.

Fundusz statutowy przedsiębiorstw radzieckich określa zatem rozmiar planowanych potrzeb w zakresie środków trwałych i rozmiar planowanych potrzeb w zakresie normatywnych środków obrotowych. W jego tworzeniu występują momenty styku gospodarki finansowej przedsiębiorstwa z państwowym systemem finansowym, z budżetem państwowym i systemem bankowym. Jest nią bezzwrotne wyposa-

zenie przedsiębiorstw w środki na zakup, lub wytworzenie majątku trwałego (finansowanie inwestycji) oraz wyposażenie przedsiębiorstw w środki obrotowe z budżetu państwowego. Mylny byłby jednak wniosek, że całość zagadnień przyrostu majątku trwałego i całość zagadnień przyrostu środków obrotowych odbywa się na płaszczyźnie styku z państwowym systemem finansowym. Tylko część przeznaczonych na ten cel środków przechodzi przez państwowy system finansowy, pozostała część pozostaje poza jego zasięgiem. Przedsiębiorstwo osiągając w ramach swojej działalności gospodarczej zysk, przeznacza go, po zapłaceniu co najmniej minimalnej stawki, wynoszącej 10%, na rzecz budżetu państwowego, na zaspokojenie własnych potrzeb w zakresie środków obrotowych. Ta część akumulacji przedsiębiorstwa, przeznaczona na powiększenie własnych środków obrotowych, przepływa poza państwowym systemem finansowym. Po zaspokojeniu przez przedsiębiorstwo, z zysków, jego potrzeb w zakresie środków obrotowych, część jego zysku może być przeznaczona na cele inwestycyjne. Dopiero, jeżeli po zaspokojeniu potrzeb przedsiębiorstwa zarówno w zakresie środków obrotowych jak i w zakresie środków inwestycyjnych pozostaje jeszcze jakaś nadwyżka, podlega ona odprowadzeniu do budżetu państwowego. W zagadnieniu podziału zysku mamy więc dalsze momenty powiązania gospodarki finansowej przedsiębiorstwa z budżetem a mianowicie; odprowadzenie czystej akumulacji, ponad potrzeby, w zakresie normatywnych środków obrotowych oraz środków inwestycyjnych do budżetu państwowego, z tym jednak, że bez względu na rozmiar tych potrzeb co najmniej 10% zysku musi być wpłacone do budżetu. Ta ostatnia wpłata ma charakter obligatoryjny i może istnieć sytuacja, w której przedsiębiorstwo wpłacając 10% zysku do budżetu nie zaspokaja z pozostałej jego części swoich potrzeb w zakresie środków obrotowych. W takim wypadku otrzymuje ono dotację od państwa na uzupełnienie środków obrotowych. Zachodzi wówczas dwustronne powiązanie z państwowym systemem finansowym a mianowicie równoczesne odprowadzenie części nadwyżki i otrzymanie dotacji na powiększenie środków obrotowych. Po co istnieje takie dwustronne powiązanie? — Jego podstawą jest konieczność związania każdego przedsiębiorstwa z aparatem finansowym i poddania go kontroli aparatu finansowego. Obligatoryjne odprowadzenie w każ-

dym wypadku części zysku silniej łączy gospodarkę przedsiębiorstwa z aparatem finansowym.

Źródłem akumulacji własnej przedsiębiorstw (zysku) jest różnica między poziomem kosztów własnych a ceną sprzedażną. Cena sprzedażna w strukturze radzieckiej składa się z 3-ch zasadniczych elementów. Pierwszym elementem jest koszt własny produkcji, drugim podatek obrotowy, trzecim — zysk przedsiębiorstwa. Amortyzacja jako element reprodukcji prostej mieści się w kosztach własnych. W strukturze ceny mamy zatem jeszcze jeden element powiązania systemu finansowego przedsiębiorstwa z systemem finansowym państwa, a mianowicie — podatek obrotowy.

W gospodarce socjalistycznej podatek obrotowy jako forma powiązania działalności gospodarczej przedsiębiorstwa z systemem finansowym państwa jest formą akumulacji produktu dodatkowego przez budżet państwowy, a przeto elementem redystrybucji, to jest wtórnego podziału dochodu narodowego.

Z jednej strony kształtowanie się poziomu cen, z drugiej poziomu kosztów własnych, to podstawowe elementy gospodarki finansowej przedsiębiorstw. Ponieważ akumulacja przedsiębiorstw państwowych jest podstawowym źródłem dochodów budżetu państwowego, zagadnienie poziomu kosztów własnych i poziomu cen jest zasadnicze w kształtowaniu się finansów radzieckich. Polityka gospodarcza w zakresie cen nie jest polityką sztywną. Jest ona dostosowana do konkretnych potrzeb i zadań gospodarczych stojących przed państwem. Tymi zadaniami są: całkowite zaspokojenie potrzeb rozszerzonej, socjalistycznej reprodukcji i podniesienie ogólnego poziomu dobrobytu mas pracujących. Polityka cen jest prowadzona zgodnie z tymi założeniami. I dlatego choć w zasadzie ceny oparte są o poziom kosztów własnych, to jednak przez poziom cen reguluje się również kierunki spożycia, przyspiesza rozwój procesów gospodarczych i oddziałuje na wtórny podział dochodu narodowego. Regulację cen uzyskuje się przez zróżnicowany podatek obrotowy. Surowce, środki produkcji są w ogóle zwolnione od podatku obrotowego lub też stopa podatku wynosi tylko 1%. Jeżeli chodzi o tego rodzaju artykuły spożycia jak alkohol — stopę podatkową ustala się wyjątkowo wysoko. W ten sposób podatek obrotowy jest w Zw. Radzieckim czynnikiem regulacji poziomu cen a przez to czynnikiem z jednej strony

rentowności przedsiębiorstwa, a z drugiej wpływającym twórczo na rozwiązanie zagadnień rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej i stałego podnoszenia poziomu życiowego mas pracujących. Nie zawsze jednak cena ustalona jest na poziomie pokrywającym koszty własne i podatek obrotowy. Niektóre gałęzie gospodarki lub przedsiębiorstwa rozpoczynając nową produkcję mają koszty własne zbyt wysokie by mogły one być podstawą ekonomicznie uzasadnionego poziomu cen. W tym wypadku ustala się ceny na poziomie deficytowym, a na pokrycie deficytu przewiduje się dotację państwową. Jeżeli przedsiębiorstwo w faktycznym wykonaniu nie przekroczy planowanego poziomu kosztów własnych, strata poniesiona w związku z deficytowym poziomem ceny sprzedażnej podlega pokryciu z budżetu państwowego.

Elementami powiązania gospodarki finansowej przedsiębiorstw radzieckich z państwowym systemem finansowym a w szczególności z budżetem państwowym są zatem 1) dotacje z budżetu państwowego na cele inwestycyjne, 2) dotacje z budżetu państwowego na uzupełnienie środków obrotowych, 3) dotacje z budżetu państwowego na pokrycie strat w związku z ustaleniem ceny sprzedażnej poniżej poziomu planowanych kosztów własnych, 4) przelewy do budżetu państwowego z tytułu »odliczeń od zysków« (nie mniej niż 10% zysków), 5) przelewy do budżetu państwowego z tytułu nadmiaru środków obrotowych. Wszystkie wymienione powyżej formy dotacji i przelewów są równocześnie elementami zmian w wysokości funduszu statutowego przedsiębiorstw.

Banki w Związku Radzieckim zajmują się obsługą kredytową i kasową przedsiębiorstw. W związku z tym banki kontrolują gospodarkę finansową przedsiębiorstw.

Powiązanie systemu finansowego przedsiębiorstw radzieckich z systemem bankowo-kredytowym występuje na odcinku akumulacji i zużycia funduszu amortyzacyjnego oraz na odcinku kredytów obrotowych.

Przeznaczeniem ekonomicznym amortyzacji jest restytucja zużycia majątku trwałego, której amortyzacja jest wyrazem. Jeżeli maszyna zużywa się w procesie gospodarczym, a wartość zużycia jako element kosztów własnych uwzględniony w cenie tworzy fundusz amortyzacyjny, to fundusz ten przeznaczony jest przede wszystkim na restytucję zużycia maszyny drogą kapitalnego remontu.

Jednakże dana maszyna choć częściowo lub całkowicie zamortyzowana może z przyczyn technicznych nie wymagać remontu kapitalnego lub też remont taki może być z przyczyn ekonomicznych nieuzasadniony, ponieważ maszyna może być przestarzała i korzystniej jest zastąpić ją bardziej nowoczesną maszyną, niż remontować. Różne przyczyny mogą stwarzać niewspółmierność między potrzebami w zakresie kapitalnych remontów a wysokością funduszu amortyzacyjnego.

Niewspółmierność narastania potrzeb w skali ogólnopaństwowej, w zakresie kapitalnych remontów i funduszu amortyzacyjnego, pozwala na skierowanie części tego funduszu na potrzeby wynikające z zadań reprodukcji rozszerzonej czyli na cele inwestycyjne. Na tej zasadzie oparty jest system podziału funduszu amortyzacyjnego przedsiębiorstw radzieckich na dwie części, z których jedna, określona w stosunku procentowym do całości, przeznaczona jest na kapitalny remont, a pozostała na sfinansowanie planu inwestycyjnego. Część amortyzacji przeznaczoną na kapitalny remont przedsiębiorstwa wpłacają każdego miesiąca do Banku Państwowego na t. zw. »Rachunek amortyzacji na kapitalny remont do dyspozycji dyrektora przedsiębiorstwa«. Z tego rachunku, zgodnie z planem kapitalnych remontów, przedsiębiorstwo otrzymuje środki finansowe na wykonanie kapitalnych remontów. Plan kapitalnych remontów i system ich finansowania jest w Zw. Radzieckim całkowicie oddzielony od planu inwestycyjnego i systemu finansowania inwestycji.

Sumy akumulowane na rachunku amortyzacji, niewykorzystane w danym roku, przechodzą na rok następny. Zadaniem organów bankowych jest czuwanie nad jak najpełniejszym i jak najefektywniejszym wykorzystaniem tych środków dla utrzymania potencjału produkcyjnego i poziomu produkcji. Centralne Zarządy Przemysłu (»gławki« czyli »głównyje uprawnienia«) uprawnione są do przerwania między przedsiębiorstwami środków na kapitalne remonty. Prócz tego dla uniknięcia przerw w robotach mogą być przewidziane kredyty bankowe na remonty kapitalne pokrywane następnie z akumulowanej amortyzacji. Dalsza część amortyzacji podlega wpłacie do Banku Przemysłowego, który jest bankiem, a ściślej mówiąc, organem finansowym Ministerstwa Finansów, powołanym do finansowania działalności inwestycyjnej przedsiębiorstw.

Zagadnienie akumulacji, amortyzacji i finansowania kapitalnych remontów jest elementem powiązania gospodarki finansowej przedsiębiorstw radzieckich z systemem bankowo-kredytowym. Dalszym elementem tego powiązania jest zagadnienie kredytów obrotowych, pozostające w związku albo z zapotrzebowaniem środków obrotowych o charakterze przejściowym, nie objętym normatywami, albo z niepełnym wyposażeniem niektórych rodzajów przedsiębiorstw we własne środki obrotowe.

Normatywne środki obrotowe własne nie wyczerpują potrzeb finansowych przedsiębiorstw. Są przedsiębiorstwa, które muszą na okres zimy przygotować większe niż normalnie zapasy surowcowe i materiałowe, są przedsiębiorstwa, które z powodu sezonowego charakteru produkcji posiadają w pewnych okresach większe niż normalnie zapasy gotowej produkcji, wówczas mogą powstać z przyczyn niezależnych od przedsiębiorstwa zakłócenia w cyklu produkcyjnym. Te wszystkie potrzeby nie mają charakteru stałego, wobec czego nieuzasadnione byłoby ich pokrycie w drodze zwiększenia funduszu statutowego, ponieważ nastąpiłoby trwałe związanie pieniądza z przedsiębiorstwem, czego jednak charakter tych potrzeb nie uzasadnia. W tych wypadkach przedsiębiorstwo otrzymuje bankowy kredyt obrotowy. Jego cechą charakterystyczną jest ścisłe związanie go z obiektem kredytowania. Jeżeli potrzeba udzielenia kredytu wynikała ze względu na sezonowy zapas surowców lub materiałów, to kredyt bankowy musi ściśle odpowiadać wielkości tego zapasu. Może on być udzielony tylko na taki okres na jaki zapas ten jest potrzebny. Również kredyt obrotowy udzielony w związku z ponadnormatywnym zapasem gotowej produkcji musi być związany z obiektem kredytu czyli wartością tego zapasu i przewidywanym okresem jego magazynowania. Przy dłuższym niż normalnie cyklu wytwórczym, udzielenie kredytu następuje do wysokości wynikającej stąd zwiększonej wartości robót w toku, względnie półfabrykatów w rozmiarach uzasadnionych rzeczywistymi potrzebami i na ściśle określony termin.

Przejściowy charakter ma również kredyt obrotowy udzielany na okres obiegu dokumentów oddanych do inkasa bankowego. W Związku Radzieckim należności a zwłaszcza faktury towarowe inkasowane są w formie zleceń bankowych. Ponieważ uznaje się, że cykl rotacji środków w produkcji zakończony jest w momencie oddania faktury za wysłany lub oddany

do inkasa towar i tylko ten cykl uwzględniony jest w ustalonej wysokości normatywów środków obrotowych, powstaje konieczność dostarczenia przedsiębiorstwom kredytu obrotowego na okres czasu od oddania dokumentu do inkasa do wpływu należności.

Nie wszystkie przedsiębiorstwa w Związku Radzieckim otrzymują pełne wyposażenie w normatywne środki obrotowe. Przedsiębiorstwa handlowe otrzymują je tylko w części określonej w stosunku procentowym do ogółu środków obrotowych zaangażowanych w danym przedsiębiorstwie. Dla każdego przedsiębiorstwa handlowego ustala się t. zw. procent udziału własnych środków w obrocie z tym, że pozostałe środki obrotowe przekraczające ustalony procent udziału własnych środków obrotowych w obrocie są przedmiotem kredytowania.

Bank przeprowadza w określonych terminach (np. dekadowo) t. zw. regulację polegającą na doprowadzeniu wysokości kredytu udzielonego przedsiębiorstwu handlowemu do właściwego stosunku, do wysokości ogółu zaabsorbowanych środków obrotowych na dany dzień. W ten sposób przedsiębiorstwo handlowe jest zainteresowane w wygospodarowaniu jak największej ilości środków własnych, bo od tego są zależne jego możliwości kredytowe. Podobny system stosowany jest odnośnie przedsiębiorstw o długim cyklu produkcyjnym (przedsiębiorstw przemysłu maszynowego, w stoczniach itp.). Długość cyklu produkcyjnego powodowałaby poważne zaabsorbowanie własnych środków obrotowych, co uniezależniałoby przedsiębiorstwa od kontroli bankowej i dlatego wprowadzono w tych przedsiębiorstwach system procentowego udziału własnych środków obrotowych w obrocie, przy pokryciu pozostałej części normatywnych środków obrotowych poprzez kredyt bankowy.

Działalność kredytowa banków oparta jest o plan kredytowy. Plan kredytowy konstruuje się na tych samych zasadach, na jakich oparty jest system kredytowy. W związku z tym plan kredytowy jest zestawieniem potrzeb kredytowych związanych z konkretnymi obiektami kredytowania. Wynika on z przewidywanych ponadnormatywnych zapasów materiałowych, produkcyjnych i towarowych oraz potrzeb kredytowych tych przedsiębiorstw, dla których przewiduje się tylko częściowo pokrycie normatywnych środków obrotowych — środkami własnymi. Oznacza to, że plan kredytowy nie jest konstru-

owany na bazie przewidywanych wpływów i wydatków przedsiębiorstw w danym okresie i nie stanowi skutek tego elementu mechanicznego pokrycia, drogą udzielenia kredytu, wszelkich potrzeb płatniczych przedsiębiorstw. Zakłada się, że przedsiębiorstwo wyposażone w normatywne środki obrotowe, przy zabezpieczeniu poprzez kredyty bankowe możliwości zaspokojenia potrzeb przejściowych o charakterze sezonowym, ma dostateczne warunki zapewniające mu niezakłóconą trudnościami finansowymi działalność gospodarczą. To założenie może się w praktyce nie sprawdzić. Przedsiębiorstwo może poprzez złą pracę, niewykonywanie zadań planowych, czy to w zakresie rozmiarów, czy asortymentu produkcji, planu zatrudnienia czy wydajności pracy, planu zaopatrzenia, poprzez dłuższy niż przyjęty w planie cykl rotacji środków obrotowych itp. — popaść w trudności płatnicze. Taka sytuacja sygnalizuje, że są miejsca nieuporządkowane w działalności gospodarczej przedsiębiorstwa, pozwala na wyciągnięcie właściwych wniosków i zastosowanie środków zaradczych. Inny system stwarzałby sytuację cieplarnianą, w której brak byłoby

bodźców do poprawy wskaźników gospodarności przedsiębiorstwa i nie odpowiadałby zasadom rozrachunku gospodarczego.

Tylko na bazie tak uporządkowanego systemu funkcjonowania gospodarki finansowej przedsiębiorstw, realizuje się w Związku Radzieckim podstawowy postulat gospodarki socjalistycznej, jakim jest systematyczne i ciągłe obniżanie kosztów produkcji i zmniejszanie stopnia zaangażowania środków obrotowych w procesie produkcji.

Poruszona tu problematyka nie wyczerpuje całości zagadnień finansowych przedsiębiorstw radzieckich. Wskazuje ona jedynie jak realizuje się zasada rozrachunku gospodarczego na oddziaływanie tych przedsiębiorstw w środki własne (fundusz statutowy), w powiązaniu z budżetem państwowym i z systemem bankowo-kredytowym. Poznanie zasad socjalistycznej gospodarki finansowej przedsiębiorstw radzieckich, oparcie się w tym względzie o przebogate doświadczenia Związku Radzieckiego, ułatwi rozwiązanie stojących przed nami zadań finansowych w zakresie realizacji 6-cioletniego planu budowy fundamentów socjalizmu w Polsce.

Dr Kazimierz Niemski

PLANOWANIE, FINANSOWANIE I KONTROLA GOSPODARKI KOMUNALNEJ

Wstęp. Nie wszyscy uświadamiamy sobie w pełni, jak ważny i rozległy wycinek gospodarki narodowej w szerszym sensie, a w sensie ściślejszym — gospodarki publicznej, stanowi gospodarka komunalna.

Istotę bardzo różnorodnej i wielostronnej gospodarki komunalnej można sprowadzić do dwóch głównych grup zadań:

- 1) zapewnienie najkorzystniejszych komunalnych warunków bytu ludności pracującej będącej najważniejszym czynnikiem tworzącym procesy produkcyjne, źródłem i celem wszelkiej działalności gospodarczej,
- 2) stworzenie warunków ułatwiających bezpośrednio lub pośrednio rozwój oraz sprawne funkcjonowanie całości gospodarki narodowej.

Do rzędu zadań pierwszej, hierarchicznie najważniejszej kategorii należą: zapewnienie mieszkańcom zdrowych i wygodnych mieszkań

przez odpowiednie planowanie przestrzenne, odpowiednią politykę i pospoldarkę terenową, budowlaną i mieszkaniową (w tej dziedzinie gospodarki komunalnej stawiamy dopiero pierwsze kroki); ochrona zdrowia mieszkańców przez zwalczanie chorób epidemicznych i społecznych, zakładanie i utrzymywanie zakładów leczniczych, parków, zieleńców, boisk i urządzeń sportowych, zakładów oczyszczania miasta; opieka otwarta i zamknięta nad ubogimi, sierotami, inwalidami i starcami; zakładanie i prowadzenie przedsiębiorstw użyteczności publicznej: wodociągów, kanalizacji, gazowni, ewentualnie rozdzielni prądu, targowisk, rzeźni, chłodni; zabezpieczenie w skali lokalnej życia i mienia osobistego ludności przez ochronę przeciwpożarową, inspekcję budowlaną, oświetlenie ulic i — w okresach zagrożenia wojennego — obronę przeciwlotniczą; zakładanie i utrzymywanie szkół, bibliotek, muzeów teatrów itp.

Realizacja tych wielostronnych zadań gospodarki komunalnej powinna stworzyć materialne i kulturalne podstawy bytowania ludności, zabezpieczające najkorzystniejsze warunki dla wydajnej pracy produkcyjnej, a tym samym dla wzrostu ogólnego dobrobytu, dalszego postępu i rozwoju społecznego.

Druga kategoria zadań gospodarki komunalnej obejmuje tego rodzaju działalność, która przez pomocnicze usługi i świadczenia warunkuje rozwój ogólnej gospodarki narodowej. Idą one często w parze z zadaniami grupy pierwszej. Należą tu: budowa i utrzymywanie dróg, ulic i mostów — ułatwiające transport i wymianę towarów oraz aktywizację gospodarki rolnej, utrzymywanie komunikacji miejskiej i podmiejskiej (tramwaje, trolleybusy, autobusy, koleje wąskotorowe); udostępnienie zakładom przemysłowym dla celów produkcyjnych — podobnie jak ludności dla gospodarstw domowych — wody, kanalizacji, gazu, ewentualnie prądu; utrzymywanie hal targowych i podobnych urządzeń; popieranie rozwoju rolnictwa, spółdzielczości, miejscowego przemysłu i rzemiosła.

Niektóre z wyliczonych zadań gospodarki komunalnej realizuje bezpośrednio państwo, większość — samorząd terytorialny, inne zaś rozwiązywane są wspólnie przez państwo i samorząd. O podziale funkcji decyduje zasięg terytorialny danego zagadnienia, a przede wszystkim kryterium celowości i gospodarczości. Co może być lepiej wykonane przez lokalne lub regionalne organa administracji samorządowej — powinno być pozostawione w jej kompetencji, zadania zaś o zasięgu szerszym niż lokalne lub regionalne, lub przerastające możliwości realizacji przez samorząd — obciążają oczywiście państwo.

W ustrojach gospodarki uspołecznionej — organa samorządu terytorialnego (bądź też organa administracji lokalnej o funkcjach podobnych do administracji samorządowej) współdziałają ściśle z organami rządowymi w realizacji zadań gospodarki komunalnej w ogólnych ramach narodowego planu gospodarczego. Gospodarka komunalna jest w tych warunkach wycinkiem gospodarki publicznej państwa, wycinkiem — jak podkreśliliśmy na wstępie — bardzo ważnym, lecz stanowiącym jej część składową. Zamiast dawnego przeciwstawienia interesów państwa i samorządu, jakie występowało jeszcze w ustroju kapitalistycznym, następuje w uspołecznionej gospodarce planowej

zharmonizowanie tych interesów przez odpowiednią koordynację działalności państwa i samorządu terytorialnego, przez właściwe rozgraniczenie pokrewnych zadań gospodarki państwowej i gospodarki komunalnej, przez określenie i rozgraniczenie zadań poszczególnych stopni samorządu i przez włączenie zbiorczych planów gospodarki komunalnej do ogólnonarodowego planu gospodarczego.

Przesłanki do zmian w dotychczasowym systemie planowania samorządowego.

Sama zasada włączenia gospodarki komunalnej w ramy narodowego planu gospodarczego i państwowego planu finansowego nie podlega, zdaje się, dyskusji i została przesądzona w dekreście o gospodarce planowej i zasadach systemu finansowego, uchwalonych przez Radę Ministrów w dniu 21 sierpnia 1947 roku. Nie została dotychczas ustalona metodologia realizacji tej zasady.

Zgodnie z obowiązującym dotychczas samorządowym prawem budżetowym z 1924 roku każdy z około 4.000 związków samorządowych w naszym Państwie, będących odrębnymi osobami prawnymi prawa publicznego — poczynając od gmin wiejskich, a kończąc na wojewódzkich związkach samorządowych — sporządza swój własny budżet administracyjny oraz plany finansowo-gospodarcze swych zakładów i przedsiębiorstw, powiązane z budżetami administracyjnymi saldami wynikowymi.

Ten całkowicie zdecentralizowany i oddolny system planowania samorządowego, mający za sobą 25-letnią praktykę, był dobry w warunkach międzywojennej gospodarki, nie opartej na centralnym planie państwowym; obecnie nastrocza on trudności, daje bowiem, przy zestawieniu zbiorczym budżetów samorządowych w skali krajowej, wyniki przypadkowe i częściowo nierealne.

Należy zaznaczyć, że po wojnie nastąpiły w tym systemie, bez zasadniczej zmiany dawnego prawa budżetowego, następujące innowacje:

- 1) na skutek zmiany samorządowego systemu podatkowego powstała konieczność dotowania budżetów samorządowych z Samorządowego Funduszu Wyrównawczego (część 28 budżetu państwowego), przez co nastąpiło automatyczne powiązanie budżetów samorządowych z budżetem państwowym,

- 2) poczynając od budżetu na 1949 rok kancelaria Rady Państwa zarządziła sporządzanie zestawień zbiorczych budżetów samorządowych — województwami i w skali krajowej — jako podstawy do ich włączenia do państwowego planu finansowego.

Ta pierwsza próba zbiorczego budżetu samorządowego w skali krajowej dała bardzo cenny materiał cyfrowy dotyczący gospodarki komunalnej ¹⁾, a zarazem wykazała wzmiankowane wyżej wadliwości dotychczasowego systemu budżetowego związków samorządowych, w przystosowaniu do wymagań i potrzeb gospodarki planowej ²⁾.

Pierwszą konsekwencją wniosków, jakie ta próba pozwoliła wyciągnąć, było określenie przez Radę Państwa limitów dotacji z SFW na pokrycie niedoborów budżetowych związków samorządowych na rok bieżący.

Dalszymi konsekwencjami powinno być ustalenie metodologii włączenia gospodarki komunalnej do państwowego planu finansowego i zasad finansowej kontroli, jaką powołany do życia w ramach reformy bankowej Bank Komunalny powinien roztoczyć nad realizacją budżetów samorządowych. W dalszych uwagach przedstawimy w zasadniczych rysach próbę skonstruowania odpowiednich metod i zasad, które traktujemy jako tezy dyskusyjne.

Zasady włączenia gospodarki komunalnej w system państwowego planu finansowego.

Celem włączenia gospodarki komunalnej w ramy narodowego planu gospodarczego i skoordynowania jej z państwowym planem finansowym na szczeblu władz centralnych, przy równoczesnym zachowaniu społecznej inicjatywy terenowych rad narodowych w zakresie: właściwości i potrzeb lokalnych oraz sposobu realizacji planu, należałoby — zgodnie z zasadami systemu finansowego uchwalonymi przez Radę Ministrów w dniu 21 sierpnia 1947 roku (Monitor Polski nr 120 poz. 762) — ustalić następujący tryb postępowania:

¹⁾ Kancelaria Rady Państwa: »Gospodarka finansowa związków samorządu terytorialnego w świetle budżetów na 1949 rok«, Warszawa, 1948 r., str. 136 i artykuł Mariana Gajewskiego: »Kilka uwag o gospodarce związków samorządu terytorialnego« w miesięczniku »Gospodarka Planowa« nr 3/1949 str. 186 — 189.

²⁾ Artykuł wicemin. prof. dr. Maurycego Jaroszyńskiego »Samorząd w gospodarce planowej« w miesięczniku »Gospodarka Planowa« nr 2/1949 str. 79 — 85.

- 1) Kancelaria Rady Państwa, przy współudziale Ministerstwa Administracji Publicznej i w porozumieniu z Państwową Komisją Planowania Gospodarczego oraz Ministerstwem Skarbu ustala corocznie, we właściwym terminie na rok następny, projekt **ogólnego limitu** (cyfry wstępne) **łącznego budżetu komunalnego w skali państwowej oraz wysokość dotacji z Samorządowego Funduszu Wyrównawczego**.

- 2) Za podstawę do ustalenia projektu ogólnego limitu budżetu komunalnego i dotacji z SFW służą następujące wskaźniki:
 - a) zatwierdzony budżet komunalny na rok bieżący,
 - b) wytyczne Rady Państwa,
 - c) cyfry wstępne postulowane przez wojewódzkie rady narodowe w imieniu podległych im związków komunalnych i przez rady narodowe m. st. Warszawy i m. Łodzi,
 - d) zadania szczególne wyznaczone dla gospodarki komunalnej w narodowym planie gospodarczym na rok następny,
 - e) planowany na rok następny ogólny stopień rozwoju gospodarki krajowej i wynikająca stąd skala rozwoju gospodarki komunalnej,
 - f) planowany na rok następny rozmiar dochodu narodowego oraz jego części konsumowanej i akumulowanej, a także wynikające stąd możliwości państwa i własne związków komunalnych.
- 3) Ustalony w trybie wskazanym w punkcie poprzednim projekt ogólnego limitu łącznego budżetu komunalnego w skali państwowej podlega zatwierdzeniu przez Radę Ministrów, zgodnie z tezą VI, ustęp drugi lit. a, zasad systemu finansowego, a wysokość dotacji z SFW — zatwierdzeniu przez Radę Państwa.

Następnie, w ramach zatwierdzonego limitu ogólnego, Ministerstwo Administracji Publicznej w porozumieniu z kancelarią Rady Państwa ustala limity budżetowe i dotacyjne dla poszczególnych województw oraz dla m. st. Warszawy i m. Łodzi, kierując się w sposób odpowiedni analogicznymi wskaźnikami jak w pkt. 1-szym, ustęp drugi oraz regionalnymi właściwościami i potrzebami.

W podobny sposób wydziały wojewódzkie dokonują repartycji przyznanych im limitów budżetowych i dotacyjnych na potrzeby własnego związku wojewódzkiego oraz na powiatowe związki samorządowe i miasta wydzielone; zaś wydziały powiatowe rozdzielają przyznane im limity budżetowe i dotacyjne na potrzeby własnego związku powiatowego oraz na gminy wiejskie i miasta niewydzielone.

- 4) Organa wykonawcze związków komunalnych wszystkich stopni układają w ramach wyznaczonych centralnie limitów budżetowych i dotacyjnych szczegółowe preliminarze budżetowe, uwzględniając lokalne właściwości i potrzeby oraz sposoby realizacji zadań wynikających z narodowego planu gospodarczego i wytycznych Rady Państwa.

Preliminarze budżetowe podlegają w trybie dotychczasowym rozpatrzeniu i uchwaleniu przez właściwe rady narodowe i zatwierdzeniu przez prezydium rad narodowych wyższego stopnia.

W postępowaniu zatwierdzania budżetów powiatowych związków samorządowych i miast wydzielonych (na szczeblu prezydiów wojewódzkich rad narodowych) oraz budżetów wojewódzkich związków samorządowych m. st. Warszawy i m. Łodzi (na szczeblu kancelarii Rady Państwa) powinien być zapewniony współudział opiniodawczy przedstawiciela Banku Komunalnego — zgodnie z tezą VI, ustęp drugi, lit. a, zasad systemu finansowego oraz art. 6, pkt. 2, lit. b, dekretu z dnia 25 października 1948 roku o reformie bankowej (Dz. U. R. P. nr 52 poz. 412). Poza ogólną opinią o stronie finansowej budżetu, do zadań przedstawiciela Banku Komunalnego należałoby stwierdzenie prawidłowości zepreliminowania obsługi długów.

Zbiorczy (scalony) budżet komunalny w skali państwowej podlega — w myśl zasad systemu finansowego — przedstawieniu Ministerstwu Skarbu i Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego, celem włączenia go do państwowego planu finansowego i do projektu narodowego planu gospodarczego.

Finansowanie i kontrola finansowa bieżącej gospodarki kom. przez Bank Komunalny

Zgodnie z zasadami systemu finansowego (teza XV) przedmiotem kontroli finansowej Banku Komunalnego w odniesieniu do związków komunalnych, ich przedsiębiorstw i zakładów powinno być:

- 1) ściśle wykonywanie obowiązujących planów finansowych,
- 2) przestrzeganie zasad oszczędnej i racjonalnej gospodarki finansowej,
- 3) przestrzeganie zasad polityki pieniężno-kredytowej.

W szczególności w odniesieniu do przedsiębiorstw i zakładów komunalnych kontrola finansowa (teza XVI) polegać powinna na:

- a) opiniowaniu planów finansowo-gospodarczych, jak również ich zmian oraz normatywów środków obrotowych,
- b) ustalaniu zapotrzebowania uzupełniających środków obrotowych w formie kredytu,
- c) badaniu wszelkich dyspozycji pieniężnych z punktu widzenia zgodności z planem finansowo-gospodarczym, celowości oraz właściwości formy dyspozycji pieniężnej (gotówkowej — bezgotówkowej),
- d) badaniu systemu zakupu i sprzedaży z punktu widzenia finansowego,
- e) badaniu elementów kosztów własnych.

W razie stwierdzenia przez Bank Komunalny uchybień ze strony finansowanych i kontrolowanych przez niego jednostek gospodarczych, co do wykonywania budżetów bądź planów finansowo-gospodarczych albo też stwierdzenia faktów stwarzających zasadnicze trudności w gospodarce finansowej, Bank w wykonaniu ciążącego na nim ustawowego obowiązku przeprowadzać powinien badania gospodarki danej jednostki w zakresie uznanym za konieczny dla wyświetlenia stanu faktycznego i podjęcia odpowiednich środków zaradczych.

Zgodnie z myślą przewodnią zasad systemu finansowego, z przepisami dekretu o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym i obowiązkiem kontroli gospodarki finansowej związków komunalnych, ich przedsiębiorstw i zakładów, nałożonym na Bank Komunalny przez dekret o reformie bankowej — należy wykonanie finansowe zwyczajnych budżetów administracyjnych oraz planów finansowo-gospodarczych przedsiębiorstw komunalnych i za-

kładów połączyć z bieżącą kontrolą Banku Komunalnego przy pomocy następującego mechanizmu:

- A. Organa finansowe zarządów administracyjnych, przedsiębiorstw i zakładów związków komunalnych objętych kontrolą Banku będą sporządzały i uzgadniały z Bankiem — w ramach zatwierdzonych normalnym trybem rocznych budżetów i planów finansowo-gospodarczych — **kwartalne wykonawcze plany finansowe** obejmujące (szczegółowo) następujące elementy:

Wydatki

Wydatki bieżące przewidziane w danym kwartale
Dopłaty do przedsiębiorstw (jeżeli są przewidziane budżet.)
Dopłaty do zakładów (jeżeli są przewidziane budżetem)
Pozycja saldowa: spłata kredytu obrotowego w Banku

Zarządy Administracyjne

Dochody

Dochody bieżące, własne przewidziane w danym kwartale
Przelew z przedsiębiorstw
Dotacja z SFW
Pozycja saldowa: zapotrzebowanie kred. obrot. z Banku

Przedsiębiorstwa i Zakłady

Wydatki

Wydatki eksploatacyjne przewidziane w danym kwartale
Sezonowe zakupy zapasów
Przelew do budżetu administracyjnego (jeżeli jest przewidziany budżetem)
Pozycja saldowa: spłata kredytu obrotowego w Banku

Dochody

Dochody eksploatacyjne przewidziane w danym kwartale
Przelew z budżetu administracyjnego (jeżeli jest przewidziany budżetem)
Pozycja saldowa: zapotrzebowanie kredytu obrotowego z Banku

Kwartalne wykonawcze plany finansowe będące w istocie swej instrumentem finansowej realizacji uchwalonych uprzednio przez właściwe rady narodowe i zatwierdzonych przez ich władze nadzorcze rocznych budżetów i planów finansowo-gospodarczych, będą uchwalone przez organ wykonawczy danego związku komunalnego w porozumieniu z prezydium jego rady narodowej i zatwierdzane przez właściwy oddział Banku Komunalnego. Pozycje saldowe (bilansujące dany plan), zapotrzebowanie kredytu obrotowego z Banku (które z natury rzeczy będzie przeważało w pierwszej części roku operacyjnego) i spłata kredytu obrotowego w Banku (która z reguły musi się pojawić w drugiej części roku operacyjnego) — stanowić będą podstawę dla sporządzenia przez Bank jego **kwartalnych planów kredytowych** w zakresie kredytu obrotowego, wchodzących (via Narodowy Bank Polski) do ogólnopaństwowych kwartalnych planów kredytowych.

- B. Wszystkie realizowane dochody kasowe i przelewowe danej jednostki gospodarczej (zarządu administracyjnego, przed-

siębiorstwa lub zakładu komunalnego), objętej kontrolą Banku, będą koncentrowane na jej specjalnym **rachunku bieżącym dochodów** (o saldzie kredytowym), prowadzonym we właściwym oddziale Banku Komunalnego. Wpływy kasowe realizowane poza Bankiem muszą być odprowadzane na ten rachunek codziennie z prawem zatrzymania przez jednostkę gospodarczą niewielkiej rezerwy kasowej w kasie podręcznej, której wysokość zostanie ustalona przez Bank, w zależności od potrzeb danej jednostki.

- C. Wszystkie wydatki kasowe i przelewowe — w ramach uzgodnionego z Bankiem i zatwierdzonego przezeń kwartalnego planu finansowego danej jednostki gospodarczej — będą pokrywane przez oddział Banku Komunalnego na podstawie czeków kasowych, dyspozycji przelewowych i przekazowych i odpowiedniej dokumentacji, bądź też z urzędu, w razie rozciągnięcia na związki komunalne systemu bankowego rozliczeń na podstawie faktur dostawców i przedsiębiorców — w ciężar specjalnego **rachunku bieżącego wydatków** (o saldzie debetowym) danej jednostki, bez względu na wysokość aktualnego salda kredytowego na jej równoległym rachunku bieżącym dochodów.
- D. W opisanym systemie gospodarka danej jednostki gospodarczej (zarządu administracyjnego, przedsiębiorstwa lub zakładu komunalnego) — o ile gospodarka ta będzie prowadzona w ramach zatwierdzonych normalnym trybem budżetów zasadniczych lub dodatkowych oraz w ramach zatwierdzonych przez Bank kwartalnych planów finansowych — będzie automatycznie i bieżąco finansowana przez Bank Ko-

munalny przy pomocy kredytu obrotowego.

W ten sposób zdjęta będzie ze związków komunalnych ustawiczna troska o bieżące, codzienne zrównoważenie wydatków i dochodów, natomiast większa uwaga będzie mogła być przez nie skierowana na rzeczową stronę gospodarki i planowane wykonanie zadań objętych zarówno stroną wydatkową jak i dochodową budżetów.

E. Wynikające z kwartalnych planów finansowych zapotrzebowanie kredytu obrotowego z Banku powinno mieścić się bądź w granicach generalnej uchwały właściwej rady narodowej upoważniającej organ wykonawczy do zaciągnięcia kredytu na czasowe zasilenie środków kasowych, bądź — jeżeli takiej uchwały brak — rada narodowa powinna ad hoc powziąć uchwałę o zaciągnięciu kredytu obrotowego do wysokości wynikającej z kwartalnego planu finansowego (dla zarządu administracyjnego, przedsiębiorstw i zakładów łącznie), a w każdym razie nie przekraczającej w zasadzie 20% dochodów bieżących (zwykajnych, eksploatacyjnych) pozostałych do zrealizowania w danym roku obrachunkowym (art. 22, ust. 2, dekretu o finansach komunalnych).

F. Poza stwierdzonymi przez Bank kwartalnymi planami finansowymi i uchwałą rady narodowej o zaciągnięciu kredytu obrotowego żadne inne formalności, ani obowiązki nie powinny być wymagane, a to wobec uprawnień Banku wynikających z art. 15 dekretu o reformie bankowej.

G. Na obu prowadzonych równolegle specjalnych rachunkach bieżących — debetowym i kredytowym — liczone byłyby, możliwie uproszczoną metodą, liczby procentowe, przy czym od sumy liczb procentowych z rachunku debetowego byłaby potrącana suma liczb procentowych z rachunku kredytowego, a odsetki pobierane byłyby na rzecz banku kwartalnie, od otrzymanego w ten sposób salda liczb procentowych.

W rezultacie finansowane i kontrolowane przez Bank jednostki gospodarcze płaciłyby odsetki tylko od rzeczywiście wykorzystanego kredytu obrotowego, z uwzględnieniem każdorazowo posiadanego w Banku pokrycia nagromadzonego z dochodów.

H. W końcu roku operacyjnego następowałyby ostateczne rozliczenie pomiędzy Bankiem a finansowaną jednostką gospodarczą, a mianowicie, pokrycie salda specjalnego rachunku bieżącego wydatków (debetowego) przez przelew ze specjalnego rachunku bieżącego dochodów (kredytowego). Ewentualną pozostałością na rachunku bieżącym dochodów (w razie osiągnięcia niezaplanowanej nadwyżki) dysponowałaby dana jednostka gospodarcza, przenosząc ją czasowo na rachunek lokacyjny w Banku, zaś ewentualna niepokryta pozostałość na rachunku bieżącym wydatków (w razie powstania niezaplanowanego niedoboru) winna być uregulowana przez związek komunalny bądź z posiadanych rezerw (lokat), bądź przez uzyskanie na ten cel dodatkowej dotacji z SFW.

Opisany wyżej w punktach A — H system łączyłby w sobie zarówno **kontrolę finansową wstępną** (uzgadnianie i zatwierdzanie kwartalnych planów finansowych), bieżące finansowanie przez Bank gospodarki komunalnej jak i **bieżącą kontrolę merytoryczną i formalną** tej gospodarki od strony finansowej, wreszcie dawałby Bankowi, a za jego pośrednictwem władzom centralnym, bieżący, sprawozdawczy materiał cyfrowy z przebiegu realizacji budżetów i planów finansowanych jednostek gospodarczych, a tym samym możliwie wczesną **kontrolę następczą**.

Praktyczne możliwości zrealizowania pełnego systemu kontroli

Z uwagi na spóźnione w bieżącym roku opracowanie i zatwierdzenie budżetów komunalnych oraz na będącą w toku organizację centrali i sieci wojewódzkich oddziałów Banku Komunalnego należałoby projektowany wyżej system bezpośredniego finansowania i kontroli bankowej wprowadzić w życie tytułem próby dopiero od 1 stycznia 1950 r. na razie w odniesieniu do następujących związków komunalnych, ich przedsiębiorstw i zakładów:

m. st. Warszawy i m. Łodzi,	
14 wojewódz. związ. samorządowych,	} w siedzibach oddziałów Ban- ku Komunalnego
12 miast wydzielonych,	
14 powiat. związ. samorządowych.	

Łącznie więc system ten w okresie próbnym objąłby 42 związki komunalne, a wraz z ich

przedsiębiorstwami i zakładami paręset jednostek gospodarczych, których budżety i plany finansowo - gospodarcze stanowią szacunkowo ponad 20% łącznego budżetu komunalnego.

Po wypracowaniu metod współpracy Banku Komunalnego z tymi bankami, których sieć placówek sięgać będzie do powiatów, projektowany system bezpośredniego finansowania i pełnej kontroli bankowej mógłby zostać rozciągnięty na pozostałe powiatowe związki samorządowe i pozostałe miasta wydzielone, a w dalszym etapie — po odpowiednim organizacyjnym i finansowym okrzepnięciu gmin-

nych kas spółdzielczych — także na gminy wiejskie i miasta niewydzielone.

Nakreślony wyżej zarys metody włączenia bieżącej gospodarki komunalnej do planów państwowych oraz jej finansowania i kontroli przez Bank Komunalny wydawać się może, zwłaszcza z samorządowego punktu widzenia — rewolucyjny, jednakże w innych dziedzinach gospodarki narodowej metody podobne zostały już u nas z dobrym rezultatem wypróbowane np. w zakresie finansowania i kontroli przedsiębiorstw państwowych przez Narodowy Bank Polski.

Jan Urban

UBEZPIECZENIA RZECZOWE I OSOBOWE W POLSCE.

W niniejszym artykule będzie mowa o ubezpieczeniach rzeczowych i osobowych, o t. zw. ubezpieczeniach indywidualnych, w odróżnieniu od ubezpieczeń społecznych, których zadania określa już sama nazwa. Pierwsze ubezpieczenia podlegają nadzorowi Ministerstwa Skarbu, drugie — Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Zarys historyczny ubezpieczeń

Ubezpieczenia są urządzeniem gospodarczym najnowszych czasów. Ślady ubezpieczeń, zwłaszcza przewozowych, sięgają wprawdzie czasów starożytnych i średniowiecza, właściwy jednak rozwój ubezpieczeń w dzisiejszym tego słowa znaczeniu zaczyna się w wieku XVIII i dochodzi do rozkwitu w ciągu ostatnich dziesiętków lat ubiegłego stulecia.

Pierwsze prywatne zakłady ubezpieczeń powstały z końcem XVII wieku na Zachodzie (Anglia, Francja, Niemcy). Pierwsze prawnopubliczne zakłady ubezpieczeń od ognia powołano do życia w Niemczech w XVIII wieku (»Feuersozietaten«). Na ziemiach polskich b. zab. pruskiego, na wzór pruskich »Feuersozietatów« powołano do życia w 1803 roku Towarzystwo Ognio- we dla miast, a w rok później Towarzystwo Ognio- we dla wsi. Dwa te towarzystwa ognio- we, po różnych losu kolejach, dały początek obecnemu Powszechnemu Zakładowi Ubezpie- czeń Wzajemnych zwanemu w skrócie PZUW. Rodowód zatem PZUW sięga 1803 roku.

Z prywatnych zakładów ubezpieczeń najstar- sze powstały: na ziemiach b. zab. austriackie- go — »Floriantka« — w 1860 roku, na ziemiach

b. zab. rosyjskiego — Warszawskie Towarzy- stwo Ubezpieczeń — w 1870 roku i na ziemiach b. zaboru pruskiego — »Vesta« — w 1873 roku.

Dla zobrazowania rozwoju zakładów ubez- pieczeń warto przytoczyć, że podczas gdy w 1800 roku ogólna ilość zakładów ubezpie- czeń na całym świecie wynosiła 30, to w 1850 roku było już 306 zakładów ubezpieczeń, zaś w 1900 roku — 1.272 zakłady ubezpieczeń.

Równoległe z rozwojem ilości zakładów ubez- pieczeń szedł w parze rozwój poszczególnych rodzajów ubezpieczeń. Do początkowych ubez- pieczeń przewozowych, od ognia i na życie, doszły ubezpieczenia od kradzieży, rabunku, gradobicia, od odpowiedzialności cywilnej, od następstw nieszczęśliwych wypadków, ubezpie- czenia zwierząt i t.d.

Wzrastał również gwałtownie ilościowy za- sięg ubezpieczeń w poszczególnych ich rodza- jach. I tak, gdy zbiór składek w prywatnych zakładach ubezpieczeń w b. Austro-Węgrzech i Niemczech wynosił w 1887 roku — 564,1 mil. koron, to w 1900 roku — 1.387,9 mil. koron, zaś w 1909 r. — 2.328 milionów koron.

Ubezpieczenia w Polsce międzywojennej.

Przed ostatnią wojną czynne były na tere- nie Polski 62 prywatne zakłady ubezpie- czeń, z czego 13 akcyjnych, 6 zagranicznych, 8 dużych wzajemnych i 34 wzajemnych małych oraz 6 publicznych zakładów ubezpieczeń z PZUW na czele.

Nawet zwolennicy gospodarki kapitalistycz- nej przed wojną jeszcze przyznać musieli, że prywatne zakłady ubezpieczeń w okresie mię-

dzywojennym nie wypełniły należycie ciężącego na nich w zakresie gospodarki ubezpieczeniowej zadania. Zakłady te, obliczone przede wszystkim na zysk, siłą rzeczy stawiały na dalszy plan dobro społeczne i dobro ubezpieczonych. Działalność tego rodzaju była jeszcze potęgowana przez fakt, iż na skutek inflacji po pierwszej wojnie światowej, rodzime zakłady ubezpieczeń utraciły przeważnie swe kapitały i zostały opanowane przez kapitał zagraniczny, który tym bardziej nie liczył się z interesem polskiej gospodarki i polskiego klienta. Wystarczy nadmienić, że przed ostatnią wojną tylko 10% kapitału i tylko 22% zbioru składek prywatnych zakładów ubezpieczeń było w rękach polskich. Reszta była opanowana przez kapitał zagraniczny. Sam kapitał niemiecki i włoski reprezentował 62% zbioru składek i 69% kapitałów. Można zaryzykować zdanie, że z wyjątkiem rodzimego koncernu ubezpieczeniowego »Vesta«, pozostały przemysł ubezpieczeniowy w Polsce był tylko z nazwy polski. W rzeczywistości przemysł ten był kompletnie zależny od zagranicznych ośrodków dyspozycyjnych. Zależność ta była tym większa, że często nawet polski personel zakładów ubezpieczeń nie zawsze umiał stać na straży interesów krajowych.

W pogoni za zyskiem prywatne zakłady ubezpieczeń przede wszystkim zawierały interesy ubezpieczeniowe rokujące maksimum zysku, pomijały natomiast drobne ubezpieczenia zwłaszcza o większym ryzyku (grad, ubezpieczenia zwierząt i t.d.) z uwagi na małą składkę ubezpieczeniową i wysoki koszt obsługi tych drobnych ubezpieczeń.

Dzika konkurencja pomiędzy wielką, w stosunku do potrzeb, ilością prywatnych zakładów ubezpieczeń prowadziła do niezmiernie wysokich kosztów obsługi ubezpieczeń, które dochodziły niejednokrotnie do 55% zebranych składek. Tak wysokie koszty obsługi ubezpieczeń siłą faktu wzmacniały tendencje w kierunku ograniczania wydatków na wypłatę odszkodowań. Na tak wysokie koszty obsługi ubezpieczeń składały się w dużej mierze koszty akwizycji, które dochodziły do 19% zbioru składek.

Również polityka reasekuracyjna prywatnych zakładów ubezpieczeń nie odpowiadała interesom gospodarczym kraju. Zakłady opanowane przez kapitał zagraniczny, bez istotnej potrzeby i z pominięciem rodzimego zakładu reasekuracyjnego »Warta« oddawały zagranicy około 70% ogólnego zbioru składek w ubezpieczeniach

rzeczowych. Zagadnienie uzyskania odpowiednich udziałów w ubezpieczeniach zagranicznych było zaniedbane. W ten sposób krajowe zakłady ubezpieczeń, opanowane przez kapitał zagraniczny, były właściwie agenturami zagranicznych zakładów reasekuracyjnych w kraju. Przy kosztach obsługi ubezpieczeń rzeczowych dochodzących do 55% i przy otrzymywanej z tytułu tych kosztów prowizji reasekuracyjnej około 31%, krajowe zakłady ubezpieczeń ponosiły z tego tytułu systematyczne straty, które siłą rzeczy musiały być wyrównane przez ubezpieczonych w kraju.

Nielepiej działo się w dziedzinie ubezpieczeń osobowych. Nieodpowiedni aparat agencji, wabiony wysoką prowizją, prowadził akwizycję w sposób nie przebiegający w środkach, bez rzeczowej selekcji ryzyk. W wyniku doszło do bankructwa zakładów ubezpieczeń (Europa, Przyszłość, Feniks) oraz do masowego przerywania ubezpieczeń życiowych z natury swej długoterminowych. Jeżeli ubezpieczenia osobowe straciły na popularności, to obok skutków dwóch wojen, wpłynęły na to przede wszystkim przyczyny o których wyżej mowa.

Na tle opisanej wyżej działalności ubezpieczeniowej prywatnych zakładów ubezpieczeń, niewątpliwie dodatnio przedstawiała się działalność publicznych zakładów ubezpieczeń, a w szczególności Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych i Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych w Poznaniu. Zakłady te, oparte o rodzimy kapitał oraz o aparat administracyjny niezależny od wpływów zagranicy, nie obliczone w założeniu swoim na osiąganie zysku, w miarę ówczesnych możliwości spełniały rolę jaką im wyznaczono, t.j. służyły dobru ogólnemu. Koszty obsługi ubezpieczeń tych zakładów wynosiły około 23% (prywatnych 55%), koszty akwizycji umownych ubezpieczeń – 6,6% (prywatnych – 19%) zebranych składek. Podczas gdy akcyjne zakłady ubezpieczeń oddawały zagranicy około 70% zebranych składek tytułem reasekuracji w ubezpieczeniach rzeczowych, zakłady publiczne przekazywały tytułem reasekuracji tylko około 10% składki.

O wzroście zaufania społeczeństwa do publicznych zakładów ubezpieczeń może świadczyć fakt stałego podnoszenia się ich portfelu umownych ubezpieczeń, mimo konkurencji zakładów ubezpieczeń prywatnych.

Ciężar gatunkowy polskich ubezpieczeń rzeczowych i osobowych przed wojną obrazuje

zestawienie zbioru składek działających w Polsce zakładów ubezpieczeń w 1937 r.:

1) ubezpieczenia na życie	28.069.000 zł
2) „ od nieszczęśliwych wypad.	2.186.000 zł
3) „ od odpowiedzialności cyw.	5.906.000 zł
4) „ na wypadek choroby	309.000 zł
5) „ od ognia.	79.543.000 zł
w tym przymusowe — 35.642.000 zł	
dobrowolne —	
publiczne — 18.207.000 zł	
prywatne — 25.694.000 zł	
6) ubezpieczenia od kradzieży	4.215.000 zł
7) „ od gradobicia	5.401.000 zł
8) „ przewozowe	4.902.000 zł
9) „ pozostałe razem	4.610.000 zł
O g ó ł e m: 135.141.000 zł	

W tymże 1937 roku ilość osób ubezpieczonych na życie wynosiła 261.300, w tym w zakładach ubezpieczeń akcyjnych i zagranicznych 63.100 polis, w zakładach wzajemnych — 37.300 polis w zakładach publicznych — 160.900 polis.

Ilość polis wystawionych w 1937 r. w ubezpieczeniach rzeczowych wynosiła ogółem 1.862.000, w tym w zakładach ubezpieczeń akcyjnych i zagranicznych 586.000, wzajemnych 125.000, publicznych 1.151.000 (bez przymusowych ubezpieczeń).

Ubezpieczenia w Polsce w czasie okupacji

W okresie okupacji na terenach włączonych do Rzeszy Niemieckiej, dopuszczono do działalności ubezpieczeniowej tylko niemieckie zakłady ubezpieczeń, przenosząc na nie portfel ubezpieczeniowy polskich zakładów ubezpieczeń. Na terenie t.zw. Generalnej Gubernii polskie zakłady ubezpieczeń wykonywały działalność ubezpieczeniową pod nadzorem niemieckich komisarzy. Zawieszono jedynie działalność ubezpieczeniową dwóch angielskich zakładów ubezpieczeń (Alliance, Prudential), przekazując gestię ich portfeli innym zakładom ubezpieczeń. Zakres ubezpieczeń w czasie okupacji uległ jednak faktycznemu ograniczeniu z uwagi na to, że ludność polska przeważnie nie kontynuowała ubezpieczeń życiowych oraz w ograniczonym zakresie korzystała z umownych ubezpieczeń rzeczowych. Nadmienić jeszcze należy, że w okresie okupacji, zakłady ubezpieczeń zmuszone były do uprzywilejowanej wypłaty odszkodowań w przypadkach gdy chodziło o ubezpieczenie na rzecz niemieckich osób prawnych i fizycznych, zwłaszcza w zakresie t.zw. szkód pośrednio-wojennych.

Małe towarzystwa ubezpieczeń przeważnie same zawiesiły działalność ubezpieczeniową w okresie okupacji.

Siedziby central prawie wszystkich zakładów ubezpieczeń znajdowały się w Warszawie. W związku z powstaniem warszawskim akta i dokumenty tych central uległy prawie całkowitemu zniszczeniu. Również nieruchomości zakładów ubezpieczeń, położone przeważnie w Warszawie, uległy zniszczeniu. Wartość nieruchomości prywatnych zakładów ubezpieczeń wynosiła przed wojną 51.427.000 zł. Na skutek zniszczeń wojennych wartość ta według przybliżonych szacunków obniżyła się do 21.526.000 zł przedwojennych. Szkody wojenne zatem w nieruchomościach prywatnych zakładów ubezpieczeń sięgają średnio 60% ich przedwojennej wartości. Pozostały majątek zakładów ubezpieczeń był ulokowany w pożyczkach hipotecznych (13.992.000 zł) oraz w przedwojennych papierach procentowych (47.165.000 zł). Bieżące środki obrotowe tych zakładów zostały w przeważnej części wywiezione przez okupanta. Jeżeli do tego się doda specjalnie dotkliwe straty w personelu zakładów ubezpieczeń na skutek represyj okupanta, to dopiero oczywiste się staje, że z chwilą wyzwolenia spod okupacji polski przemysł ubezpieczeniowy był w kompletnej ruinie.

Ubezpieczenia w Polsce po wyzwoleniu

Jasne jest i nie wymaga żadnego uzasadnienia, że w miarę wyzwolenia terenów Polski spod okupacji nie można było budować ubezpieczeń rzeczowych i osobowych na przedwojennych założeniach. W państwie demokracji ludowej i organizacja i rola ubezpieczeń musiały przybrać zgoła inny charakter. Należało usunąć z rynku ubezpieczeniowego prywatne przedsiębiorstwa ubezpieczeniowe, a ubezpieczenia skoncentrować w publicznych zakładach ubezpieczeń. Przyszło to tym łatwiej, że wobec ogromu zniszczeń wojennych żaden z prywatnych zakładów ubezpieczeń nie był w stanie podjąć normalnej działalności ubezpieczeniowej.

Wśród publicznych zakładów ubezpieczeń, PZUW zachował swą organizację terenową na ziemiach b. zab. rosyjskiego i austriackiego zaś ZUW w Poznaniu stosunkowo łatwo mógł rozbudować swą organizację terenową na ziemiach b. zab. pruskiego. Oba więc te zakłady, przy niewielkiej pomocy Państwa (pożyczki w wysokości łącznej kilkunastu milio-

nów zł) podjęły wysiłek nad organizowaniem ubezpieczeń po wyzwoleniu. Już w jesieni 1944 roku tymczasowy Zarząd Centralny PZUW na tereny wyzwolone z siedzibą w Lublinie zorganizował przymus ubezpieczenia na terenie województw: rzeszowskiego, lubelskiego, białostockiego i wyzwolonej części województwa warszawskiego. Po styczniowej ofensywie w 1945 r. PZUW zorganizował ubezpieczenia na terenach wyzwolonych, z wyjątkiem województw poznańskiego i bydgoskiego, na terenie których to województw działalność ubezpieczeniową podjął ZUW w Poznaniu. Poza tymi dwoma zakładami — w zakresie ubezpieczeń osobowych — podjęła swą działalność w 1946 r. PKO — dział ubezpieczeń osobowych oraz Towarzystwo Wzajemnych Ubezpieczeń Roślin Tytoniowych od gradobicia w Krakowie, zrzeszające plantatorów tytoniu. Pozostałe przedwojenne zakłady ubezpieczeń pozostały unieruchomione.

Prawne unormowanie ubezpieczeń rzeczowych i osobowych nastąpiło dekretemi z dnia 3 stycznia 1947 r. o uregulowaniu ubezpieczeń rzeczowych i osobowych (Dz. U. R. P. Nr. 5, poz. 23) oraz z dnia 3 stycznia 1947 r. o Powszechnym Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych (Dz. U. R. P. Nr. 19, poz. 72).

W oparciu o te dekryty — PZUW — po fuzji z ZUW w Poznaniu otrzymał faktyczny monopol w zakresie ubezpieczeń rzeczowych, a w związku z reorganizacją bankowości i zaprzestaniem działalności ubezpieczeniowej w zakresie ubezpieczeń osobowych przez PKO — z dniem 1 stycznia 1949 r. również faktyczny monopol w ubezpieczeniach osobowych.

Obok PZUW działa w chwili obecnej Towarzystwo Reasekuracyjne »Warta« Spółka Akc. w Warszawie z prawem wyłączności w zakresie reasekuracji. Akcjonariuszami »Warty« są w 60% Skarb Państwa zaś w 40% PZUW. Wszystkie inne przedwojenne zakłady ubezpieczeń poza PZUW i »Wartą« zostały postawione w stan likwidacji.

PZUW i jego działalność

PZUW jest instytucją prawnopubliczną nie obliczoną na zysk lecz mającą na celu ogólną użyteczność. Kontrolę społeczną nad PZUW sprawuje Rada PZUW, składająca się z przedstawicieli wojewódzkich rad narodowych, organizacji zawodowych i gospodarczych (CKZZ, Związek Zawodowy Ubezpieczeniowców, Samopomoc Chłopska, centralna organizacja spół-

dzielcza). Działalność ubezpieczeniowa PZUW opiera się w zasadzie na wzajemności, w zakresie jednak umownych ubezpieczeń rzeczowych i osobowych za zezwoleniem władzy nadzorczej mogą być zawierane umowy z wykluczeniem wzajemności. Zarząd Główny PZUW mieści się w Warszawie, organizacjami zaś terenowymi są: Oddziały Wojewódzkie i Inspektoraty Powiatowe PZUW w każdym powiecie. Organizacyjnie cały nacisk położony jest na możliwie daleko posuniętą decentralizację działalności PZUW celem zbliżenia się do ubezpieczonych.

PZUW prowadzi dział przymusowych ubezpieczeń, dział umownych ubezpieczeń rzeczowych, dział umownych ubezpieczeń osobowych oraz działalność zapobiegawczą.

Ubezpieczenia przymusowe.

W dziale przymusowych ubezpieczeń PZUW wykonuje na obszarze całego Państwa przymus ubezpieczenia od ognia, na zasadach rozporządzenia ministra skarbu z dnia 20 kwietnia 1948 r. o przymusowym ubezpieczeniu budowli od ognia (Dz. U. R. P. Nr 26, poz. 178), przymus ubezpieczenia ruchomości rolnych i domowych od ognia w gospodarstwach rolnych (inwentarz żywy, martwy, krescencja i ruchomości domowe) w tych powiatach, w których powiatowe rady narodowe uchwały ten przymus, wreszcie przymus ubezpieczenia od gradu w tych województwach, których wojewódzkie rady narodowe uchwały przymus gradowy. Podstawę prawną dla tych dwóch ostatnich przymusów stanowi art. 3 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 maja 1927 r. o przymusie ubezpieczenia od ognia i o Powszechnym Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych (Dz. U. R. P. Nr 3, poz. 23 z r. 1933), zaś ich zakres oraz sposób wykonywania normuje rozporządzenie ministra skarbu z dnia 31 stycznia 1929 r. (Dz. U. R. P. Nr 13, poz. 112).

Przymus ubezpieczenia budowli od ognia obejmuje wszystkie budynki z wyjątkiem:

- a) budowli stanowiących własność Państwa; podlegają jednak przymusowi ubezpieczenia od ognia budowle stanowiące własność Państwa, związane z gospodarstwem rolnym w rozumieniu przepisów o podatku gruntowym,
- b) stanowiące własność państw obcych i zajmowane przez przedstawicielstwa tych państw z zastrzeżeniem wzajemności,
- c) fabryczne,

- d) narażone na wyjątkowo wysoki stopień niebezpieczeństwa pożaru, a w szczególności składy materiałów i wyrobów wybuchowych,
- e) o charakterze tymczasowym lub przeznaczone na rozbiórkę,
- f) opuszczone przez właścicieli i nieużytkowane.

Urealnienie szacunków ubezpieczeniowych odbywało się po wojnie stopniowo przy zastosowaniu do przedwojennych szacunków następujących mnożników:

	dla wsi	dla miast
1945 rok	10	10
I półrocze 1946	15	15
II „ 1946	30 a)	30 a) woj. poznańskie i pomorsk. 15
1947 rok	50	30
1948 „	100 b)	30 b) ziemie zachodnie 80
1949 „	100-140	30

Ubezpieczony miał jednak zawsze prawo ubezpieczyć budynek według jego realnej wartości. Niższy szacunek w miastach jest uzasadniony małą przychodowością budynków miejskich.

Na wsi w 1949 r. szacunek ubezpieczeniowy zbliżony jest do rzeczywistości, przy czym musiał on być zróżniczkowany w mnożnikach z uwagi na różnice w kosztach budowy i robociznie w poszczególnych powiatach. W przymusie ubezpieczenia ruchomości rolnych oraz w przymusie gradowym szacunki w 1949 roku będą odpowiadały z reguły rzeczywistej wartości. Zaznaczyć należy, że wysokość szacunków decyduje o wysokości odszkodowania w razie pożaru lub gradu.

Taryfa składek w przymusie budynkowym waha się w zależności od klasy miejscowości, rodzaju materiału użytego na budowę (budynek murowany, mieszany i drewniany) oraz rodzaju pokrycia (twardo, miękko, słomą kryte), w mia-

stach: od 0,27 zł do 13,50 zł, od tysiąca szacunku ubezpieczeniowego, zaś **na wsi**; od 0,60 zł do 7 zł od tysiąca szacunku ubezpieczeniowego. Taryfa składek w przymusie rolnym waha się od 2 zł do 4 zł od tysiąca szacunku ubezpieczeniowego.

Na 1949 rok taryfa składek we wszystkich ubezpieczeniach przymusowych (budynkowych, rolnych i gradowych) została obniżona o 10% dla gospodarstw rolnych, których przychodowość ustalona dla celów podatku gruntowego nie przekracza 40 q żyta. Natomiast dla gospodarstw rolnych, których przychodowość przekracza 180 q żyta składka ubezpieczeniowa została podwyższona o 22%.

Rozwój ubezpieczeń przymusowych obrazują następujące zestawienia:

Przymus gradowy został po raz pierwszy wprowadzony w 1948 roku na obszarze województw: kieleckiego i łódzkiego. Przymusem tym objęto 545.127 gospodarstw rolnych z sumą ubezpieczenia 22.618 milionów zł i z przypisem składki 160.313.000 zł.

Według preliminarza budżetowego na 1949 r. przypis składek wyniesie w ubezpieczeniach przymusowych 8.544.000.000 zł, przy czym przymus rolny obejmie 237 powiatów, zaś przymus gradowy 8 województw.

Inkaso składek w przymusowych ubezpieczeniach przekroczyło w latach 1947 i 1948 90% przypisanych składek.

Szkodowość w przymusowych ubezpieczeniach przebiega na ogół pomyślnie, pozwalając PZUW na liberalne przyznawanie odszkodowań. Okres likwidacji i wypłaty odszkodowań nie przekracza z reguły 1 miesiąca od daty zajścia szkody.

Umowne ubezpieczenia rzeczowe.

W ramach działu umownych ubezpieczeń rzeczowych PZUW prowadzi na całym ob-

Przymus budynkowy.

Rok	Ilość powiatów objętych przym.	Ilość nieruchomości budynkowych	Suma ubezpieczenia w mil. zł.	Przypis składek
1945	118	2.110.051	92.196	246.574.000 zł
1946	118	2.056.032	267.491	551.926.000 „
1947	296	3.150.815	1.133.854	1.820.686.000 „
1948	313	3.203.385	1.808.866	3.435.368.000 „

Przymus rolny.

Rok	Ilość powiatów objętych przym.	Ilość nieruchomości rolnych	Suma ubezpieczenia w mil. zł.	Przypis składek
1945	82	1.270.860	14.128	59.304.000 „
1946	82	1.432.329	67.700	238.159.000 „
1947	83	1.489.832	90.425	446.358.000 „
1948	113	1.852.781	353.634	1.142.054.000 „

szarze Państwa wszelkiego rodzaju ubezpieczenia, a w szczególności: ubezpieczenia od ognia, od kradzieży, ubezpieczenia przewozowe, od odpowiedzialności cywilnej, od następstw nieszczęśliwych wypadków, ubezpieczenia samochodów, szyb, ubezpieczenia zwierząt na życie i przy uboju itd.

Rozwój umownych ubezpieczeń rzeczowych obrazuje następujące zestawienie:

Rok	Ilość polis	Przypis składek	Inkaso składek
1945	62.699	219.220.000 zł	98.433.000 zł
1946	405.176	1.380.673.000 „	942.211.000 „
1947	816.168	4.104.300.000 „	3.374.355.020 „
1948	1.642.693	7.974.534.000 „	7.849.619.000 „

Na czoło umownych ubezpieczeń rzeczowych wysuwają się ubezpieczenia przewozowe z ilością polis 78.322 i z przypisem składek 2.497.955.000 zł w 1948 roku.

Ubezpieczeniami przewozowymi PZUW objął całą naszą flotę handlową morską i częściowo rzeczną, portowe jednostki pływające, znaczną część eksportu i importu oraz przewozy wewnętrzne. W miarę gospodarczych potrzeb ubezpieczenia przewozowe zawierane są również w walutach obcych (możność odkupienia importowanych towarów, reasekuracja).

Poważne miejsce w umownych ubezpieczeniach rzeczowych zajmują ubezpieczenia od ognia z 375.667 polisami i przypisem składek 2.153.693.000 zł w 1948 r. Chodzi tu o ubezpieczenie od ognia zakładów przemysłowych i magazynów oraz innych obiektów nie objętych przymusowymi ubezpieczeniami. Sumy ubezpieczenia od ognia obiektów przemysłowych nie sięgają jeszcze rzeczywistej wartości, urealnienie ich jednak postępuje szybko naprzód.

Na specjalne podkreślenie zasługuje rozwój ubezpieczeń zwierząt (na życie i zwierząt rzeźnych). W tym rodzaju ubezpieczeń, zaniedbanym zupełnie przed wojną, PZUW osiągnął w 1948 roku 455.450 polis z przypisem składek 1.131.366.000 zł, obejmując ubezpieczeniem 1.242.328 zwierząt, w tym 614.497 zwierząt rzeźnych. Ubezpieczeniami zwierzęcymi objęto w 1949 roku zwierzęta kontraktowane w ramach akcji H (hodowlanej).

Podnieść należy w ostatnim czasie gwałtowny rozwój drobnych ubezpieczeń, przy których zakład zastosował uproszczony system akwizycji, obsługi i likwidacji szkód (ubezpieczenia blokowe). Masowość ta daje duże wyrównanie ryzyka i pozwala na stosowanie niskich taryf. Przez rozwój tych drobnych ubezpieczeń, Za-

kład przyczynia się w sposób najbardziej skuteczny do popularyzacji ubezpieczeń wśród szerokich mas ludności.

Według budżetu na 1949 rok PZUW spodziewa się osiągnąć w 1949 r. z umownych ubezpieczeń rzeczowych około 10 miliardów zł tytułem składek.

Taki rozwój umownych ubezpieczeń rzeczowych wskazuje na to, że PZUW, nastawiony przed wojną w głównej mierze na ubezpieczenia przymusowe, potrafił przestawić się po wyzwoleniu, w równej mierze i na umowne ubezpieczenia. Dalsze uproszczenia w obsłudze ubezpieczeń, zwłaszcza drobnych oraz dalsza decentralizacja tej obsługi na placówki terenowe pozwoli na kontynuowanie rozwoju Zakładu w pożądanym kierunku.

Zaznaczyć należy, że wyniki te osiągnął PZUW przy kosztach akwizycji nie przekraczających 4,4% przypisu składek (w prywatnych zakładach przed wojną 19%) oraz przy kosztach obsługi ubezpieczeń około 20% (w prywatnych zakładach przed wojną do 55%).

Z wyjątkiem ubezpieczeń zwierząt oraz ubezpieczeń od gradu, szkodowość w umownych ubezpieczeniach rzeczowych przebiega na ogół pomyślnie. Fakt ten pozwala na szybkie odtworzenie zniszczonych przez wojnę rezerw PZUW.

Podstawowe przepisy w zakresie umownych ubezpieczeń rzeczowych zawiera rozporządzenie ministra skarbu z dnia 28 kwietnia 1948 r. (Dz. U. R. P. Nr 26, poz. 179).

Umowne ubezpieczenia osobowe.

Przykre doświadczenia w zakresie ubezpieczeń życiowych, związane ze skutkami dwóch ostatnich wojen światowych oraz względy ogólnogospodarcze złożyły się na to, że ubezpieczenia osobowe nie mają obecnie normalnych szans rozwoju. Dwukrotna w jednym pokoleniu dewaluacja sum ubezpieczenia na życie, wpływa niewątpliwie hamująco na ich rozwój. Być może, że możliwość zaliczania na poczet obowiązkowych wkładów oszczędnościowych, składek ubezpieczeń na życie, przyczyni się do rozwoju ubezpieczeń życiowych.

Działalność w zakresie ubezpieczeń osobowych podjęła z końcem 1946 r. PKO, osiągając w 1947 r. 26.000, zaś w 1948 roku 74.000 polis, przeważnie grupowych ubezpieczeń pracowników na wypadek śmierci. Z dniem 1 stycznia 1949 r. portfel ubezpieczeń osobowych

przejął PZUW i prowadzi je na zasadach faktycznej wyłączności.

Według danych na dzień 1 kwietnia 1949 r. portfel ubezpieczeń osobowych b. PKO i PZUW wynosi 132.008 polis z sumą ubezpieczenia 3.788 mil. zł. Jest to więc portfel ubezpieczeń na ogół drobnych, na stosunkowo niewielkie sumy, przy czym w głównej mierze chodzi o masowe ubezpieczenia sfer pracowniczych. Należy się spodziewać, iż przy ustroju demokracji ludowej oraz ustroju socjalistycznym, ubezpieczenia osobowe pójdą nadal w tym kierunku, stając się wyrazem własnej zapobiegliwości pracowników o swą przyszłość, zapobiegliwości uzupełniającej powszechne systemy ubezpieczeń emerytalnych. Specjalnego podejścia będzie wymagał rozwój ubezpieczeń osobowych na wsi.

Akcja zapobiegawcza PZUW.

Obok działalności ubezpieczeniowej PZUW prowadzi działalność zapobiegawczą, tj. działalność mającą na celu zapobieganie przyszłym szkodom. Działalność tę prowadzi PZUW bądź bezpośrednio, bądź w drodze finansowania działalności innych organów, których działalność ma charakter zapobiegawczy (świadczenia na cele ochrony przed pożarami). Działalność zapobiegawcza własna PZUW polega na tworzeniu zapór ogniowych w osiedlach zwarcie zabudowanych, na popieraniu budownictwa ogniotrwałego, wykonywaniu planów zabudowy nowych osiedli, na przeprowadzaniu oględzin przeciwpożarowych w osiedlach wiejskich oraz inspekcji bezpieczeństwa przeciwpożarowego w zakładach przemysłowych, na finansowaniu budowy remiz strażackich, kupnie sprzętu przeciwpożarowego, na udzielaniu subwencji strażom pożarnym oraz premiowaniu tych straży za skuteczną walkę z pożarami, na szkoleniu przeciwpożarowym.

Według budżetu na 1949 r. wydatki na akcję zapobiegawczą prowadzoną przez PZUW we własnym zakresie wynoszą 319.400.000 zł.

Niezależnie od tego PZUW przekazuje na ochronę przed pożarami i innymi klęskami 7% od składek zainkasowanych w przymusowym ubezpieczeniu od ognia oraz 3% od składek zainkasowanych w umownych ubezpieczeniach od ognia. Sumami tymi na cele przeciwpożarowe dysponuje Ministerstwo Administracji Publicznej w porozumieniu z Ministerstwem Skarbu. Wynoszą one według budżetu PZUW na 1949 r. około 400.000.000 zł.

Reasekuracja.

Wobec faktycznego monopolu ubezpieczeniowego, w PZUW koncentrują się obok masy drobnych i średnich ubezpieczeń, w mniejszej ilości bardzo duże ryzyka ubezpieczeniowe, dla których Zakład nie ma odpowiedniego wyrównania.

Dotyczy to wielkich zakładów przemysłowych, składów, transportów towarów oraz floty handlowej i morskich jednostek przybrzeżnych (drag, pogłębiarek itd.).

Dlatego też Zakład zmuszony jest dążyć poprzez reasekurację do rozłożenia odpowiedzialności z tytułu wielkich ryzyk ubezpieczeniowych na więcej zagranicznych zakładów ubezpieczeń, oczywiście za zapłatą odpowiedniej składki.

Już w 1946 roku, kiedy PZUW sam prowadził za granicą reasekurację, nawiązał on kontakty reasekuracyjne z rynkiem rosyjskim, angielskim, szwajcarskim i skandynawskim, reasekurując w 49 zagranicznych zakładach ubezpieczeń ryzyka przekraczające jego możliwości finansowe.

Od 1947 roku monopol reasekuracyjny otrzymało Towarzystwo Reasekuracyjne »Warta« Spółka Akcyjna w Warszawie, którego kapitał akcyjny należy w 60% do Skarbu Państwa, zaś w 40% do PZUW.

Towarzystwo Reasekuracyjne »Warta«, uruchomione z końcem 1946 r. objęło, poczynając od 1947 roku, całość polskich obrotów ubezpieczeniowych za granicą. Reasekuruje ono polski portfel ubezpieczeniowy w zagranicznych zakładach ubezpieczeń (reasekuracja bierna) oraz tytułem kontralimentu przyjmuje od zagranicznych zakładów ubezpieczeń ryzyka do reasekuracji. Reasekurację bierną prowadziła »Warta« w 1947 r. z 58 zakładami ubezpieczeń 8 krajów, zaś w 1948 r. z 67 zakładami ubezpieczeń 8 krajów. Reasekurację czynną prowadziła »Warta« w 1947 roku z 13 zakładami ubezpieczeń 9 krajów, zaś w 1948 roku z 23 zakładami ubezpieczeń 8 krajów. Uruchomienie »Warty« zostało między innymi zdecydowane również i z uwagi na jej wyrobione już przed wojną stosunki reasekuracyjne za granicą. O ile w 1946 roku korzystały z reasekuracji wysokie ryzyka w 7 rodzajach ubezpieczeń, w 1947 roku w 8 rodzajach ubezpieczeń, to w 1948 roku tylko w 4 rodzajach ubezpieczeń.

Ponieważ czynna działalność reasekuracyjna »Warty« rozwija się stosunkowo powoli i nie pozostaje w żadnym poważnym stosunku do

polskiego portfelu odstępowanego tytułem reasekuracji zagranicy, zaszła konieczność ograniczania reasekuracji biernej do bezwzględnie koniecznych granic. W miarę wzrostu zasobów finansowych PZUW i »Warty«, podwyższone są z roku na rok udziały własne tych dwóch zakładów w wielkich ryzykach oddawanych do reasekuracji, ponadto bardzo dokładnie są badane przez znawców techników, duże obiekty ubezpieczeniowe pod kątem ich podziału na poszczególne ryzyka ubezpieczeniowe oraz pod kątem ustalania możliwości maksymalnych szkód, w razie zaistnienia wypadku powodującego szkodę.

Nadto ograniczana jest ilość rodzajów ubezpieczeń korzystających z reasekuracji biernej (z 8 w 1947 roku — do ubezpieczenia kadłubów jednostek pływających morskich, ubezpieczenia ładunków w transporcie morskim i ubezpieczenia wielkich fabryk i składów od ognia w 1949 r.).

Ścisłe rozliczenia z tytułu reasekuracji przeciągają się niejednokrotnie na całe lata. Dlatego nie jest możliwe ustalenie już dzisiaj ostatecznego salda, na korzyść lub niekorzyść polskiego bilansu płatniczego, z operacji reasekuracyjnych za poszczególne lata. W każdym razie co do 1946 roku nie ulega już obecnie wątpliwości, że saldo to będzie wybitnie czynne dla Polski.

O ile chodzi o możliwość rozwoju reasekuracji czynnej na rynkach międzynarodowych,

to zaznaczyć należy, że w zasadzie możliwości te są dość duże. Jednak słaba znajomość stosunków ubezpieczeniowych po wojnie w różnych krajach, raczej nakazuje »Warcie« ostrożne korzystanie z tych możliwości. Należy raczej wyczekać na ustabilizowanie się stosunków gospodarczych i zebranie powojennych doświadczeń ubezpieczeniowych; przedwojenne bowiem doświadczenia mogą nie być miarodajne dla stosunków powojennych.

Na zakończenie parę słów o wzroście własnych zasobów finansowych polskich zakładów ubezpieczeń. Składki ubezpieczeniowe po wojnie zostały z reguły obniżone. Na skutek jednak niskich kosztów obsługi ubezpieczeń oraz na skutek wyjątkowo pomyślnego przebiegu szkodowości w ubezpieczeniach po wojnie, możliwa stała się szybka odbudowa rezerw finansowych polskich ubezpieczeń.

I tak PZUW rozpoczął swą działalność po wyzwoleniu, pożyczką rządową w wysokości kilkunastu milionów zł. Jednak już na koniec 1945 r. jego rezerwy kasowe wynosiły 96,7 mil. zł, na koniec 1946 roku — 454,9 mil. zł, na koniec 1947 r. — 2.404,4 mil. zł, zaś na koniec 1948 r. 7.232,4 mil. zł. Rezerwy te usamodzielniają finansowo PZUW i pozwalają na wywiązanie się z zobowiązań nawet w wypadkach większych szkód. Pozwalają one również na ograniczanie reasekuracji.

WAŻNIEJSZE POZYCJE BIBLIOGRAFICZNE Z ZAKRESU FINANSÓW Z R. 1948/49

W języku polskim

1. **Batyriew W. Usoskin M.** — System bankowy ZSRR. (Przełożył z rosyjskiego — M. S. Kossakowski). Warszawa 1949. Nakładem »Wiadomości NBP« str. 158.

Treść: Przedmowa Stefana Rozmaryna. 1) Organizacja finansów gospodarki radzieckiej i system bankowości: rozrachunek gospodarczy i akumulacja środków, środki stałe i obrotowe, system bankowy ZSRR. 2) Rozwój i organizacja systemu bankowego ZSRR — rozwój systemu bankowego ZSRR — wyższość radzieckiego systemu bankowości — rola i struktura Banku Państwa ZSRR. 3) Krótkoterminowe operacje kredytowe — funkcja i rola kredytu ZSRR — zasady rozgraniczania środków obrotowych, własnych i pożyczonych, zasady kredytu bankowego — rodzaje pożyczek — technika operacji pożyczkowych — kredyt na wartości to-

warowo-materiałowe: (a) kredyty na ponadnormatywne remanenty wartości towarowych, b) kredyty na wartości towarowe stanowiące część normatywu — sankcje kredytowe. 4) Organizacja obrotu bezgotówkowego w ZSRR. Pasywa Banku Państwa, — podstawowe zasady organizacji rozrachunków — rodzaje rozrachunków — forma akceptacyjna rozrachunków — akredytywy i rachunek specjalny — rozrachunki miejscowe (miasto) — rozrachunki przy dostawach tranzytowych — wzajemne rozrachunki między organizacjami gospodarczymi — kredyty na sumy w drodze (w rozrachunkach) — zasady prowadzenia rachunków rozrachunkowych i bieżących — pasywa Banku Państwa. 5) Plan kredytowy Banku Państwa — treść planu kredytowego — planowanie kredytów bankowych — planowanie zasobów Banku Państwa. 6) Operacje emisyjne i kasowe Banku Państwa

i regulowanie obrotu pieniężnego — planowe regulowanie obiegu pieniężnego i plan kasowy Banku Państwa — organizacja wykonania planów kasowych. 7) Specjalne banki finansowania inwestycji.

2) Wybrane źródła i literatura do obowiązującego prawa finansowego. (Praca zbiorowa pod redakcją Leona Kurowskiego). Toruń. 1949. Nakładem Zakładu Skarbowości UMK, str. XIV, 756.

Treść: I Nowe pojęcie polskiego systemu skarbowego. Stefan Rozmaryn — O nowe pojęcie polskiego systemu skarbowego. II Polski system finansowy. Zbigniew Pirożyński — Pojęcie systemu finansowego. Bronisław Blass — Zasady systemu finansowego. III Planowanie finansowe. Zbigniew Pirożyński — Zagadnienie budowy ogólnego planu finansowego. Zbigniew Pirożyński — Planowanie kwartalne [w polskim systemie finansowym]. Czesław Forys — Uchwała KERM o państwowym planie finansowym. IV Prawo budżetowe. Jerzy Lubowicki — Budżet w gospodarce planowej. Leon Kurowski — Zasady i struktura preliminarza budżetowego na r. 1949. Harald Mienicki — Klasyfikacja przedsiębiorstw w budżecie państwowym. V Finanse przedsiębiorczości państwowej. Bronisław Blass — Zasady systemu finansowego na r. 1949 w przemyśle i handlu państwowym. VI System bankowy. Jerzy Lubowicki — Upaństwowianie banków. Leonard Makowski — Reforma bankowa. Mirosław Orłowski — Reforma bankowości polskiej. Franciszek Czernichowski — Zadania banków na tle zasad systemu finansowego. VII System funduszków w Polsce. Jerzy Harasimowicz — System funduszków w Polsce. VIII Społeczny Fundusz Oszczędnościowy. Zbigniew Pirożyński — Społeczny fundusz oszczędnościowy. IX Kazimierz Secomski — Reforma systemu finansowania inwestycji. Kazimierz Secomski — Plan inwestycyjny na rok 1949. X Wydatki osobowe: ustawy o uposażeniu. XI Wydatki na zaopatrzenie: ustawy i dekrety. XII Wydatki rzeczowe. Zbigniew Jaśkiewicz — Dostawy i roboty w nowym ujęciu prawnym. XIII Subwencjonowanie. Harald Mienicki — Zasady subwencjonowania. XIV Zobowiązania podatkowe. Marian Wiśniewski — Zobowiązania podatkowe. XV Podatek dochodowy. Zbigniew Jaśkiewicz — Charakterystyka podatku dochodowego. XVI Podatek od wynagrodzeń. Leon Kurowski — Charakterystyka podatku od wynagrodzeń. XVII Podatek obrotowy. Kazimierz Wąsowski — Podatek obrotowy, charakterysty-

ka ogólna. XVIII Podatek od nabycia praw majątkowych. Jadwiga Jaśkiewiczowa — Charakterystyka podatku od nabycia praw majątkowych. XIX Opłata Skarbowa. Jadwiga Jaśkiewiczowa — Charakterystyka opłaty skarbowej. XX Prawo celne. Maciej Chorzelski — Aktualne zagadnienia celne. Tadeusz Gliwic — Zagadnienia cel po wojnie. XXI Pożyczki państwowe. Henryk Reniger — Powojenny kredyt publiczny w Polsce. Adam Cegielski — Znaczenie gospodarcze biletów skarbowych. XXII Finanse komunalne. Jerzy Lubowicki — Ewolucja podstaw ustrojowych finansów komunalnych. Maurycy Jaroszyński — Finanse samorządowe w gospodarce planowej. Leon Kurowski — Charakterystyka ogólna prawa o dochodach komunalnych. XXIII Ubezpieczenia rzeczowe i osobowe: dekrety. XXIV Ubezpieczenia społeczne. Wanda Mamrotowa — Wstępna reforma ubezpieczeń społecznych. XXV Administracja skarbowa. Zbigniew Jaśkiewicz — Informacja o administracji skarbowej. XXVI Kontrola skarbowa. Jerzy Harasimowicz — Charakterystyka kontroli państwowej w Polsce. XXVII Postępowanie podatkowe egzekucyjne. Leon Kurowski — O systemie formalnego prawa podatkowego. Dekrety. XXVIII Rachunkowość państwowa. Jerzy Harasimowicz — Zagadnienia rachunkowości państwowej w Polsce.

3. Dalton Hugh — Zasady Skarbowości. Tłumaczenie Jana S. A. Paraskovicha pod redakcją i z przedmową Leona Kurowskiego. Łódź 1948 r., str. XVI, 278.

Treść: I. 1) Charakter skarbowości i główny podział przedmiotu (dochody publiczne, wydatki publiczne, publiczne długi oraz majątek, administracja skarbową). 2) Zasada maksymalnej użyteczności społecznej (ważniejsze kryteria korzyści społecznej, zabezpieczenie społeczeństwa przed zaburzeniami wewnętrznymi i atakami zewnętrznymi, ulepszenia w produkcji, ulepszenia w podziale dochodu). 3) Skarbowość a finanse prywatne.

II. Dochody publiczne. 4) Źródła dochodów publicznych (podatki w odróżnieniu od 12-tu innych źródeł dochodów publicznych). 5) Opodatkowanie i pewne rozróżnienia pomiędzy podatkami, (podatki bezpośrednie i pośrednie — dochodowe i kapitałowe, czyli majątkowe — czasowe i stałe). 6) Pewne rysy charakterystyczne dobrego systemu podatkowego, (systemy podatku jedynego i systemy wielu podatków — subiektywny i obiektywny ciężar opodatkowania). 7) Przerzucalność podatków.

(przerzucalność podatku spadkowego i dochodowego — ciężar podatku od towarów przerzuca się na sprzedającego i kupującego — modyfikacja teorii przerzucalności w wypadku podatku od monopolistów). 8) Przerzucalność podatków (ciąg dalszy) (przerzucalność podatku gruntowego, przerzucalność świadczeń pracodawców i robotników z tytułu ubezpieczenia społecznego).

Uwagi do rozdziałów 7 i 8 — Dyskusja matematyczna na temat przerzucalności podatków od poszczególnych towarów. Niematematyczna dyskusja na temat przerzucalności podatku dochodowego. 9) — Rozłożenie ciężaru podatkowego z punktu widzenia słuszności (zasada ofiary minimalnej — trzy alternatywne zasady słusznego rozłożenia: a) korzyści usługi, b) korzyści płynące z usługi, c) indywidualna zdolność płatnicza. 10) Wpływ opodatkowania na produkcję (elastyczność popytu podatnika na dochód). 11. Wpływ opodatkowania na podział dochodu (możliwość progresji w poszczególnych rodzajach podatków i protekcyjna taryfa celna w stosunku do podziału dochodu). 12) Niektóre inne skutki opodatkowania (skutki pobierania podatków w stosunku do tych, od których podatki są pobierane).

Uwagi do rozdziału 12 — 13) System podatkowy z punktu widzenia gospodarki (ekonomii) 14) Dochód z majątku publicznego i przedsiębiorstw publicznych. (Wpływ własności oraz inicjatywy publicznej na produkcję i na podział dochodu). 15) Dochody z druku pieniądza (skutki inflacji)

III Wydatkowanie publiczne 16) Cele i klasyfikacja wydatkowania publicznego (główne rodzaje współczesnych wydatków i ich klasyfikacje). 17) Subwencje i wydatki nabywcze (przerzucalność subwencji). 18) Wpływ wydatkowania publicznego na produkcję (przejście od wydawania do oszczędzania prywatnego i publicznego — skarbowość a instytucje gospodarcze). 19) Wpływ wydatkowania publicznego na podział dochodu (wpływ pośredni na podział dochodów — finansowanie robót publicznych za pomocą opodatkowania lub pożyczki). 20) Niektóre inne skutki wydatkowania publicznego (możliwość zmniejszania bezrobocia przez wzmaganie popytu na pracę — roboty publiczne a cykl gospodarczy).

IV Długi publiczne 21) Ogólna charakterystyka długów publicznych (klasyfikacja długów publicznych — historyczna trwałość długów

wojennych) 22. Ciężar zadłużenia publicznego (granice w których zaciąganie publicznych pożyczek jest uzasadnione). 23) Spłata długów publicznych. 24) Konwersja długów publicznych (stosunek polityki funduszu umorzenia do możliwości konwersyjnych i zagadnienie długupłynnego). 25. Długi międzypaństwowe (aspekt skarbowy i aspekt gospodarki prywatnej przy spłatach długów międzypaństwowych i związek tego ostatniego z bilansami handlowymi i z wpływem na kurs dewiz). 26) Równowaga budżetowa, (pojęcie zrównoważonego budżetu — długość okresu obrachunkowego).

4. Bogolepów M. — Radziecki system finansowy. Warszawa 1948 r. Spółdzielnia Wydawnicza »Książka«, str. 104.

Treść: 1) Źródła gospodarcze systemu finansowego — własność państwa — dobrem ogólnonarodowym — własność spółdzielczo-kolchozowa — prywatna gospodarka wytwórcza — indywidualne gospodarstwa konsumcyjne. 2) Ustrój państwowy ZSRR a system finansowy — Jednolity charakter systemu finansowego — Federacyjny ustrój ZSRR, a system finansowy — Zasada demokracji w systemie finansowym. 3) Zarząd finansowy 4) Bank Państwowy. 5) Rola finansów w dobie ofiarnej pracy Związku Radzieckiego — Odbudowa gospodarcza po wojnie 1914 — 1918 r. — Uprzemysłowienie kraju a finanse — Rewolucja kulturalna a finanse. 6) Finanse radzieckie w czasie wojny.

5. Marks Karol — Płaca, cena i zysk. Wyd. 3. Warszawa 1949 r. Spółdzielnia Wydawnicza »Książka«, str. 73, 1 nlb.

Treść: Wstęp 1) Produkcja i płaca robocza. 2) Produkcja, płaca, zysk. 3) Płaca i pieniądz. 4) Podaż i popyt. 5) Płaca robocza i ceny. 6) Wartość i praca. 7) Siła robocza. 8) Wytwarzanie wartości dodatkowej. 9) Wartość pracy. 10) Zysk osiąga się przy sprzedaży towaru według jego wartości. 11) Różne części, na które dzieli się wartość dodatkowa. 12) Ogólny stosunek między zyskiem, płacą i ceną. 13) Najważniejsze wypadki walki o podwyżkę płacy lub przeciw jej obniżeniu. 14) Walka między kapitałem a pracą i jej wyniki.

6. Morozow A. W. — Akumulacja kapitału a zubożenie proletariatu. Tłumaczył Leon Schaff. Warszawa 1948 r. Spółdzielnia Wydawnicza »Książka«, str. 101, 1 nlb.

Treść 1) Reprodukacja prosta. 2) Reprodukacja rozszerzona. 3) Prawo akumulacji kapitału. 4)

Prawo akumulacji kapitału jako prawo względne przeludnienia. 5) Akumulacja kapitału i zubożenie proletariatu. 6) Tendencja dziejowa akumulacji kapitalistycznej.

7. Kozłowski G. A. — Początki kapitalizmu. Produkcja towarowa. Pieniądz. (Tłumaczył z rosyjskiego Roman Korab - Żebryk). Warszawa 1948 r. Spółdzielnia Wydawnicza »Książka«, str. 163, 2 nlb.

Treść: 1. Początki kapitalizmu — Rozwój produkcji towarowej i narodziny kapitału przemysłowego — Rozwój sił wytwórczych w warunkach feudalizmu — Rozwój produkcji towarowej — Rozwarstwienie producentów towarów — Podporządkowanie rzemiosła kapitałowi handlowemu — Prosta kooperacja kapitalistyczna i jej zalety ekonomiczne. 2. Okres manufaktury — Wielkie odkrycia geograficzne — Powstanie rynku światowego — Tak zwana akumulacja pierwotna — Okres manufaktury — Historyczna rola manufaktury, początki kapitalistycznego sposobu wytwarzania w Rosji. 3. Produkcja towarowa — Kapitalizm jako system produkcji towarowej — Towar i jego właściwości — Wartość użytkowa i wartość — Dwojaki charakter pracy wytwarzającej towar: praca konkretna i praca abstrakcyjna — Zasadnicza sprzeczność wytwórczości towarowej — Wielkość wartości towaru — Pieniądz jako wynik rozwoju towaru — Rozwój form wartości — Prawo wartości i jego rola w rozwoju wytwórczości towarowej — Fetyszyzm towarowy. 4. Istota i funkcje pieniądza — Istota pieniądza — Funkcje pieniądza — Pieniądz jako miernik wartości — Pieniądz jako środek obiegowy — Pieniądz jako środek gromadzenia skarbów (tezauryzacji) — Pieniądz jako środek płatniczy — Pieniądz światowy — Krytyka burżuazyjnych teorii pieniądza — Kruszcowa teoria — Ilościowa teoria pieniądza — Nominalistyczna teoria pieniądza — Rewizjonistyczna teoria pieniądza — Rola pieniądza w teoriach socjalizmu utopijnego i drobnomieszczańskiego.

8. Siebeneichen Alfred — Reglamentacja zapłat międzynarodowych. Odbitka z »Rocznika Akad. Handl. w Poznaniu 1947/48«. Poznań 1948, str. 136 — 188 (53).

Treść: 1. Wstęp. 2. Reglamentacja obrotów towarowych: a) przyczyny odstąpienia od liberalnej polityki gospodarczej, b) zakazy przy-

wozu i wywozu, kontyngenty, c) kompensata towarowa. 3. Reglamentacja zapłat międzynarodowych: a) przyczyny odstąpienia od systemu waluty złotej, b) system elastycznych kursów dewizowych, c) zasady reglamentacji zapłat międzynarodowych, d) zapłaty gotówkowe i niegotówkowe, e) blokowanie wierzytelności zagranicznych. 4. Kompensata reglamentowana: a) transakcje kompensacyjne finansowo-towarowe, b) transakcje wymienne towarowe, c) transakcje kompensacyjne związane, d) obciążenia i premie. 5. Międzynarodowy clearing reglamentowany: a) istota, rodzaje, zakres płatności w międzynarodowym clearingu reglamentowanym, b) waluta i kurs rozrachunkowy. 6. Administracja i technika clearingu reglamentowanego: a) instytucje rozrachunkowe, b) technika rozrachunkowa, c) planowanie w clearingu, d) zamrożenie należności w clearingu, c) technika kontroli obrotów clearingowych. 7. Clearing a kompensata. 8. Dążenia do swobody zapłat międzynarodowych: a) krytyka reglamentacji zapłat międzynarodowych, b) clearing wielostronny, c) umowy w Bretton Woods. 9. Clearing reglamentowany w Polsce: a) historia rozrachunku międzynarodowego w Polsce do 1939 r., b) Biuro Rozrachunków Międzynarodowych NBP — Literatura i źródła.

9. Wygodzki S. L. — Kapitał handlowy i zysk handlowy. (Tłumaczył z rosyjskiego Roman Korab-Żebryk). Kapitał pożyczkowy i kredyt. (Tłumaczył z rosyjskiego Józef Fijałkowski). Warszawa 1948 r. Sp. Wyd. »Książka«, str. 97, 2 nlb.

Treść: A. Kapitał handlowy i zysk handlowy. 1) Kapitał handlowy jako historyczny poprzednik kapitału przemysłowego. 2) Kapitał handlowy w warunkach kapitalizmu. 3) Zysk handlowy. 4) Czyste koszty obiegu. 5) Protekcjonalizm a wolność handlu. B. Kapitał pożyczkowy i kredyt: 1) Kapitał lichwiarski. 2) Kapitał pożyczkowy jako wyodrębnienie części kapitału przemysłowego. 3) Stopa zysku i stopa procentowa. 4) Kapitał pożyczkowy i fetyszyzacja stosunków produkcji w ustroju kapitalistycznym. 5) Forma kredytu. 6) Banki i operacje bankowe. 7) Rodzaje banków. 8) Pieniądz kredytowy i systemy emisyjne. 9) Bilans płatniczy i obrachunkowy. 10) Kurs wekslowy. 11) Spółka akcyjna i kapitał fikcyjny. 12) Rola kredytu w produkcji kapitalistycznej.

Prenumerata kwartalna zł 300.—. Wpłaty przekazami pocztowymi, lub w instytucjach bankowych na rachunek żyrowy „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ w Wydziale Zagranicznym N. B. P. w Warszawie oraz w Urzędach Pocztowych na P. K. O. na konto „Wiadomości N. B. P.“ Warszawa Nr 1 — 6753. W treści przekazu pocztowego, bankowego lub na P. K. O. należy podać: „Wiadomości N. B. P.“ prenumerata oraz nazwisko i adres prenumeratora.

Wydawca: Narodowy Bank Polski

Redakcja i Administracja: Narodowy Bank Polski, Wydział Ekonomiczny, Warszawa, Fredry 6.